

West-Friese Archeologische Rapporten 53

Een erf tussen Wik en Koningshof

Archeologisch onderzoek op het perceel
Gedempt Achterom 45 in Medemblik

C.P. Schrickx

Een erf tussen Wik en Koningshof

Archeologisch onderzoek op het perceel
Gedempt Achterom 45 in Medemblik

C.P. Schrickx

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 53

Titel: Een erf tussen Wik en Koningshof
Archeologisch onderzoek op het perceel Gedempt Achterom 45 in Medemblik

OM-nummer: 50417

Projectnummer: 353

Opdrachtgever: De Woonschakel, Medemblik

Coördinaten: 136243.81 / 531728.62
136238.78 / 531722.32
136228.99 / 531732.37
136231.95 / 531740.79

Auteur: C.P. Schrickx (senior archeoloog, Archeologie West-Friesland)

Redactie: M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
P. Swart, Hoorn (Stichting Archeologie West-Friesland)

Veldwerk: C.P. Schrickx
S. Gerritsen (senior-archeoloog)
C. Aay (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland)
A. Weel (Archeologie West-Friesland)

Determinatie vondsten: C.P. Schrickx

Determinatie leer: A. Vissie en E. Winters-Ran (vrijwillig medewerkers Archeologie West-Friesland)

Determinatie tabakspijpen: J. van Oostveen

Determinatie
botanisch materiaal: A.L. de Sitter-Homans

Fotografie objecten: C.P. Schrickx

Digitalisering tekeningen: C.P. Schrickx en M. Kossen

© Archeologie West-Friesland, 2013

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.
De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 De onderzoekslocatie	7
2.1 Geologie en landschap	7
2.2 Historische achtergrond	9
2.2.1 Inleiding	9
2.2.2 Friese oorsprong	10
2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd	12
2.2.4 Middeleeuwen	14
2.2.5 De Gouden Eeuw	18
2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven	18
2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven	22
2.2.5.3 De neergang na 1650	24
2.3 Historische gegevens onderzoekslocatie	30
2.4 Archeologische achtergrond	36
3 Opzet en doel van het onderzoek	37
3.1 Onderzoeksopdracht	37
3.2 Methode	38
4 De resultaten	41
4.1 Fasering	41
4.2 Fase 1: Middeleeuwen	41
4.3 Fase 2: 17de en 18de eeuw	42
4.4 Fase 3: 19de eeuw	50
5. Vondstcomplexen	58
5.1 Inleiding	58
5.2 Stadsafvallaag 1570-1607 (V87)	58
5.2.1 Inleiding	58
5.2.2 Keramiek	59
5.2.3 Metaal	88
5.2.4 Glas	91
5.2.5 Been	91
5.2.6 Leer	91
5.2.7 Botanisch materiaal	92
5.2.8 Conclusie	92
5.3 Afvallaag 1625-1670	105
5.3.1 Inleiding	105
5.3.2 Keramiek	105
5.3.3 Glas en metaal	111
5.3.4 Schelp	112
5.3.5 Conclusie	113

6 Beantwoording onderzoeksvragen	119
7 Samenvatting	122
Literatuur	123
Kaartbijlagen	
Bijlage 1 Puttenkaart	127
Bijlage 2 Fase 2	129
Bijlage 3 Fase 3	131
Bijlage 4 Profielen	133
Bijlagen determinatielijsten	
Bijlage 5 keramiek	135
Bijlage 6 bouwkeramiek	160
Bijlage 7 glas	161
Bijlage 8 metaal	162
Bijlage 9 leer	167
Bijlage 10 overig	167
Bijlage 11 botanische macroresten	168

1. Inleiding

Van 19 tot en met 28 maart 2012 (8 dagen) is door Archeologie West-Friesland een archeologisch onderzoek uitgevoerd op perceel Gedempt Achterom 45 in de de binnenstad van Medemblik (afb. 1-2). De projectleiding was in handen van senior KNA-archeoloog drs. M.H. Bartels. Het veldteam bestond in wisselende samenstelling uit senior KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, senior KNA-archeoloog drs. S. Gerritsen, KNA-archeoloog D. Duijn, veldtechnicus C. Aay en archeologisch medewerker A. Weel. De uitwerking van het onderzoek is verricht door C.P. Schrickx.

Het archeologisch onderzoek vond plaats in opdracht van De Woonschakel. De aanleiding werd gevormd door de sloop van de bestaande bebouwing en de geplande nieuwbouw aan het Gedempt Achterom. De sloop- en bouwwerkzaamheden zouden de archeologisch waardevolle resten verstoren waardoor archeologisch onderzoek noodzakelijk was. Hiertoe is d.d. 11-10-2011 door Archeologie West-Friesland een archeologisch bureauonderzoek (ABO) opgesteld.¹ Hierin is op basis van bekende archeologische waarden en historische gegevens een archeologische verwachting voor het perceel geformuleerd. De verwachting van archeologisch waardevolle resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd werd hoog geacht. Op basis van dit bureauonderzoek is door Archeologie West-Friesland geadviseerd de volledige contour van de nieuwbouw op te graven. Hiertoe is d.d. 19-01-2012 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek op perceel Gedempt Achterom 45 in Medemblik weergegeven (OM-nummer 50417, Project 353). De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens uiteengezet. Hierin wordt uitgebreid aandacht besteed aan de volledige geschiedenis van Medemblik op basis van historische en archeologische bronnen omdat een overzicht tot nu toe ontbreekt. Tevens worden de historische gegevens met betrekking tot het onderzoeksterrein en directe omgeving op een rij gezet. Hierbij zijn zoveel mogelijk primaire en secundaire bronnen gebruikt. In het tweede deel van dit rapport worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd met het oog op de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals in het PvE geformuleerd. Hierbij wordt veel aandacht besteed aan de materiële cultuur. In het rapport is van twee vondstcomplexen een catalogus opgenomen van keramiek volgens het Deventer-systeem.

De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland, versie 2009.

1 Bartels 2011.

1. Luchtfoto van Medemblik met de onderzoekslocatie aan het Achterom

2. Luchtfoto met binnen de rode contour de onderzoekslocatie Gedempt Achterom 45 voorafgaand aan de sloop van de opstallen in 2012.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap¹

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Geologisch gezien behoren deze zanden tot de Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand). De top van deze pleistocene afzettingen bevinden zich tussen de 12 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich Basisveen op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland in. Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedssfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

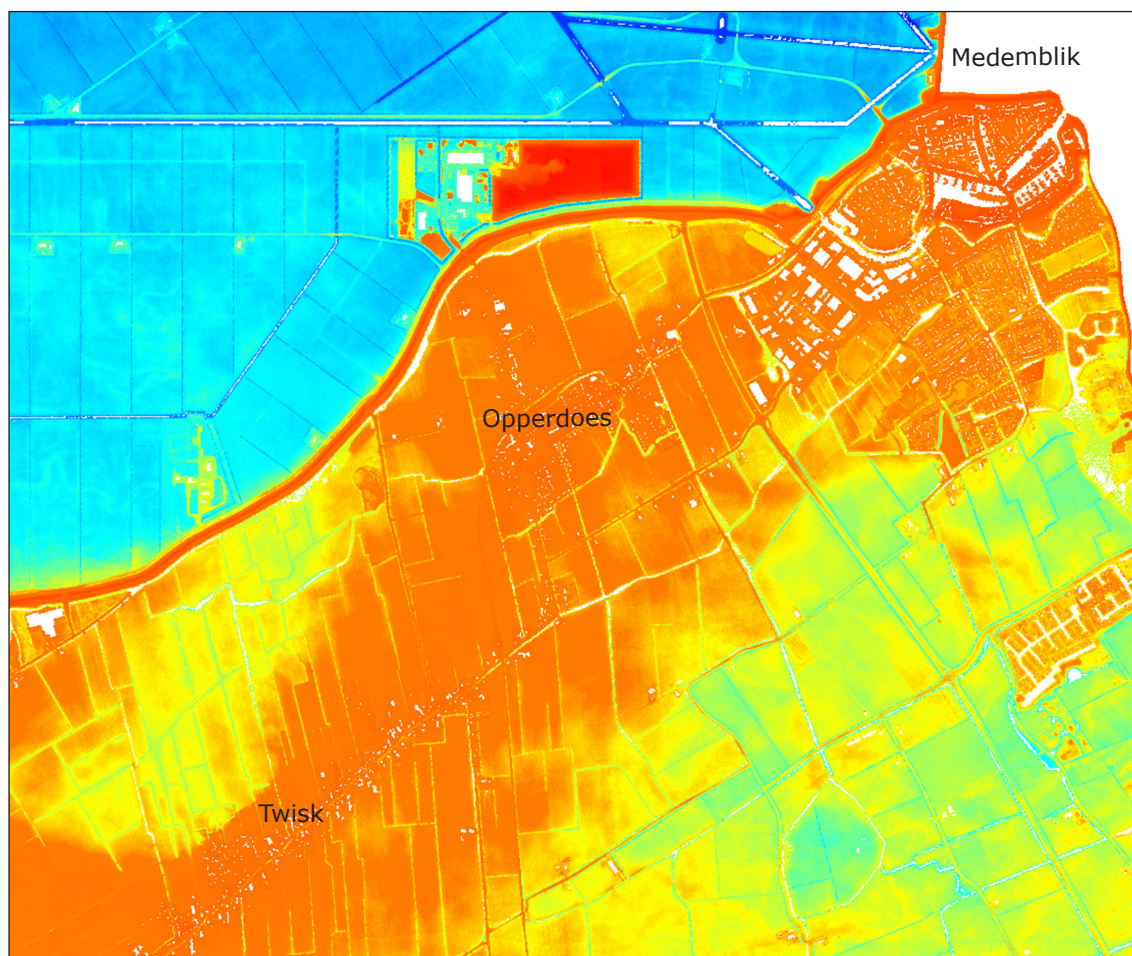
Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven.² Rond 2200 voor Chr. was in West-Friesland West nog slechts één grote west-oost georiënteerde geul aanwezig. In West-Friesland Midden splitste deze geul zich ter hoogte van Aartswoud in een noordelijke en een zuidelijke tak. De noordelijke tak liep via Aartswoud in de richting van Medemblik. De zuidelijke tak liep van Aartswoud via Hoogwoud, Opmeer en Wognum in de richting van West-Friesland Oost. De noordelijke tak verlandde vermoedelijk al rond 2100 jaar voor Chr., waardoor de zuidelijke tak de hoofdgeul werd. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden door De Mulder en Bosch gerekend tot het Hauwertcomplex laag C (voorheen: Afzettingen van Calais IVb, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer). In delen van West-Friesland waar de zee niet actief was, vond veenvorming plaats. Na sluiting van het zeegat van Bergen (rond 1400 voor Chr.) raakte West-Friesland overgroeid met veen. Door dit veen stroomden 'leeken', de locale naam voor veenstromen. De Kromme leek, Oosterleek, en Middenleek (naamgevend voor de Medemblik) laten dit zien. Door inklinking van de kleigronden tekenden de zandige getijdengeulen zich af als langgerekte ruggen in het landschap (afb. 3). De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders. De rug ter plekke van Medemblik werd vermoedelijk nog lange tijd natuurlijk afgewaterd door een

1 Deze paragraaf is overgenomen uit het Archeologisch Bureauonderzoek locatie Medemblik, Gedempt Achterom 45: Bartels 2011. In deze paragraaf wordt grotendeels de (chrono-stratigrafische) indeling gehanteerd die door De Mulder & Bosch (1982) is opgesteld. Ter verduidelijking zijn tussen haakjes respectievelijk de oude indeling van de RGD en de nieuwe indeling van het NITG-TNO (Weerts e.a. 2000) aangegeven.

2 De Mulder & Bosch 1982.

groot meer dat zich rond 2000 voor Chr. vormde, het zogenaamde 'Meer van Wervershoof'. De geulrug van Opperdoes-Medemblik bleef hierdoor in de IJzertijd ook nog geschikt voor bewoning. Bewoning uit de IJzertijd en Romeinse tijd is bij Opperdoes aangetoond. In principe zou op de geulrug bewoningscontinuïteit vanaf de Bronstijd kunnen worden aangetroffen. Dit is echter in Medemblik nog niet aangetoond. In het kader van onderhavig onderzoek gaan we er vooralsnog vanuit dat het gebied na de Bronstijd tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. onbewoond was.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Ten zuiden van Medemblik ontstond de Vliet, een groot open water dat in verbinding stond met de Middenleek (Oude Haven). Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het Westfriese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.

3. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is de kreekrug die richting Medemblik loopt goed te zien.

De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf ca. 1250 werd beschermd door één dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor plaatselijk land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is daardoor in de loop der eeuwen gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen, vaak herhaaldelijk, moest worden teruggediept door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 13de eeuwse kern.

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water worden geloosd in zee. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem. De eerste poldermolens bij Medemblik stonden aan de Vliet en de Oosterdijk (Westfriese Omringdijk) ter hoogte van het huidige Sportpark De Vliet en dateren mogelijk uit 1547.³ Het is goed mogelijk dat er al eerder voorlopers van die molens waren.

2.2 Historische achtergrond

2.2.1 Inleiding

Medemblik is de oudste stad van West-Friesland. De geschiedenis gaat zeker terug tot de Karolingische tijd en deze oorsprong heeft tot op de dag van vandaag het uiterlijk van de stad bepaald. Een langgerekt lint langs een haven is in de 16de en 17de eeuw omgevormd tot een vestingstad. Deze stad, die zich nooit heeft weten de ontplooiën tot een handelscentrum met internationale uitstraling zoals Enkhuizen en Hoorn, werd zwaar getroffen door de economische neergang in de 18de en met name in de 19de eeuw. Het eens zo belangrijke Karolingische handelscentrum kromp tot een Zuiderzeestadje van bescheiden formaat.

Dankzij archeologisch onderzoek tussen 1967 en 1982 in het centrum van Medemblik is de Middeleeuwse stad onder de aandacht komen te staan. In een tweetal artikelen uit 1989 heeft Jan Besteman alle historische en archeologische gegevens voor de periode tot en met de 13de eeuw op een rij gezet. Deze publicaties vormen nog altijd de laatste stand van zaken. Voor de geschiedenis van de stad in de 16de en 17de eeuw zijn we met name aangewezen op een tweetal kronieken. De eerste kroniek is geschreven door Cornelis Jansz. Opperdoes rond 1670 en is in zijn tijd nooit uitgegeven. In 1943 is de tekst gepubliceerd door Belonje en Kaptein.⁴ De tweede kroniek is geschreven door Dirk Burger van Schoorel (eerste druk 1710) en kende in de 18de eeuw een aantal herdrukken. Beide kronieken gaan deels terug op dezelfde bron die handelt over de geschiedenis van de stad tot 1610. Zowel de kroniek van Opperdoes als de kroniek van Burger van Schoorel bevat een minder uitgebreide beschrijving van de historie van de stad dan de de kroniek van Hoorn van Velius (eerste druk 1615) en de kroniek van Enkhuizen van Brandt (eerste druk 1666). Veel over de geschiedenis van de stad is daardoor nog onbekend.

³ Alders 2009, 85.

⁴ Belonje en Kaptein 1943. In de inleiding vermelden zij dat het origineel zich in het gemeentearchief van Medemblik bevond, maar inmiddels was verdwenen. Tegenwoordig bevindt het zich in de collectie van Oudheidkundige Vereniging Medemblick (mededeling P. Swart).

2.2.2 Friese oorsprong

Vanaf de 5de eeuw na Chr. behoorde het noordelijke kustgebied van Noord-Holland tot de Friese invloedssfeer. Friesland en West-Friesland vormden één geheel. Binnen West-Friesland was vrijwel geen bewoning aanwezig. Bij Schagen (vlak buiten het huidige West-Friesland) zijn wel bewoningssporen uit deze periode aangetroffen. In de 7de eeuw nam de bevolking toe en ving de (Friese) kolonisatie van het Westfrieze veengebied aan. Vermoedelijk hangt dit samen met een verbeterde afwatering van het gebied vanwege een veranderende waterhuishouding in het Vlie, een brede geul tussen het Almere / Flevomeer en de Noordzee. Op het Vlie kwamen enkele veenstromen uit, waarvan de Kromme Leek de belangrijkste is. De eerste bewoners versterkten het ontwateringsproces door sloten in het veen te graven waardoor kleine stukjes land ontwaterden en geschikt werden om te gebruiken. Van grootschalige ontginning is nog geen sprake.

Burger van Schoorel geeft in zijn kroniek een geloofwaardige verklaring voor de naam Medemblik. De plaats zou zijn genoemd naar een water met de naam Medemelacha en aanvankelijk Medemlek (Middenleek) hebben geheten.⁵ Deze verklaring wordt ook aangehouden door Blok. Medemblik is gevormd uit de Middelnederlandse woorden *medeme* (middelste) en *laca* (leek / waterloop).⁶ Tegenwoordig bestaat geen water meer met de naam Middenleek. Wel bestaat de Kromme Leek die in de Middeleeuwen in het meer van Wervershoof uitmondde. Waarschijnlijk moet de Oude Haven als overblijfsel van een veenstroom met de naam Middenleek worden gezien. Uit opgravingen ter plekke van de Oude Haven is gebleken dat dit water inderdaad van oorsprong een natuurlijke bedding had. Of de Vliet (Grote en Kleine Vliet) dat ter plekke van Medemblik door de Nieuwstraat heeft gestroomd in deze vroege fase ook al bestond, is onduidelijk. De Vliet verbond het water in de Oude Haven (de vermoedde Middenleek) met de Kromme Leek en het meer van Wervershoof. Het is mogelijk dat de Vliet pas is ontstaan na dichtslibben van dat meer waarna het water zich een uitweg richting het noordwesten heeft gezocht. Mogelijk dat zich dit pas in de 11de/12de eeuw, toen ook de Zuiderzee vorm kreeg, heeft voorgedaan.

De naam Middenleek doet vermoeden dat er ook een Oosterleek en Westerleek is geweest, zoals Tirion al in 1741 veronderstelt.⁷ Hij verwijst hiervoor naar de analogie met de plaatsen Oostwoud, Midwoud en Westwoud. Een Ooster- en Westerleek zijn echter in de buurt van Medemblik niet te vinden. Blok veronderstelt het bestaan van een Oterleek (Uiterleek) en een Overleek.⁸ Dit laatste water zou gelijk staan aan de Kromme Leek. De Oterleek is volgens hem niet meer terug te vinden.

Het precieze moment waarop de bewoning ter plaatse van de Middenleek aanving, is uit de historische bronnen niet bekend. Als we afgaan op de 18de-eeuwse geschriften was dit al het geval in de 4de eeuw na Chr. Medemblik zou zijn gebouwd door Diederik, een zoon van koning Radboud in het jaar 334.⁹ Hij zou hier een kasteel hebben laten neerzetten. Dit verhaal over de oorsprong kan veilig naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zoals aan veel steden werd ook aan Medemblik een oud en roemrucht verleden toegedicht. Dat koning Radboud niet in de 4de eeuw maar rond 700 leefde, drong kennelijk niet tot Dirk Burger van Schoorel (1649/1650-1717) door. Het jaartal 334 nam hij uit de kroniek van Friesland van Winsemius (1586-1644)

5 Burger van Schoorel 1767, 1.

6 Blok 1959.

7 Tirion 1744, 503.

8 Blok 1959.

9 Burger van Schoorel 1767, 1.

4. Gouden schijffibula, gevonden tussen Medemblik en Onderdijk in 1991. De fibula dateert vermoedelijk uit de 6de of 7de eeuw.

over.¹⁰ De verbinding van Medemblik aan koning Radboud (648-719) is overigens al van ouder datum dan die kroniek. Al in de Divisiekroniek van Aurelius uit 1517 valt te lezen dat Radboud een burcht ('zijn coninclieke sale ende hof') in Medemblik had laten bouwen.¹¹ Aurelius weet verder te vertellen dat de naam Medemblik is afgeleid van de heidense godin Medea waarvoor een tempel in Medemblik stond. Radboud zou woedend zijn geweest op een priester Wigbert die de tempel had laten verwoesten en veel mensen had gedoopt. Ook in de Batavia van Junius, geschreven tussen 1567 en 1575, is een versie van dit verhaal te lezen (zonder dat Wigbert wordt genoemd) maar Junius vertelt er wel bij dat het een

volksgeloof is.¹² Medemblik wordt dus al zeker vanaf de vroege 16de eeuw in verband gebracht met de legendarische heidense vorst Radboud. Hij is met name bekend door het verhaal dat hij al met één been in het doopbekken stond, maar op het laatste moment besloot dat hij liever in de hel bij zijn voorouders wilde zitten dan in het gezelschap van een stel arme christenen in de hemel.¹³ Uit de diverse kronieken die dit verhaal vertellen, blijkt overigens nergens waar zich dit zou moeten hebben afgespeeld.

De verbinding van Medemblik met koning Radboud dateert waarschijnlijk uit de late Middeleeuwen. Een recente studie naar Radboud door Wolfert van Egmond zet hem ontdaan van alle mythevorming op de kaart als een regionale machthebber in de periferie van het Frankische rijk.¹⁴ Van Egmond stelt dat Radbod (de spelwijze die hij aanhoudt) vermoedelijk over een beperkt grondgebied zijn gezag uitoefende, namelijk over de streek rond de Kromme Rijn en de Vecht.¹⁵ In de geschriften uit de 8ste en 9de eeuw wordt Medemblik nergens vermeld. Het verhaal bij Aurelius dat een heidens heiligdom in Medemblik ontwijfd zou zijn en dat Radboud als heidense vorst daarover in woede uitbarstte, is direct geïnspireerd op de *Vita Willibrordi* waarin een soortgelijk verhaal zich afspeelt op een eiland aan de oostgrens van Frisia. Dit type verhaal behoort tot de *topoi* in middeleeuwse religieuze geschriften en er kan dan ook geen enkele waarde aan het waarheidsgehalte worden gehecht. De priester Wigbert, die Aurelius in verband met Medemblik noemt, komt (als Wictbert) voor in de *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* van Beda Venerabilis (†735). Beda vermeldt dat deze priester twee jaar lang zonder succes tot de Friezen en Radboud zou hebben gepreekt en overleden is in 690. Aurelius of wellicht al een schrijver voor hem heeft deze priester in verband gebracht met Medemblik. Ook deze vermelding heeft geen historische waarde.

10 Winsemius 1622, 36.

11 Divisiekroniek van Cornelius Aurelius 1519, 56r.

12 Junius 2011, 369.

13 Junius 2011, 369.

14 Van Egmond 2005.

15 Ibidem 35.

De geschriften berichten ons verder dat de inwoners van Medemblik zijn bekeerd door de missionaris Werenfridus (†760) uit Northumbria. Opmerkelijk is dat Werenfridus niet voorkomt bij Beda. Voor het eerst vernemen we van deze heilige in de *Chronographia* uit circa 1347 van Johannes de Beke, een Egmondse monnik. Hij vertelt dat Werenfridus een van de metgezellen van Willibrordus in 690 was. Of Werenfridus zich werkelijk in dit gezelschap heeft bevonden en tot de Westfriezen heeft gepredikt, valt te betwijfelen. Hij overleed 70 jaar later. In de literatuur wordt vaak vermeld dat Werenfridus een tijd lang niet ver van Medemblik heeft gewoond en de plaatsnaam Wervershoof van Werenfridus hoeve zou zijn afgeleid. Dit verhaal duikt voor het eerst op in de kroniek van Opperdoes uit 1670.¹⁶ Het lijkt erop dat uitsluitend de naamsverwantschap tussen Wervershoof en Werenfridus de aanleiding tot deze historische reconstructie heeft gevormd. Opmerkelijk is dat uit archeologische vondsten in de regio Andijk en Wervershoof wel blijkt dat hier al in de Karolingische periode bewoning aanwezig moet zijn geweest. Medemblik was dus geen geïsoleerd handelscentrum, maar fungeerde te midden van een achterland. Helaas is hierover nog zeer weinig bekend, onder meer doordat juist in de omgeving van Wervershoof en Andijk veel land verloren is gegaan door vergroting van het meer van Wervershoof en het oprukken van de Zuiderzee.

Het ontstaan van Medemblik hangt vermoedelijk wel samen met de uitbreiding van het machtsgebied van de Friezen in de tweede helft van de 7^e eeuw. Dorestad (Wijk bij Duurstede) was in die tijd een emporium van de belangrijkste categorie op het snijvlak van Frankische, Friese en Saksische invloedssfeer. Vanuit Dorestad werd een handelsroute opgezet richting het noorden over de Kromme Rijn, de Vecht, het Almere en het Vlie. Medemblik werd rond 700 gevormd op een strategische plek, namelijk waar de Middenleek in het Vlie uitmondde. Tevens fungeerde het als eindpunt van een landweg vanuit het Duitse Rijk via Staveren, waarbij het Vlie moest worden overgestoken. Medemblik lag bovendien op een van de hogere punten in het landschap, namelijk de uitloper van een zandige kreekrug die via Hoogwoud en Abbekerk liep. De oudste archeologische vondsten die tot nu toe in Medemblik zijn gedaan, dateren uit de late 7de of vroege 8ste eeuw.¹⁷

De precieze aard van Medemblik in deze vroege periode is nog onderhevig aan discussie. Het is mogelijk dat Medemblik aanvankelijk slechts een aanlandingsplaats (landing place) met seizoensgebonden handelsfunctie (beach market) was. Het is ook mogelijk dat het is ontstaan als ontginningsnederzetting van vrije kolonisten met een handelscomponent (trading centre). Tot slot kan Medemblik ook een primaire handelsplaats (emporium) zijn geweest. Toekomstig archeologisch onderzoek en uitwerking van oude opgravingsgegevens zal dit moeten uitwijzen.

2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd

In de eerste helft van de 8^e eeuw komt meer Frankische invloed in het Friese gebied. In 738 lijfde hofmeier Karel Martel het Friese gebied definitief bij het Frankische rijk in. De handelscentra, waaronder bijvoorbeeld Dorestad, bleven ook onder de Franken voortbestaan. Medemblik ontwikkelde zich tot een belangrijke handelsplaats in de Karolingische en Ottoonse periode. Over het karakter van de handel en de eigen productie is eigenlijk niets bekend. Het is goed mogelijk dat in Medemblik eigen producten als wol, laken, (gedroogde) vis, vlees, huiden en wellicht ook zout werden verhandeld. Over de omvang van de handelsplaats weten

16 Belonje en Kaptein 1943, 49.

17 Besteman 1989b, 17 en 26.

we eveneens zeer weinig. Bij alle opgravingen ten zuiden van de Oude Haven zijn sporen van bewoning uit de 8ste en 9de eeuw aangetroffen. Hieruit valt af te leiden dat sprake was van een langgerekte terpnederzetting van zeker 500 meter langs het water.

In Medemblik werden koninklijke tienden geheven. Dat houdt in dat er een koninklijk domein moet hebben gelegen. Wellicht herinnert de naam Koningshof als toponiem van een deel van de stad in Medemblik hier nog aan, maar deze naam kan ook uit later tijd dateren. De vermelding van de heffing van de koninklijke tienden is te vinden in de overbekende lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk in Utrecht. Deze goederenlijst is de belangrijkste bron voor vroeg-middeleeuwse plaatsnamen in het westelijke kustgebied van Nederland en vormt voor Medemblik de oudste historische vermelding. De Latijnse tekst is via verschillende afschriften overgeleverd en in diverse oorkondeboeken gepubliceerd. In het 'Oorkondenboek van Holland en Zeeland' staat het stuk gedateerd omstreeks 960.¹⁸ Het 'Groot Charterboek van Vriesland' dateert het stuk op ca. 866. Deze verschillende dateringen hebben te maken met het historisch kader waarbinnen het opstellen van de goederenlijst moet worden geplaatst. Het vormt een opsomming van bezittingen die het bisdom van Utrecht opnieuw in bezit wenste te nemen nadat deze tussen 850 en 885 ten dele verloren waren gegaan door de invallen van de Vikingen. Volgens recente inzichten is de lijst hoofdzakelijk opgesteld tussen 885 en 896 en aangevuld tot 948. Aangenomen wordt dat de lijst het bezit van het bisdom weergeeft voor de vlucht van de bisschop in 857. Indirect valt hieruit dus af te leiden dat de koninklijke tienden in Medemblik reeds voor 857 bestonden. Besteman stelt dat de herkomst nog veel ouder moet zijn en waarschijnlijk behoorde bij de algemene schenking van een tiende van alle koningsgoed en koninklijke inkomsten die in 753 door Pippijn III aan de kerk van Utrecht werd gedaan.¹⁹ Daarmee gaan we terug tot de beginperiode van de Frankische overheersing van het Friese gebied.

In de goederenlijst staat ten aanzien van Medemblik vermeld dat: *In Medemolaca regalis decima, et insuper sicut continentur, que vocantur Viuuuarflet totum sancti Martini* (In Medemblik de koninklijke tienden, en bovendien alles wat men rekent tot het water dat *Viuwarflet* wordt genoemd tot Sint Maarten).

In 985 schonk koning Otto III aan graaf Ansfried een deel van de tol, de muntslag en cijns van Medemblik die de graaf op dat moment reeds in leen had.²⁰ Ansfried was een ridder uit een Frankische adellijke familie die faam had gemaakt aan het hof van koning Otto I. Het gaat bij deze schenking dus kennelijk om de overige 9/10 deel van de inkomsten (het tiende deel was immers al in bezit van de kerk van Utrecht). Ansfried werd later (in 995) de Utrechtse bisschop en de schenking bleef bij hem.²¹ Hieruit kunnen we afleiden dat de koninklijke tienden waarvan reeds sprake was in de goederenlijst van de St. Maartenskerk van Utrecht inkomsten op tol, muntslag en cijns (grondbelasting) betrof. Indirect blijkt hieruit de rol als handelscentrum van Medemblik in de 8^e en 9^e eeuw. In Medemblik geslagen zilveren munten zijn echter tot op heden onbekend, waardoor het niet zeker is of daadwerkelijk munten in Medemblik zijn geslagen.²²

18 Van den Bergh 1866, 25. Zie ook: Oppermann 1919, 179.

19 Besteman 1989b, 17.

20 Koch 1970, 104.

21 Halberstma 2000, 100, 139.

22 Illisch 2003.

In 985 vond nog een tweede schenking door Otto III plaats, namelijk een aantal gebieden inclusief de opbrengsten aan graaf Dirk II van Holland. Ook hij bezat dit tevoren reeds als leengoed. Een van deze was een gebied tussen Medemelacha en Chinnelesare gemarchi. Het is onbekend waar dit tweede water moet worden gelokaliseerd, mogelijk ergens in Kennemerland. Deze schenking maakte deel uit van het proces van het tot stand komen van het graafschap Holland.

In de 9^e en 10de eeuw werd het Frankische gebied geteisterd door invallen van de Vikingen. Dit zal zeker gevolgen hebben gehad voor Medemblik, maar hierover is niets bekend. De rol van de handelsroute over de Kromme Rijn, Flevomeer, Almere en Vlie werd geleidelijk van minder belang. De rol als centrum voor de heffing van tol raakte vermoedelijk uitgespeeld. Zeker is dat Medemblik is blijven voortbestaan want in 1118 schonk Godebald, bisschop van Utrecht, de Maartenskerk (nu Bonifaciuskerk/Grote Kerk) aan het Utrechtse St. Maartenskapittel.²³ Hieruit blijkt dat de Maartenskerk van oorsprong een bisschoppelijke eigenkerk was. Na deze schenking bezat het kapittel zowel de kerk van Medemblik als alle (van oorsprong koninklijke) tienden. De pastoor van de kerk verkreeg het recht op een zetel in het Domkapittel van Utrecht.

2.2.4 Middeleeuwen

Van de 10de en met name in de 11de en 12de eeuw werd het gehele Westfrieze veengebied vanuit de oude centra zoals Medemblik door kolonisten ontgonnen. Kenmerkend voor met name oostelijk West-Friesland is een verkaveling in lange stroken, de zogenaamde strokenverkaveling. In deze tijd raakte heel West-Friesland bewoond en kwam de indeling in bannen, koggen en ambachten tot stand.

Vanaf de 13de eeuw moesten de Westfriezen zich schikken in de feodale machtspolitiek van de Hollandse graven. Als militair bruggenhoofd liet graaf Floris V het Huis te Medemblik (nu Kasteel Radboud) bouwen, mogelijk op een plek waar al van oudsher een machtscentrum van het van oorsprong koninklijke domein was gevestigd. Daarmee werd Medemblik in die tijd het belangrijkste militaire en administratieve centrum in West-Friesland. Floris V kende aan Medemblik in 1289 stadsrechten toe.²⁴ Deze vormden de basis voor de stadsrechten die aan andere plaatsen in West-Friesland in de 14de en 15de eeuw werden verleend. Een van de verleende privileges aan Medemblik was het mogen houden van een jaarmarkt. Floris V gebruikte Medemblik vervolgens ook als muntplaats want er zijn zilveren deniers bekend met op de voorzijde een beeltenis van Floris V met rondom de tekst F.COMES.OLLANDIE en op de keerzijde een kruis met de randtekst MONE.MEDENBLEC.²⁵ De plotselinge dood van Floris V in 1296 deed het tij tijdelijk keren voor het grafelijk huis. De Westfriezen kwamen opnieuw in opstand, belegerden het kasteel van Medemblik, maar werden uiteindelijk in 1297 toch verdreven door een grafelijk leger. Medemblik zou in 1297 zijn verbrand 'dat er niet een huis staan bleef'.²⁶ De Slag bij Vronen betekende definitief het einde van het vrijheidsstreven. In het kasteel kwam een baljuw te zetelen die het hoofd van het Oosterbaljuwschap was. In 1323 verleende de graaf nog een belangrijk privilege aan Medemblik, namelijk het recht op de heffing van tol op uitheems bier (Hamburgs en Oosters bier).²⁷ De enige andere stad die

23 Koch 1970, 207.

24 Vormgegeven naar het stadsrecht van Alkmaar uit 1254.

25 Van Gelder 1959.

26 Burger van Schoorel 1767, 211. Junius noemt per abuis het jaartal 1290. Junius 2011, 369.

27 Van Mieris 1753, II, 256, 321.

hetzelfde recht verkreeg was Amsterdam en dit wordt tegenwoordig als een van de oorzaken gezien waardoor Amsterdam in de 14de eeuw een sterke economische en demografische groei doormaakte. Van de heffing van een tol op uitheems bier in Medemblik wordt nergens meer in de bronnen vernomen. Opmerkelijk is dat deze tol wel werd geheven in Hoorn en Enkhuizen, maar mogelijk was dit op andere soorten uitheems bier dan Hamburgs en Oosters bier.²⁸ Waarom Medemblik niet heeft geprofiteerd van dit voorrecht is niet duidelijk. Mogelijk speelde de ligging van de stad een rol. Amsterdam was veel centraler gelegen aan de binnenlandse vaarroutes naar onder andere de stapelmarkt Dordrecht.

In deze tijd had Medemblik in vergelijking met de andere plaatsen in West-Friesland een aanzienlijke omvang. In 1339 had de stad volgens een grafelijk stuk 225 mannen.²⁹ Het is getiteld 'Dit es die grote van al den lande van Vriesland' en is door Van Mieris reeds in 1753 gepubliceerd. Hierin staan per banne de oppervlakte van de grond en het aantal mannen opgesomd. Het stuk is ongedateerd, maar wordt door Beenakker in 1339 geplaatst.³⁰ Hij wijst op een akte van 9 december 1338 waarin de graaf opdracht gaf te onderzoeken wie onderhoudsplichtig was van de nieuw aangelegde inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn en waarin hij opdracht gaf tot een nieuwe dijkverstoeling. Het ongedateerde stuk zou ten behoeve hiervan zijn opgesteld. Volgens Lesger, die een studie heeft gemaakt van de economische positie van Hoorn in de Middeleeuwen, stond het aantal mannen in dit grafelijke stuk gelijk aan het aantal huishoudens dat ieder één man moest leveren voor het dijkonderhoud. Dat houdt in dat in Medemblik 225 huizen stonden. Dit aantal was een stuk groter dan Enkhuizen en Gommerskarspel (in 1356 verenigd tot Enkhuizen) met 160 mannen en Hoorn met slechts 70 mannen. Op basis van het aantal huizen kunnen we het inwonertal van de stad ongeveer bepalen. We hebben daarvoor het gemiddeld aantal personen per huishouden nodig. Als we een gemiddelde van 5,5 personen aanhouden (zoals Lesger doet), levert dat een inwonertal van 1238 personen voor Medemblik op.

De Middenleek en het Vlie vormden van oorsprong de levensader van Medemblik, maar nadat vanuit het Vlie de Zuiderzee was ontstaan, werd het water steeds meer een bedreiging voor de plaats. Besteman stelt dat stormvloed in de tweede helft van de 12de eeuw de oude bewoningsresten grotendeels hebben opgeruimd.³¹ Archeologisch kon worden aangetoond dat de bewoningssporen zijn verspoeld en een nieuwe bedding in de Middenleek (Oude Haven) is uitgeschuurd. De huiserven werden sterk opgehoogd en in de oeverzone uitgebreid.³² Aan de zee kant, ten noorden van de Oude Haven, kwam de Westfriese Omringdijk te liggen. Tussen de Oude Haven en de Vliet, de waterloop die nu de Nieuwstraat vormt, werd een dam aangelegd. Vermoedelijk is dit in de 13de eeuw gebeurd. Het noordelijkste stuk van de Nieuwstraat tot aan de Breedstraat heette tot honderd jaar geleden nog 'dam'.³³ Het water van de Vliet werd zoveel mogelijk buiten de stad om geleid naar sluizen in de Omringdijk.

In 1328 werd vanwege de dreiging van het zeewater een inlaagdijk tussen Medemblik en Almersdorp aangelegd. Deze maatregel was niet afdoende want in 1335 kwam een nieuwe inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn tot stand. De directe aanleiding vormde de St.

28 Hamaker 1876, II, 271, 361 en 390.

29 Van Mieris 1753, II 607.

30 Beenakker 1988, 48-52 en noot 51. Van Mieris heeft het stuk dus terecht ingedeeld na een akta van 15 maart 1339. Lesger plaatst het stuk in 1335.

31 Besteman 1989b, 20.

32 Besteman 1989b, 20.

33 Tegenwoordig heeft een klein stuk van de Oude Haven de straatnam Dam (stadhuis en station),

Clemensvloed van 1334 die grote schade had aangericht. Door de aanleg van de inlaagdijk kwamen Gawijzend en Almersdorp buitendijks te liggen. Er werd zelfs rekening gehouden dat Medemblik niet behouden kon blijven want de Westfriezen moesten aan de graaf beloven dat zij zouden helpen bij het verplaatsen van het kasteel indien dat nodig mocht zijn.

Mogelijk heeft de dreiging van het water een remmende invloed op de ontwikkeling van Medemblik gehad. In 1339 was Medemblik groter dan Hoorn en Enkhuizen en had alle potentie in zich om zich te ontwikkelen tot een belangrijke maritieme handelsstad. In de loop van de 14de eeuw werd de stad voorbij gestreefd door Hoorn en Enkhuizen. Een aanwijzing hiervoor is het aantal weerbare mannen dat de steden in 1398 moesten leveren aan de graaf in het kader van de Friese oorlog. Hoorn leverde 300 man, Enkhuizen 150 man en Medemblik slechts 100 man. Hoewel uit deze aantallen niet een betrouwbaar bevolkingscijfer valt af te leiden, vormen ze wel een indicatie. De Graaf stelt dat ongeveer 7,5% van de bevolking heervaarptlichtig was.³⁴ Dat levert voor Hoorn een bevolkingsomvang van 4000 personen, voor Enkhuizen van 2000 personen en voor Medemblik van 1333 personen op. De groei stagneerde nog verder in de 15de eeuw doordat Medemblik, net als overigens veel andere steden, door de graaf werd gestraft voor de positie die de stad had ingenomen in de Hoekse en Kabeljauwse twisten. In 1426 was het kasteel tevergeefs belegerd door de Kennemers (kabeljauwen). Vanwege de steun van Medemblik aan deze opstand werden de privileges ontnomen en de stad verkreeg deze pas in 1492 weer terug.

In de Enquete van 1494 en Informacie van 1514, beide opgesteld op last van de Staten van Holland om de draagkracht van de steden en dorpen te bepalen, wordt het aantal huizen van Medemblik genoemd. Een probleem bij de interpretatie is dat de afgevaardigden van de steden en dorpen sterk de neiging hadden de economische en financiële situatie veel minder rooskleurig weer te geven dan die daadwerkelijk was. In 1494 stonden er in Medemblik 334 huizen (haardsteden), "daeroff die 80 verarmt zijn ende die men voeden moet ende van der aelmisse leven moeten".³⁵ Het aantal huizen zou sinds 1477 gelijk zijn gebleven. Uitgaande van vijf personen per huishouden, levert dit een inwonertal van 1670 personen op. Medemblik was nog verder achterop geraakt ten opzichte van Hoorn (1300 huizen, 6500 inwoners) en Enkhuizen (635 huizen, 3175 inwoners). Opvallend is dat in die steden, net zoals in heel Holland, de bevolkingsomvang sinds 1477 was gedaald, terwijl dit in Medemblik niet het geval lijkt te zijn. In 1514 was het aantal huizen (haardsteden) afgenomen tot 321 (1605 inwoners).³⁶ Het beeld van de economie van de stad is bepaald niet rooskleurig. Volgens de Enquete voeren voor 1477 jaarlijks twaalf schepen met zuivel naar de markt in Deventer. In 1494 was er geen een meer. Jaarlijks brachten kooplieden uit de stad 800 of 900 vetgeweide koeien op de Lucasmarkt in Haarlem. In 1494 waren dat er nog geen 50. De stad had voor 1477 acht of negen grote schepen die oost- of westwaarts voeren, maar ook die waren in 1494 verdwenen. Als redenen voor de economische achteruitgang geeft Medemblik de grote kosten aan het dijkonderhoud, het slechte weer (natte jaren) en de hoge grafelijke schattingen. De handel in koeien en zuivel vormde kennelijk de belangrijkste economische activiteit. Het achterland waar de koeien werden geweid werd in de loop van de tijd steeds kleiner. Na een stormvloed in 1509 moest de dijk tussen Medemblik en Almersdorp opnieuw worden teruggelegd. De grote voorlanden buiten de dijk gingen verloren. Het had niet veel gescheeld

34 De Graaf 1996, 43-45.

35 Enquete, 25-27.

36 Informacie, 104.

of Medemblik had net als Gawijzend en Almersdorp aan de zee moeten worden prijsgegeven. De koeienmarkt van Hoorn was al in het begin van de 14de eeuw van veel groter belang dan die van Medemblik. De graaf van Holland kocht daar zelfs de koeien in die als proviand in de Friese oorlogen moesten dienen.

In de 16de eeuw vond in Hoolland een grote economische groei plaats. Enkhuizen wist een leidende positie in de haringvisserij op de Noordzee te verwerven. De handel en diverse ambachtelijke werkzaamheden, waaronder de zoutziederijen, profiteerden daarvan. De bevolking groeide en de stad en havens werden diverse malen vergroot. Ook Medemblik maakte in de 16de eeuw een groei door. De bebouwing breidde zich geleidelijk uit en dit resulteerde in een aantal stadsvergrotingen.

Aan de zeezijde ten noorden van de Oude Haven lag de Omringdijk. Besteman stelt dat in de Middeleeuwen nooit aan de noordzijde van de Oude Haven is gewoond en dat pas in de 16de eeuw een strook land werd gewonnen waarop met huizen bouwde.³⁷ Sporen van de Karolingische bebouwing zijn uitsluitend aangetroffen aan de zuidzijde van de Middenleek (Oude Haven). Op de oudste stadsplattegrond van de stad van Van Deventer uit circa 1560 is de noordzijde van de Oude Haven volledig bebouwd. Dat betekent echter niet dat daar pas vanaf de 16de eeuw werd gewoond. Besteman stelt namelijk ook vast dat overstromingen en oeverafslag in de 12de eeuw veel bewoningsresten hebben opgeruimd en dat aan de noordzijde van de Oude Haven tot 2 meter onder maaiveld alles was geërodeerd.³⁸ Annemelijk is dat al veel eerder dan de 16de eeuw de noordzijde van de Oude Haven bebouwd raakte. De 225 huizen in 1339 kunnen

5. Stadsplattegrond van Jacob van Deventer, circa 1560 (collectie NHA). De stad is nog niet van wallen of muren voorzien.

37 Besteman 1989b, 20.

38 Besteman 1989b, 20.

nooit uitsluitend aan de zuidzijde van de Oude Haven hebben gestaan. Het lijkt een logische veronderstelling dat deze in die tijd al aan beide zijden van de haven stonden. De Omringdijk lag vermoedelijk een stuk meer zeewaarts. De inlagen uit 1328, 1335 en 1509 brachten de dijk op de positie zoals die op de kaart van Van Deventer is te zien, namelijk niet ver achter de huizen aan de noordzijde van de Oude Haven. Er is hier zeker geen strook land gewonnen, zoals Besteman stelt, maar juist veel land verloren gegaan.

De bebouwing breidde zich ook uit aan beide zijden van de Nieuwstraat, waar toen nog water doorheen stroomde. De dam in het noordelijke deel van de Nieuwstraat is vermoedelijk al in de 13de eeuw aangelegd. Vermoedelijk lag hieronder een spuisluis, maar hierover is niets bekend. In de grafelijke rekeningen is slechts sprake van de "slusen in Medemleker ambocht" en die kunnen ook buiten de stad hebben gelegen. Vanaf wanneer bebouwing aan de Nieuwstraat ontstond, is onbekend. Aannemelijk is dat dit al vanaf het moment van aanleg van de dam het geval is. Binnen de stad vestigden zich twee vrouwenkloosters, in de bronnen het Grote Klooster en het Kleine Klooster genoemd.

De begrenzing van de stad werd in de 16de eeuw gevormd door het huidige Achterom aan de zuidwestkant en een water vanaf het kasteel naar de Nieuwstraat aan de zuidoostkant, zoals op de kaart van Van Deventer valt te zien (afb. 5). Opmerkelijk is dat geen omwalling wordt weergegeven. Medemblik werd omringd door water en had slechts twee toegangswegen: de dijk aan de oostkant en de dijk aan de westkant. De oostzijde werd beschermd door het kasteel. Aan de westkant heeft vermoedelijk een toegangspoort gestaan, hoewel hierover uit de bronnen niets bekend is. Langs het Achterom lag mogelijk al wel een kleine aarden wal want in 1573 is sprake van het verhogen en verbreden van de wallen (zie onder). Het is ook mogelijk dat deze wal tussen 1560 en 1572 is aangelegd en dus nog niet staat aangegeven op de kaart van Van Deventer.

Van het Middeleeuwse Medemblik is tegenwoordig weinig meer over. De stad heeft grote schade opgelopen bij de stadsbranden van 1517 (Grote Pier) en 1555. Bij deze laatste brand werd ook de kerk met uitzondering van de toren getroffen. Burger van Schoorel schrijft het volgende over deze rampzalige gebeurtenis: "Daar by evenwel het ongeluk van de Stad noch niet en heeft stil-gestaen, want in den Jare 1555. in April, is egter eenen onverwagten brand ontstaan, daar nog de memorie van schynen vars te zyn, die even bewesten het Raadthuys beginnende, ende slaande over de oude Haven heen, aan wederzyden 't meerendeel van de Stadt, die zedert den laast gemelden brand, ende verwoestinge qualyk haar adem geschept hadde, neffens de Kerk en het Klooster verbrand, en in koolen geleyd heeft."

2.2.5 De Gouden Eeuw

2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven

In 1573 werden voor het eerst fortificaties aan de landzijde van de stad aangelegd. Dit wordt door Burger van Schoorel in zijn kroniek niet vermeld, maar blijkt uit enkele archiefstukken. In het oud Archief Medemblik (WFA) bevindt zich een bestek uit 1573 waarin de burgemeesters, de slotvoogd Cornelis van Rijswijck en Philips van der Aa (staatsman aan de kant van Willem van Oranje) het verhogen en verbeteren van de wallen aanbesteden.³⁹ Hieruit blijkt dat er al een omwalling was of reeds was begonnen. Teeling vermeldt dat er nog een aantekening is waaruit blijkt dat Sonoy in september 1573 aan de dorpelingen rondom Medemblik opdracht gaf te helpen bij de fortificatie van de stad.⁴⁰

39 WFA, OAM, inv.nr. 340, bergnr. 1476 (stukken over de verdediging van de stad 1572-1578). Van den Berg 1955, 176.

40 Teeling 1989, 102.

In een resolutie van mei 1575 is opnieuw sprake van het 'opmaken vanden walle', waarbij werd vastgelegd waar de benodigde klei vandaan moest worden gehaald.⁴¹ Volgens Teeling werd op 15 mei 1575 opdracht gegeven aan de Alkmaarse landmeter en vestingbouwkundige Adriaen Anthonisz. om de tekeningen voor de wallen te maken.⁴² De wal met gracht werd volledig nieuw gemaakt en volgde niet het tracé van een al bestaand water. Op de hieronder besproken stadsplattegrond uit 1588 wordt aan de kant van het Gedempt Achterom een 'oude wal' weergegeven, die ongetwijfeld een overblijfsel van deze wal is. Junius vertelt in de Batavia, die is voltooid in 1575, over de nieuwe omwalling: "in de laatste drie jaar is Medemblik met een wal en dammen en hoge bolwerken zo versterkt dat het onneembaar geacht kan worden en bestand tegen elke aanval".⁴³

In 1577 besloot men tot de aanleg van een nieuwe binnendijkse haven. In februari van dat jaar bepaalden de burgemeesters en vroedschap dat de veertig rijkste inwoners van de stad, de schippers en anderen die verstand van zaken hadden geraadpleegd zouden worden waar de nieuwe ingang van de haven moest worden gemaakt. Besloten werd vervolgens om een nieuw gat in de dijk te maken in de 'elleboge bij oosten 't slot'.⁴⁴ In juni waren de burgemeesters belast met het maken van het bestek voor de 'buijten walle vanden haven'.⁴⁵ Om de haven werd een nieuwe omwalling aangelegd.

6. Kaart van het Beleg van Medemblik in 1588 (collectie Rijksmuseum).

41 WFA OAM bergnr. 9 fol. 15.

42 Ibidem.

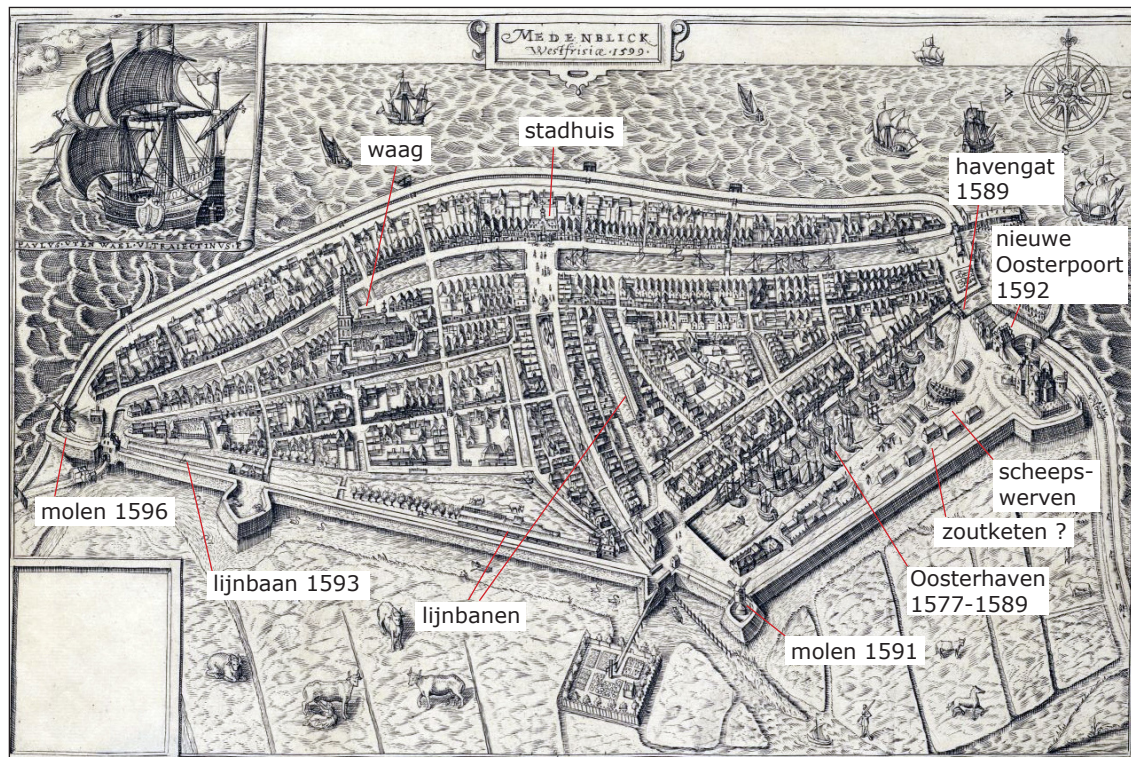
43 Junius 2011, 370.

44 WFA OAM bergnr. 9 fol. 18-19.

45 WFA OAM bergnr. 9 fol. 22 en 23.

De nieuwe situatie is goed te zien op een unieke kaart die zich in de collectie van het Rijksmuseum bevindt. Hierop staat de belegering van Medemblik in 1588 getekend (afb. 6).⁴⁶ Diederik Sonoy had zich met zijn manschappen (550 man) in het kasteel teruggetrokken. Hij weigerde trouw te zweren aan de nieuwe stadhouder Maurits. Maurits trok vervolgens samen met Johan van Oldenbarnevelt naar Medemblik om de stad met het kasteel met geweld in te nemen. Het beleg vond plaats van 27 februari tot en met 29 april. Uiteindelijk koos Sonoy eieren voor zijn geld en aanvaarde een eervol ontslag. Hij was de laatste kastelein en het kasteel werd niet lang daarna deels ontmanteld. Interessant aan de getekende kaart is dat hierop de aangelegde verdedigingswerken gedetailleerd zijn weergegeven. Aan de westkant van de stad (op de kaart onder) zien we het Westerbolwerk met palissaden. Ten oosten hiervan ligt het Fort van Cleijenburg, aan het einde van de tegenwoordige Ridderstraat. Een derde bolwerk ligt aan het einde van de Nieuwstraat en een vierde ten oosten van het kasteel.

De 'nieuwe haven' staat op de kaart ten zuiden van het huidige Gedempt Achterom weergegeven, maar een nieuw havengat ontbreekt. Ondanks het besluit van 1577 liet deze ingreep een tijd op zich wachten. In juni 1589 werden de werkzaamheden weer opgepakt en werden de benodigde financiën bijeen verzameld om 'de begonster (begonnen) haven voort sal doen uijtdelven ende 't gat deur den graven (door te graven) inden buijten haven'.⁴⁷ In september 1589 was het gat eindelijk aangelegd en besloot men tot de aanleg van een dam in (rondom) het gat.⁴⁸ De nieuwe haven, waarvan de aanleg in 1577 was begonnen, werd dus pas eind 1589 voltooid. In later tijd werd deze haven de Oosterhaven genoemd. De nieuwe haven bood plaats voor de handelsschepen. Medemblik participeerde in deze tijd in de internationale handel en vol trots wordt in de kronieken vermeld dat in 1593 voor het eerst een schip de kust van Guinea aandeed en dat deze uit Medemblik afkomstig was.

7. Stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 (collectie NHA).

46 Zie voor een uitgebreid verslag van de gebeurtenissen de kroniek van Opperdoes.

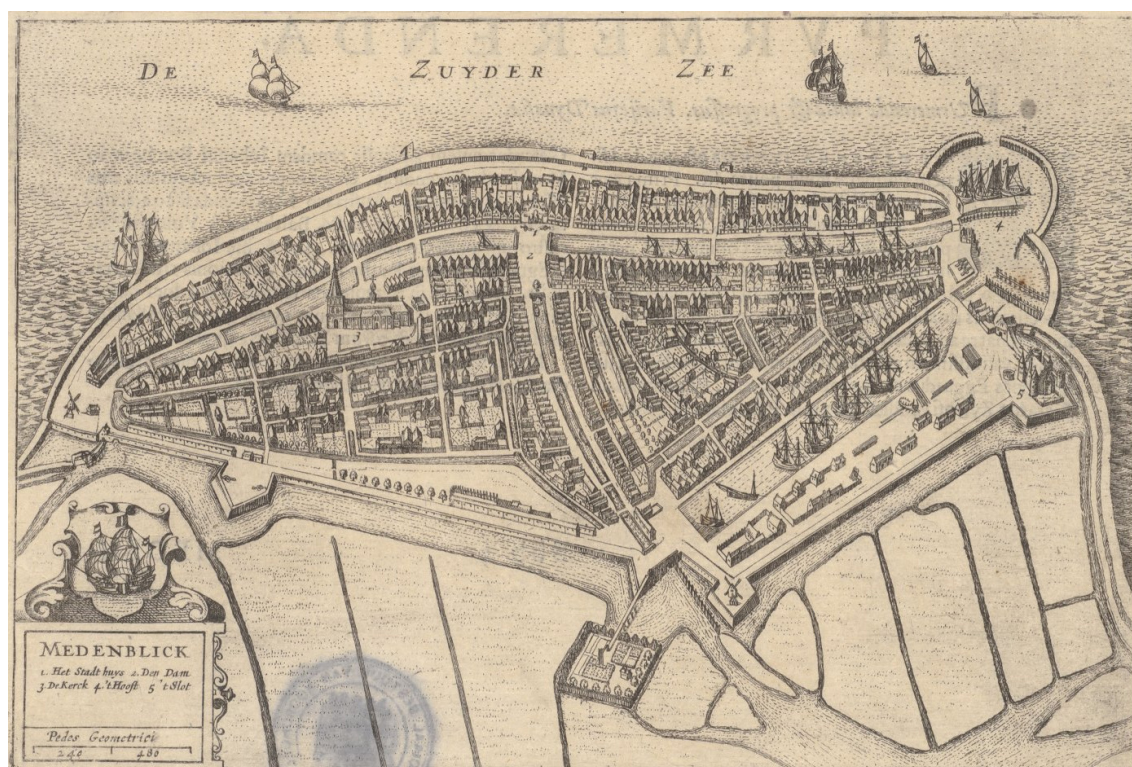
47 WFA OAM bergnr. 10 fol. 15.

48 WFA OAM bergnr. 10 fol. 24.

Volgens Burger van Schoorel is de Oosterhaven in 1599 aangelegd.⁴⁹ Hier moet sprake zijn van een vergissing, zoals reeds door Herma van den Berg in 1955 is vastgesteld.⁵⁰ Als argument noemt zij een huis aan de Oosterhaven (nummer 39), dat moet zijn gebouwd na aanleg van de haven, waarvan de ankers in de gevel het jaartal 1591 vormen.⁵¹

In de jaren na de voltooiing van de haven werd de stad grootschalig aangepakt. Percelen aan de haven werden uitgegeven om te bebouwen en ook delen van de oude stad werden grootschalig heringericht (onder andere de oude kloosterterreinen). De Zuidermeelmolen werd in 1591 verplaatst naar het nieuwe bastion.⁵² In 1591 werd een nieuwe sluis met overtoom in de oude haven gemaakt.⁵³ In de stad werden diverse nieuwe straten aangelegd. In 1592 bouwde men een nieuwe stenen Oosterpoort met bakstenen die van de sloop van het kasteel kwamen.⁵⁴ In 1593 verrees een lijnbaan aan de voeting van de omwalling.⁵⁵ In 1596 werd de Westermeelmolen op het bastion bij de Westervoort geplaatst.⁵⁶

Op de kaart van Utenwael uit 1599 is de nieuwe situatie goed te zien (afb. 7). De koperen plaat van deze gravure bevindt zich nog altijd in de collectie van de gemeente Medemblik (in het gemeentehuis in Wognum). De kaart van Utenwael is gebruikt als basis voor de kaart van Boxhorn uit 1632 (afb. 8).

8. Stadsplattegrond van Boxhorn uit 1632 (collectie NHA). De kaart is nagetekend van de kaart van Utenwael, met toevoeging van een nieuwe buitenhaven.

49 Burger van Schoorel 1767, 23.

50 Van den Berg 1955, 176.

51 Van den Berg 1955, 194.

52 Swart 2009, 5.

53 WFA OAM bergnr. 10 fol. 47.

54 WFA OAM bergnr. 10 fol. 49. De fundamenten van deze poort zijn in 1990 archeologisch onderzocht en hierbij bleken inderdaad 'kloostermoppen' (rode bakstenen van 30x14/15x7 cm en oranje bakstenen van 30/31x15/16x7 cm) in deze fundamenten aanwezig te zijn. Alders 1991.

55 WFA OAM bergnr. 10 fol. 53.

56 WFA OAM bergnr. 10 fol. 63.

2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven

In 1631 volgden de aanleg van de Pekelharinghaven (de Ooster Nieuwe Haven of Eilandshaven) en de Westerhaven (de Wester Nieuwe Haven).⁵⁷ Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van de al aanwezige stadsgrachten. Over de haven is een artikel geschreven door Brieffies.⁵⁸ De aanleg vond plaats op verzoek van de schippers en de eerste plannen werden in 1630 gemaakt. Op verzoek van de vroedschap maakte de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen een ontwerp. In maart 1631 ging de stad hiermee akkoord. Rondom de nieuwe havens werd in 1632 een omwalling met twee bastions aangelegd die op het kasteel aan de oostkant van de stad aansloot. De stad was toegankelijk via vier poorten: de Oosterpoort, de Baanpoort, de Braakpoort (Keernpoort) en de Westerpoort. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is de nieuwe situatie te zien (afb. 9). Uit de kaart blijkt dat het de bedoeling was de stad aan de westzijde nog verder uit te breiden want hier staat een nog niet bestaande omwalling met dunne lijnen aangegeven. Op een in 1673 gemaakte kaart is dit stadsplan overgenomen als ware het werkelijk uitgevoerd (afb. 10). Burger van Schoorel (1649/1650-1717) geeft een mooie beschrijving van de stad omstreeks het midden van de 17de eeuw in zijn kroniek: "een wel-betimmerde Stadt ende van bequame groote geworden, wezende aan de Zuydzyde voorzien met hooge Wallen ende Bolwerken, na de nieuwe ende moderne wyze gefortificeert ende gesterkt. Ende aan de Noortzyde ende Oostzyde, tegens de Zuider-Zee met zeer sware Wier ende Aarddyken (...) zoo swaar, hoog en breed, dat diergelyken in de Wereld niet en zyn te vinden."⁵⁹ Deze wierdijken lagen daar al

9. Stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

⁵⁷ De kroniek van Opperdoes noemt het jaar 1631 voor de havens en 1632 voor de omwalling.

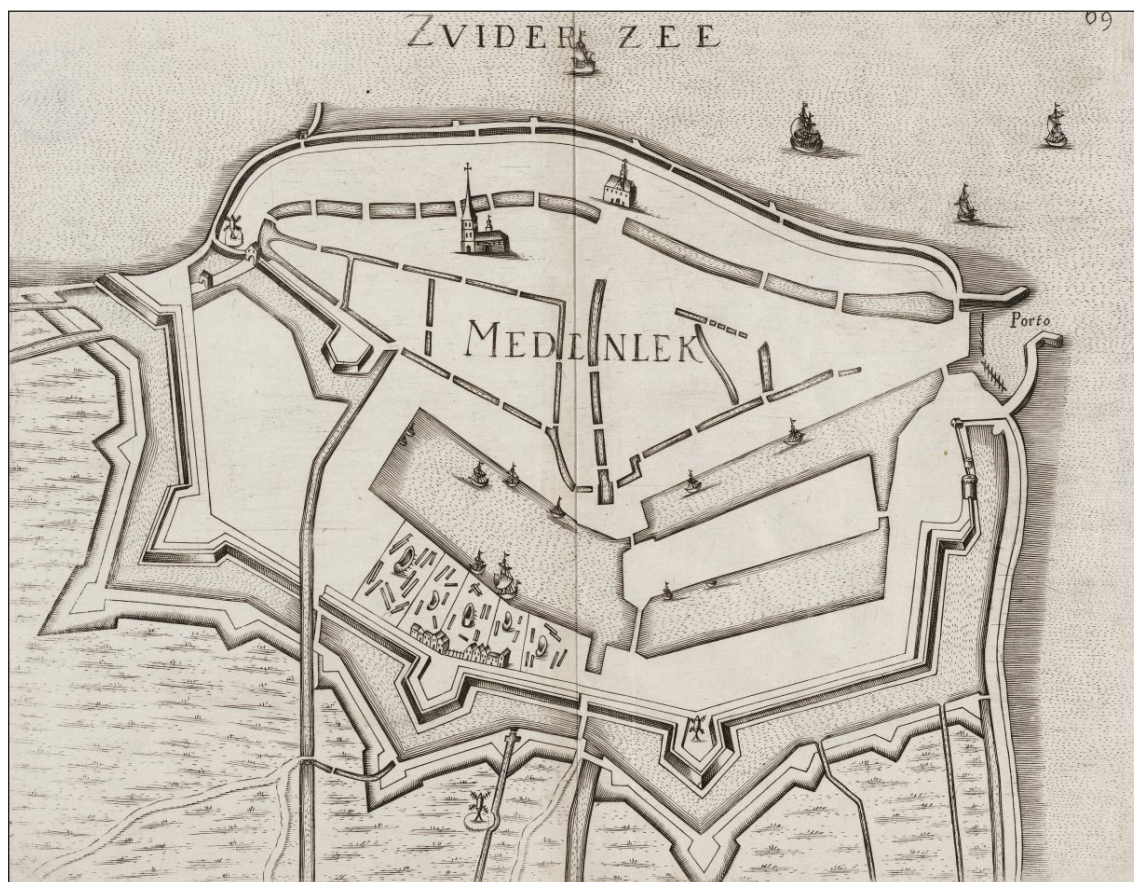
⁵⁸ Brieffies 1989.

⁵⁹ Burger van Schoorel 1767, 20.

vanaf zeker de 16de eeuw. Junius schrijft in de Batavia (1567-1575) over deze dijk: "Mchtig groot zijn de dammen die de barrière vormen tegen de furie van de noordelijke zee. Ze zijn bekleed met algen, die op de nabije stranden aanspoelen. Als dit materiaal in samengeperste vorm er eenmaal ligt, dan is een dam zo sterk en solide dat een dijk van rotsblokken nauwelijks meer hechtheid en stevigheid kan bieden: het blijft onverstoort liggen onder de woeste aanvallen van de zee".⁶⁰

Opmerkelijk is dat ondanks de aandacht die er voor de dijken was, de windbemaling van het binnenwater bij Medemblik laat tot stand is gekomen. In Het Grootslag ten noorden van Enkhuizen waren in 1452 al de eerste poldermolens gebouwd. Bij Medemblik werd de waterstaatkundige situatie pas in 1537 grootschalig aangepakt.⁶¹ Uit de stadsplattegrond van 1588 blijkt dat er toen inmiddels tien poldermolens rondom Medemblik stonden. Begin 17de eeuw werd de situatie verder verbeterd door de aanleg van de polders Brake, Poel, Lichtewater en Wijmers onder leiding van de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen. In 1630 ontving het stadsbestuur van Medemblik toestemming van de Staten om de kleine meertjes ten zuidwesten van de stad te bedijken. Hiermee werd land gewonnen (in totaal meer dan 173 morgen) en de polders boden meer bescherming tegen het water.

Omstreeks deze tijd bereikte Medemblik haar grootste omvang. In 1632 telde de stad 818 huizen. Dit is overigens een zeer klein aantal in vergelijking met Enkhuizen (3615 huizen binnen de stad en 515 buiten de stad) en Hoorn (2556 huizen). De huidige dorpen Graft en De

10. Stadsplattegrond uit 1673, nagetekend van de kaart van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

60 Junius 2011, 370.

61 Kamma 2008.

Rijp, die in deze tijd een centrum van haringvisserij waren, hadden gezamenlijk meer huizen dan Medemblik (namelijk 1263 huizen). Ook de stede Grooteboek (Grootebroek, Bovenkarspel, Lutjebroek en Hoogkarspel) telde meer huizen dan Medemblik (gezamenlijk 1085 huizen). Medemblik, de meest noordelijke havenstad van Holland, verwierf in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen geen kamer in de VOC. Wel participeerde de stad in de WIC. Medemblik was verder een van de steden van de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier en een van de drie steden waarin de Westfriese munt per toerbeurt werd geslagen.

Uit 1627 is voor Medemblik een haardgeldregister overgeleverd waaruit het een en ander valt af te leiden over de aanwezige industrieën in de stad.⁶² Het haardgeld werd geheven op basis van het aantal schoorstenen waardoor uitsluitend activiteiten waarbij ovens werden gebruikt uit dit register vallen te achterhalen. Uit het register blijkt dat in de stad in ieder geval drie brouwerijen, drie smederijen, een bakkerij, een bokkinghang en waarschijnlijk tien zoutpannen (in zes zoutketen) waren. De aantallen zijn niet heel betrouwbaar want uit een onderzoek van Peter Swart blijkt dat er in die tijd niet drie maar vijf brouwerijen in de stad waren.⁶³ De ene bokkinghang geeft aan dat visserij een bescheiden rol speelde. In Enkhuizen waren omstreeks deze tijd 68 bokkinghangen.⁶⁴ De tien zoutpannen in Medemblik tonen aan dat zoutziederij wel enige vorm van betekenis in de stad had, hoewel ook dit aantal schril afsteekt bij de 74 zoutpannen die in Enkhuizen waren.⁶⁵

Industriële en ambachtelijke werkzaamheden waarbij geen ovens werden gebruikt, zijn niet in het register te vinden. Uit de stadsplattegrond van Utenwael blijkt dat er drie lijnbanen in de stad waren. In 1622 werd nog een lijnbaan in de stad gebouwd.⁶⁶ Op de kaart van Blaeu uit 1649 (afb. 9) zijn vier lijnbanen buiten de Baanpoort weergegeven (ter vervanging van de verdwenen lijnbanen in de stad). Verder waren er diverse scheepswerven, vooral ten zuiden van de Westerhaven lagen. Op de bastions stonden twee meelmolens.⁶⁷ In en vlak buiten de stad verrezen enkele houtzaagmolens, de eerste in 1616, een tweede en derde in 1619 en een vierde in 1622.⁶⁸ De handel van hout uit het Oostzeegebied speelde in Medemblik in deze tijd een grote rol en de nieuwe havens boden plek aan de oostzeevaarders. Tot slot werd in 1623 een volmolen gebouwd.⁶⁹

2.2.5.3 De neergang na 1650

Na 1632 is de stad niet verder meer uitgebreid. In feite was de grote havenuitbreiding te hoog gegrepen voor de stad. De bloeiperiode van Medemblik als zeevarende stad lag in de periode 1570-1625.⁷⁰ Op het moment dat de plannen voor de haven werden gemaakt, was er grote behoefte aan ligplaatsen voor de schepen en houtwallen op de kades. De aanleg van de havens en nieuwe omwalling had de stad zeer veel geld gekost.⁷¹ Achteraf zouden we kunnen zeggen dat dit te veel voor de kleine stad was. Eenmaal klaar, bleek de haven en de havenmond voortdurend te verzanden waardoor ook nog eens hoge kosten aan baggerwerk volgden. De afname van de handel is goed te zien aan het aantal Sontdoorvaarten van Medemblikker

62 WFA OAM.

63 Swart 2008.

64 Duijn 2011, 156.

65 Duijn 2011, 156.

66 WFA OAM bergnr. 10 fol. 263.

67 Swart 2009.

68 WFA OAM bergnr. 10 fol. 176, 221 en 263. Overigens waren er in Enkhuizen in 1630 slechts twee houtzaagmolens. Duijn 2011, 156.

69 WFA OAM bergnr. 10 fol. 283.

70 Boon 1989, 64.

71 Dit kostte in totaal meer dan 372.762 gulden. Brieffies 1989, 71.

schippers.⁷² Na 1600 daalde het aantal voortdurend. Overigens zette een daling van het aantal doorvaarten ook in Hoorn en Enkhuizen in, zij het waarschijnlijk iets later vanaf de jaren 30 van de 17de eeuw.⁷³

In 1688 deed de stad een poging bij de Vergadering van Holland om in de stad een dok voor oorlogsschepen te vestigen.⁷⁴ De Admiraliteit beschikte al over een eigen admiraliteitsmagazijn aan de oostzijde van de Pekelharinghaven.⁷⁵ De stad deed diverse voorstellen, ondersteund met kaartmateriaal, maar zonder succes. De economische opleving die de stad voor ogen had, bleef daardoor uit. Ook Hoorn en Enkhuizen dienden plannen in. Holland was niet overtuigd dat het in deze steden mogelijk was goed in en uit de dokken te varen. Hellevoetsluis en Willemstad werden wel geschikt geacht.⁷⁶

De Oude Haven boette na aanleg van de nieuwe havens aan belang in. Tot ver in de 17de eeuw was de waag gevestigd in een klein pand ten noorden van de kerk aan de zuidkant van de Oude Haven. Kleine schepen met kaas en andere goederen die in de waag gewogen moesten worden, konden rechtstreeks hierheen varen. In de Oude Haven werd in 1591 precies ter hoogte van de waag een overtoom gebouwd.⁷⁷ Het is niet zeker of hier voor die tijd al een dam lag. In 1692 werd de waag verplaatst naar een pand aan de westzijde van de Nieuwstraat

11. Stadsplattegrond van Tirion uit 1743 (collectie NHA).

72 Boon 1989, 58.

73 Lesger 1990, 86.

74 Tirion 1744, 503.

75 Swart 2009b. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is het magazijn niet te zien. De scheepswerf lag aan de zuidzijde van de Westerhaven. Aanvankelijk liet de admiraliteit de schepen op particuliere hellingen bouwen.

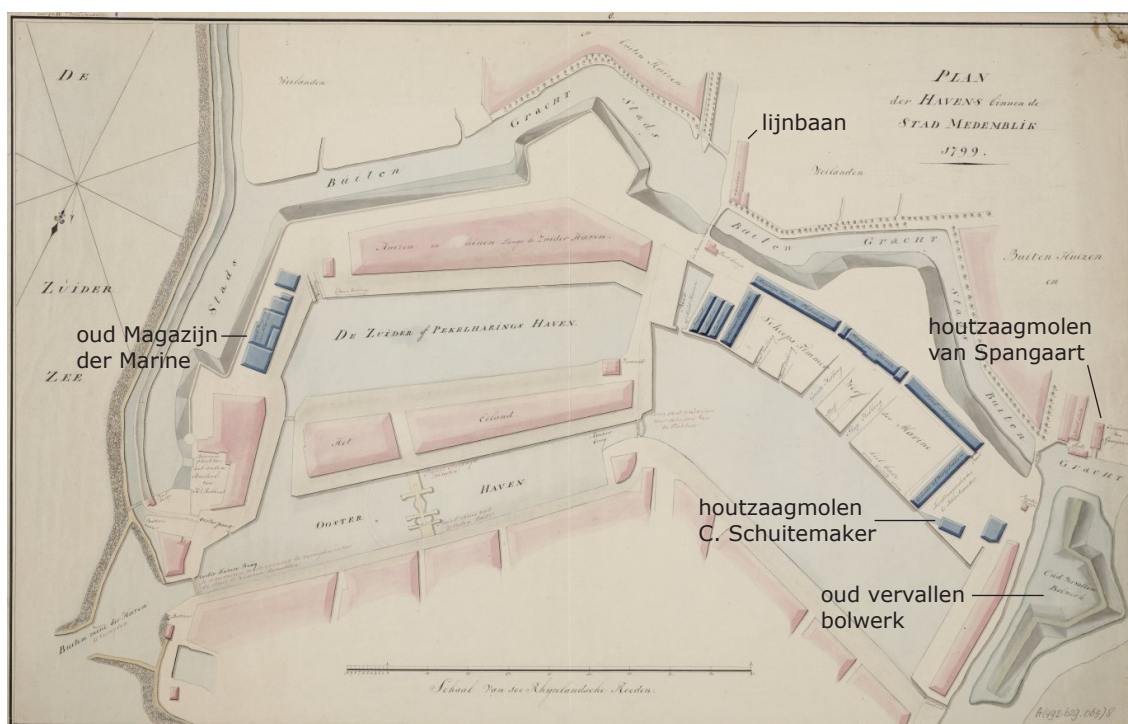
76 De Jonge 1860, 87-89

77 Deze staat overigens niet op de kaarten van Utenwael uit 1599 en Boshorn uit 1632.

(toen nog Overslag en later Kaasmarkt genoemd), zo dicht mogelijk bij de Oosterhaven.⁷⁸ Het pand staat er nog altijd en in de gevel bevindt zich een gevelsteen met weegschalen uit 1778.⁷⁹ De Oude Haven werd niet meer gebruikt en in 1754 kreeg een zekere Burmannus toestemming om er een oester- en kreeften kwekerij te beginnen.⁸⁰

In 1732 was de stad in omvang afgenomen tot 711 huizen.⁸¹ Een eeuw eerder waren dat er nog 818. Volgens Tirion beschikte hij over nog een andere telling waaruit zou blijken dat er in 1743 760 huizen en 2500 inwoners waren.⁸² Op de kaart van Tirion uit 1743 zien we vrijwel precies dezelfde begrenzing van de stad als op de kaart van Blaeu van bijna een eeuw eerder (afb. 11). De kaarten van Tirion zijn geen volledig nieuw gemaakte plattegronden, maar zijn gebaseerd op de 17de-eeuwse stadsplattegronden. Belangrijke veranderingen in het stadsbeeld werden aangevuld. In het geval van Medemblik is één zeer belangrijke wijziging in het beeld te zien, namelijk de vrijwel volledige verdwijning van de bebouwing aan de noordkant van de Oude Haven. Op de kaart van Blaeu is hier nog een aaneengesloten gevelrij te zien, met ook aan de kant van de zeedijk diverse verspreid staande huizen. Bij Tirion is deze hele wijk aan sloop ten prooi gevallen. Een andere verandering is dat aan de westkant van de Westerhaven een wal met half bastion is aangelegd. Op de kaart van 1812 (zie onder) wordt deze uitbreiding een 'schans' genoemd. Deze schans is volgens Tirion in 1672 aangelegd.⁸³ Op een plankaart van het havengebied uit 1799 wordt dit bolwerk als een 'oude vervallen schans' aangeduid.

De stad beleefde een tijdelijke opleving met de vestiging van de marine in 1797. Ook Hoorn en Enkhuizen hadden gepoogd het landsbestuur over te halen een marinehaven met werven in te richten. De Westerhaven van Medemblik werd uitgekozen als bewaar-, lig- en werkplaats voor

12. Plankaart van het havengebied uit 1799 (collectie NHA).

78 Van den Berg 1955, 182.

79 Foutief wordt in de meeste literatuur het jaartal 1773 genoemd.

80 Brieffies 1989, 69.

81 Tirion 1744, 508

82 Tirion 1744, 508-509.

83 Tirion 1744, 503.

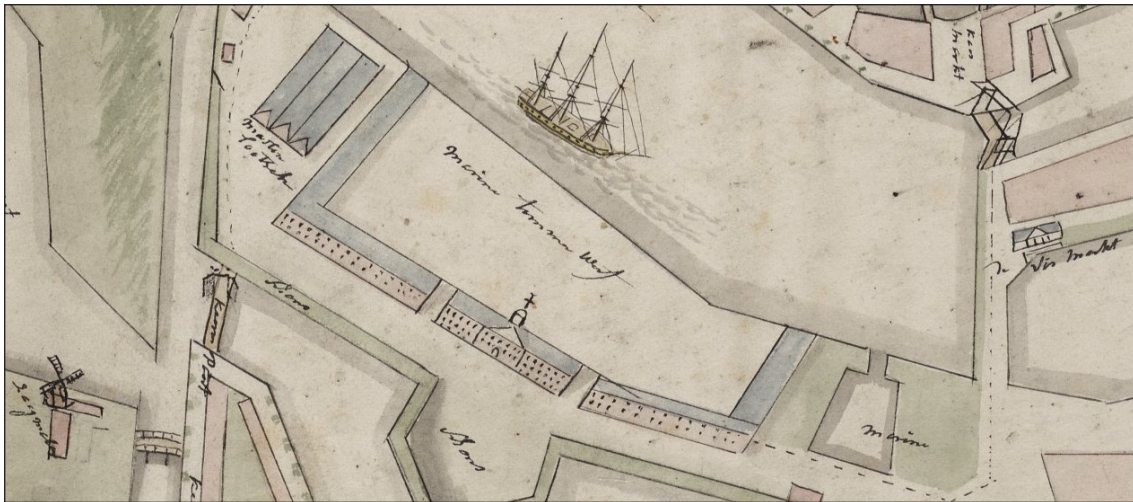
13. Stadsplattegrond uit 1812 (collectie NHA).

's lands oorlogsschepen. Uit het einde van de 18de eeuw dateren diverse plankaarten waarvan het niet zeker is of die in die vorm zijn uitgevoerd (afb. 12).

Grote magazijnen met scheepswerven verrezen op een plek waar al eerder scheepswerven waren gevestigd. Deze zijn goed te zien op een kaart van de stad uit 1812 (afb. 13-14). Ten zuiden van de Westerhaven is een zeer groot gebouw weergegeven met twee vleugels richting de haven. Hierbinnen lagen de scheepswerven. Ten westen van dit complex stonden de mastenloodsen. Buiten de stadsgracht stonden twee zaagmolens die ongetwijfeld gezaagd hout aan de marine hebben geleverd. Ook op de oudste kadastrale kaart uit 1825 is de werf van de marine te zien. De Westerhaven fungeerde blijkens deze kaart als dok, waartoe deze op de plek van de voormalige Langebrug was afgesloten van de Pekelharinghaven. De Westerhaven bleef wel verbonden met de Oosterhaven. Tussen beide havens lag de Kwikkelsbrug, die nog steeds bestaat. In de Oosterhaven kwam een schipsluis te liggen, waarvan de locatie nog altijd in de haven is te herkennen.

Aanvankelijk bestond het plan om in Medemblik een grote oorlogshaven te vestigen, maar in 1828 verhuisden alle activiteiten naar Den Helder. Door de aanleg van het Noord-Hollands kanaal in 1824 had Medemblik aan belang als haven ingeboet. In de stad werd ter compensatie wel het Koninklijk Instituut voor de Marine gevestigd. Dit was een instituut tot opleiding van officieren van de zeemacht, ingenieurs in de scheepsbouw en officieren in het Corps Mariniers.⁸⁴ Op de locatie van de voormalige scheepswerven kwam een tuin en een exercitieplein. In 1884

⁸⁴ Een uitgebreide beschrijving is te vinden in: Van der Aa 1846, 755-757.

14. Detail van de stadsplattegrond uit 1812 met de marinewerf (collectie NHA).

werd in het complex het Rijks Krankzinnigengesticht gevestigd en later was het in gebruik als Provinciaal Ziekenhuis. Het hoofdgebouw bestaat nog altijd en herbergt tegenwoordig woningen.

In het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden is een beschrijving van de stad in 1846 te vinden.⁸⁵ De stad telde toen nog maar 471 huizen, bewoond door 2800 inwoners. In de stad waren twee zoutziederijen, een cichoreifabriek, twee kaarsenmakerijen, een vellenbloterij, twee kaaskopmakerijen, een sloopstimmerwerf en een korenmolen gevestigd. Van der Aa

15. Kadastrale kaart uit 1825 (collectie NHA).

⁸⁵ Van der Aa 1846, 749-768.

vermeldt dat in vroeger tijd ook een bierbrouwerij, vier houtzaagmolens, een leerlooierij, een pannbakkerij en touwslagerijen in de stad aanwezig waren. De neergang van de stad leidde tot een slechter onderhoud van de dijken. Tot tweemaal toe is Medemblik ternauwernood aan een ramp ontsnapt, namelijk in 1775 en in 1825.⁸⁶

Een prachtig beeld van de teloorgang van de stad wordt geschetst door Havard in zijn reisverslag van 1873: "Als Enkhuizen al een uitgestrekte begraafplaats is dan is Medemblik een echt graf. (...) Als men het te voet doorkruist, wordt men overmand door een dodelijke droefenis." De stad was sterk in verval: "De muren scheuren, de huizen storten stuk voor stuk in en laten grote gaten achter, zoals de tanden die mankeren in het gebit van een grijsaard."

In de tweede helft van de 19de en in het begin van de 20ste eeuw onderging de stad een gedaanteverandering. De wallen, bastions en stadspoorten werden gesloopt. De Pekelharinghaven werd in 1846 (westelijke deel) en in 1872 (oostelijke deel) gedempt (en is in 1988 weer opnieuw uitgegraven ten behoeve van de pleziervaart). In 1887 kwam op de onbebouwde strook grond ten noorden van de Oude Haven een spoorlijn te liggen. De Oude Haven, die volledig verwaarloosd was en omstreeks 1900 niet meer dan een sloot was, werd in de jaren 30 gedempt. Het oude stadhuis van Medemblik werd gesloopt en in 1940 vervangen door nieuwbouw. Tot slot is het stadsbeeld veranderd door de Zuiderzeewerken, die hun aanvang vonden in 1920. Tussen 1927 en 1929 werd de Wieringermeer drooggelegd. Hiertoe werd het gemaal Lely bij Medemblik gebouwd. Een deel van de oude dijk bij Medemblik verloor de waterkerende functie en werd in 1935 over een lengte van 12 km afgegraven (afb. 16).

16. Het afgraven van de zeedijk in 1935 (collectie NA).

⁸⁶ Van der Aa 1846, 765 en 767.

2.3 Historische gegevens onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie ligt aan de noordzijde van het Gedempt Achterom. Het water dat ooit door het Gedempt Achterom heeft gestroomd, was een gegraven water dat nog niet aanwezig is op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 (afb. 17). Op die kaart is tussen de Oostersteeg aan de noordkant, de Tuinstraat aan de westkant en het kasteel aan de oostkant een groot blok land te zien dat doorsneden wordt door enkele sloten. Mogelijk heette (het oostelijke deel van) dit blok land het Koningshof. Tegenwoordig wordt deze naam gebruikt voor een straat vanaf de Oude Haven naar het Gedempt Achterom. Vermoedelijk is de naam Koningshof in de 17de eeuw al gebruikt voor deze straat, waar toen nog een water doorheen stroomde. Deze situatie is te zien op de kaart van Blaeu uit 1649 (afb. 20, het cijfer 9 in deze straat wordt in de legenda omschreven als Koningshof). Op de kaart van Van Deventer is op die locatie nog geen straat aanwezig (afb. 17). De naam Koningshof bestond zeker al wel in de 16de eeuw. Voor het eerst vernemen we in de bronnen in het jaar 1592 van het Koningshof. Op 2 april 1592 besloot het stadsbestuur "datmen zal maecken een nieuwen brugge omme te gaen opt conincxhoff ende opt weijtgen".² De nieuwe brug moest worden een "dubbele brug ofte brug met sprochtels (ophaalbrug)". Uit de resolutie valt niet op te maken waar de brug precies gelokaliseerd moet

17. Detail van de stadsplattegrond van Van Deventer uit circa 1560 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie. Op de kaart is met een rode stippellijn de loop van de rond 1573 aanlegde omwalling en met een blauwe stippellijn de loop van het water de Wik aangegeven.

2 WFA OAM berg.nr. 10 fol. 49.

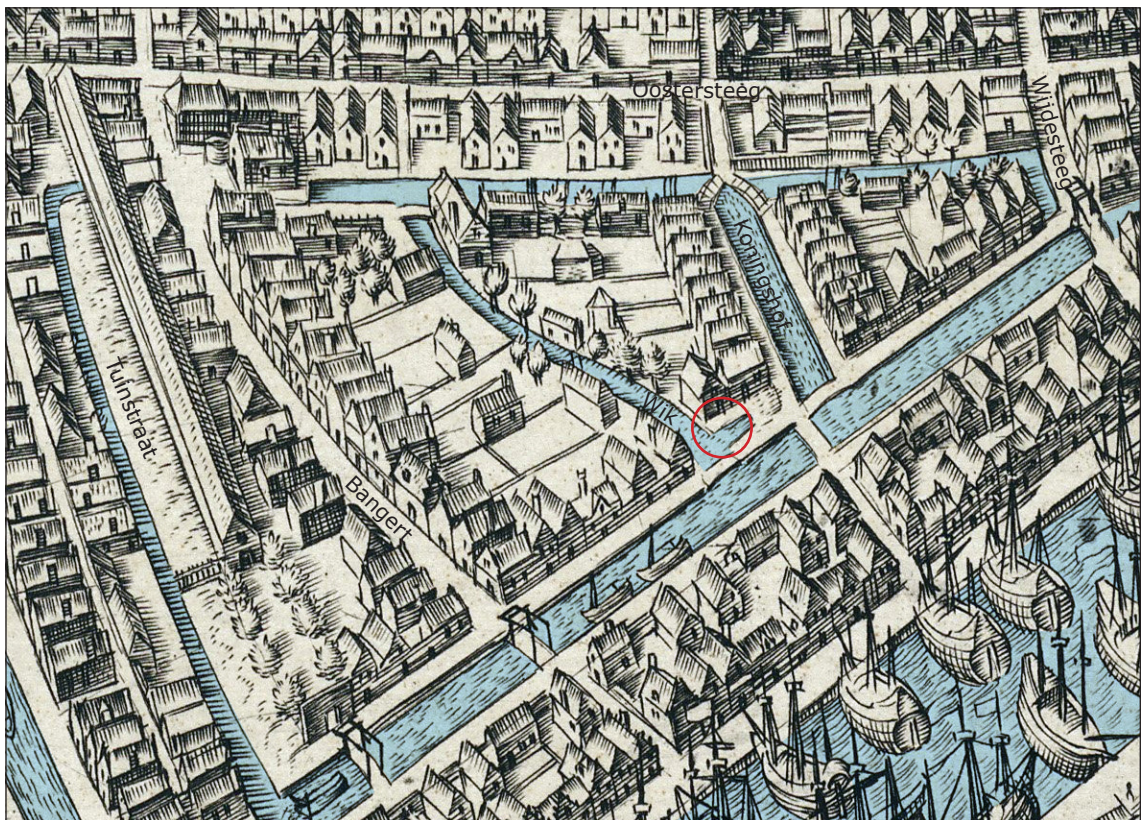
18. Detail van de kaart uit 1588 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie.

worden. Wel wordt uit de resolutie duidelijk dat met het Koningshof een gebied werd aangeduid en nog niet een straat.

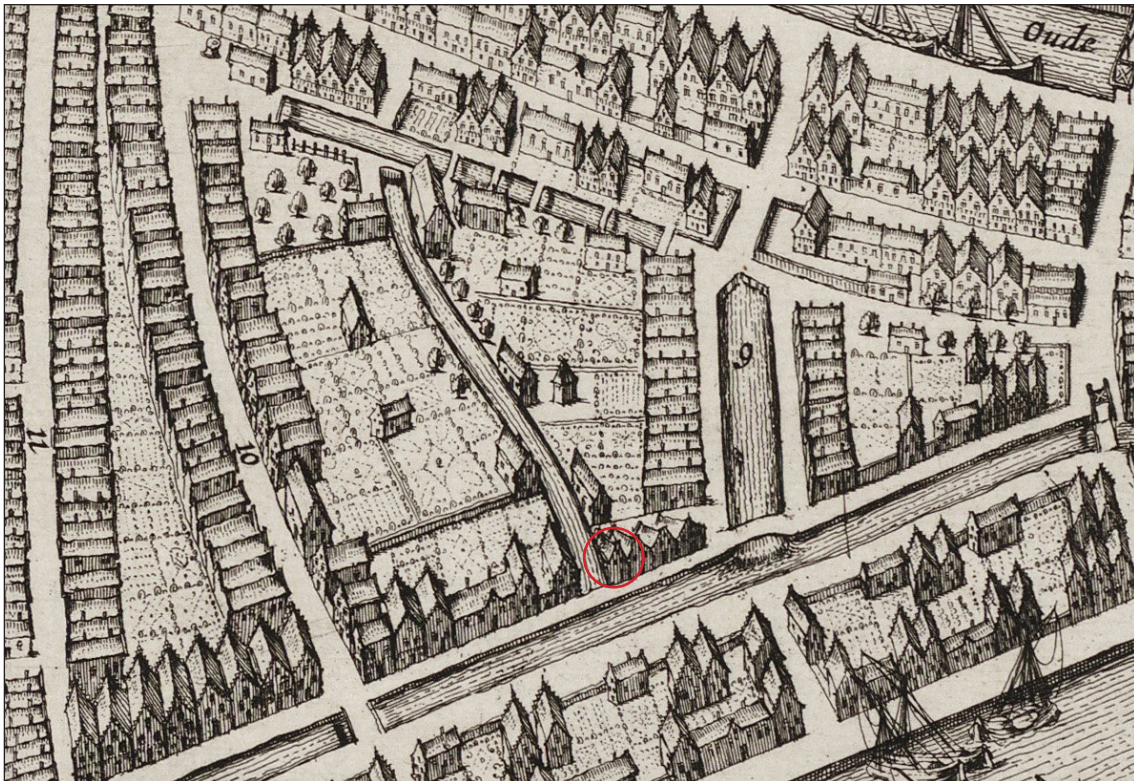
In 1573 besloot men de stad aan de landzijde te versterken. In 1575 werden de werkzaamheden grootschalig aangepakt en vermoedelijk zijn deze in dat jaar afgerond. Hierbij werd geen gebruik gemaakt van het water dat op de kaart van Van Deventer de zuidoostelijke begrenzing van de stad vormt, maar werd een omwalling met gracht schuin op de verkavelingsrichting aangelegd (afb. 17). Hierdoor is de driehoek omsloten door de Oostersteeg, Tuinstraat en Gedempt Achterom ontstaan. De huidige bebouwing tussen het Gedempt Achterom en de Oosterhaven staat op deze voormalige wal. De huidige Oosterhaven is aangelegd op de locatie van

de voormalige gracht. Het water van het Gedempt Achterom is binnen de wal aangelegd voor de ontwatering van het nieuw gevormde driehoekige stadsdeel. Dit water is dus gegraven circa 1573-1575.

Deze omwalling was al weer zeer snel overbodig geworden want in 1577 besloot men tot de aanleg van een nieuwe haven op de locatie van de stadsgracht. Rondom de haven werd een nieuwe omwalling aangelegd. De afronding van de werkzaamheden heeft lang op zich laten

19. Detail van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 (met water in blauw geaccentueerd) met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie.

20. Detail van de stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie.

wachten. Op een kaart uit 1588 is de nieuwe haven met omwalling te zien, maar deze was op dat moment nog niet afgerond (afb. 18). De oude stadswal werd in 1591 opgedeeld in kavels om te bebouwen. Het water van het Gedempt Achterom, in de 17de eeuw aangeduid als (Achter)burgwal, bleef in gebruik.

Nadat de wal zijn functie had verloren, verschenen de eerste huizen langs het water van het Gedempt Achterom. Op de kaart uit 1588 worden hier nog geen huizen weergegeven; op de kaart uit 1599 is het gebied dicht bebouwd (afb. 19). In deze periode werden ook de kades van de verschillende sloten en grachten in dit gebied aangepakt. Op 31 mei 1597 bepaalde het stadsbestuur "datmen de wallen op conincxhoff (...) zal doen maecken met hout tot coste vande huijsen".³ In 1601 werden de wallen opnieuw aangepakt. Op 7 mei 1601 werd bepaald "datmen in dees jare sal doen maecken de wallen (...) van 't conincxhoff daer inne de stadt de palen oock thaeijen ende sluijthouten maer d' eijgenaers de beschoijinge betalen sal".⁴ De stad betaalde de palen en de houten afdekking van de palen en de eigenaars van de huizen aan het water betaalden de beschoeiingsplanken.

Mogelijk is in deze periode ook de beschoeiing van het water 'de Wik' aangepakt. Dit water is voor het eerst te zien op de kaart van Utenwael uit 1599, maar bestond vermoedelijk al wel eerder. Veel meer dan een brede sloot zal het niet zijn geweest. Deze valt binnen de onderzoekslocatie. Uit welke tijd de naam 'de Wik' dateert, is onbekend. Voor het eerst komt de naam voor in een archiefstuk uit 1792. Wik was in dit gebied een algemene naam voor een sloot.

Ter plekke van de onderzoekslocatie stond in 1599 vermoedelijk nog geen bebouwing. De Wik maakt hier namelijk een kleine uitstulping richting het oosten. Op de kaart van Blaeu uit

3 WFA OAM berg.nr. 10 fol. 66.

4 WFA OAM berg.nr. 10 fol. 76.

1649 is deze uitstulping verdwenen en staan tussen de Wik en het Koningshof vier huizen getekend (afb. 20). Het onderzoeksterrein is dus tussen 1599 en 1649 bebouwd.

Pas in 1825 verkrijgen we voor het eerst een goed beeld van de onderzoekslocatie. Uit dat jaar dateert de oudste kadastrale kaart (afb. 21). Het water de Wik bestaat nog steeds. Ten westen hiervan is met blauwe gearceerde rechthoek de Joodse synagoge weergegeven. In 1792 kreeg de Joodse gemeenschap toestemming om in het door hun gekocht huis "op het agterom bij de wik tot een

21. Kadastrale kaart uit 1825. De Wik is nog een open water. De synagoge is blauw gearceerd. Perceel 1147 is in gebruik als boomgaard.

kerk te emploijeeren".⁵ Dit huis hadden zij in 1787 gekocht. In 1808 werd het huis afgebroken en werd een nieuwe synagoge gebouwd. In die tijd kende Medemblik een kleine Joodse gemeenschap (58 personen). In 1976 heeft de gemeente Medemblik de toen zwaar vervallen synagoge aangekocht en gerestaureerd (afb. 25). Het gebouw was dusdanig vervallen (het dak was vervangen door golfplaten, ramen waren deels dichtgezet en in de voorgevel zat een garagedeur) dat deze vrijwel geheel moest worden herbouwd (afb. 28).

Ten oosten van de Wik lag rond 1830 een boomgaard van E.C. Colf (nr. 1147). Op de hoek van het Gedempt Achterom en het Koningshof stond een groot gebouw dat in gebruik was als cichorei-fabriek, waar een substituuut voor koffie werd gemaakt. Het onderzoeksterrein was in deze tijd onbebouwd. De 17de-eeuwse huizen zijn dus voor 1825 afgebroken.

22. Het Gedempt Achterom voor de demping in 1912. Rechts tussen de bomen is de ingang (de deur met tympaan) van de synagoge te zien.

5 WFA OAM inv.nr. 38. Met dank aan P. Swart.

23. Panorama van Medemblik uit 1925. Links de synagoge, en rechts daarvan het dubbele pand en een woonhuis op de onderzoekslocatie Gedempt Achterom 45.

In de loop van de 19de eeuw is het terrein opnieuw bebouwd, maar nu met eenvoudige gebouwen zonder verdieping, die in gebruik waren als eenvoudige woningen, schuren of werkplaatsen. Het huis op de oostelijke helft van Gedempt Achterom 45 is te zien op een panoramafoto uit 1925 (afb. 23). Het is een woning met aan de straatkant in het midden van de gevel een deur en aan weerszijden ramen, zonder verdieping en met zadeldak met dakkapel aan de straatkant. De meeste van deze gebouwen sneuvelden in de 20ste eeuw. Dat geldt ook voor de panden op de locatie Gedempt Achterom 45. De in 2012 gesloopte opstallen dateren uit

de 20ste eeuw. Het linkerpand was een symmetrisch vormgegeven gebouw bestaande uit twee woningen. Dit pand is vermoedelijk omstreeks 1910-1920 gebouwd. Het rechterpand dateert uit de tweede helft van de 20ste eeuw. Beide panden hadden geen monumentale status.

Aanbestedingen.

Te Medemblik is door Burg. en Weth. aanbesteed: het dempen van het „Achterom”, met bijbehorende werken.
Van de acht inschrijvers was hoogste de heer K. Bennemeer, te Twisk, voor f 11,444; — hoogste de heer J. Zwaan, te Lambertschaag, voor f 13,444.

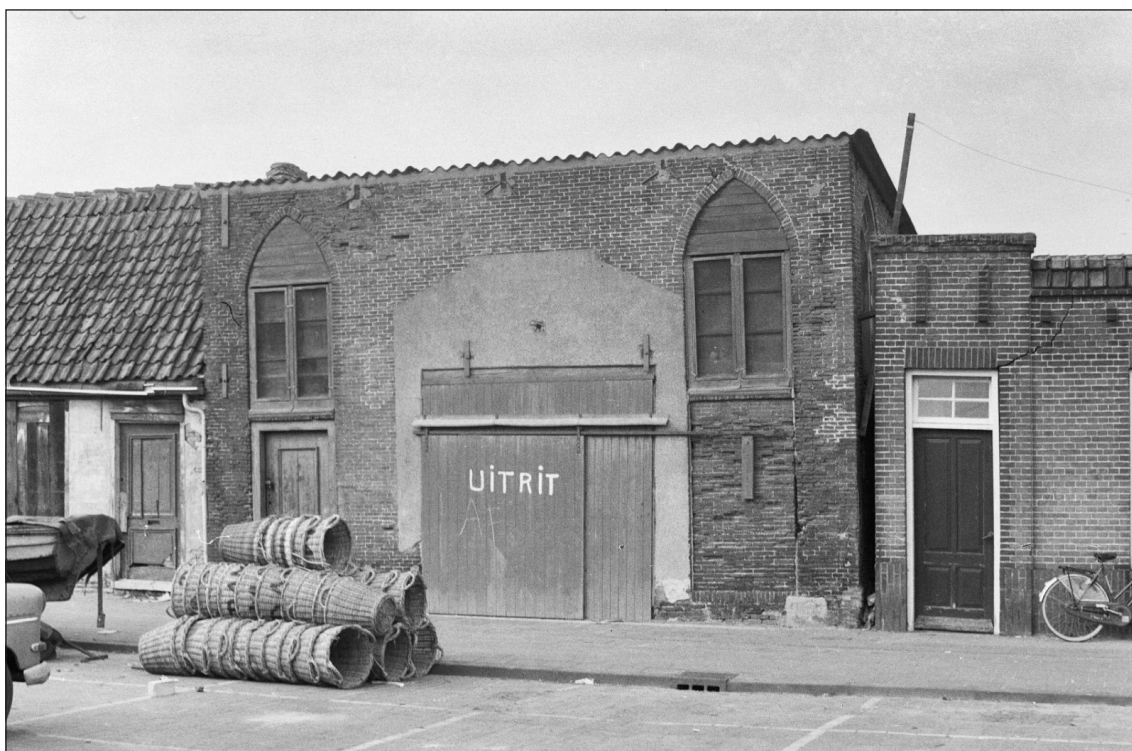
Staking te Medemblik

Maandag is het werk gestaakt door de arbeiders bij de demping van het Achterom. De aannemer, K. Bennemeer, wil thans het geëischte uurloon van 23 ct. betalen, doch niet alle arbeiders weer in dienst nemen.
Een 2-tal aardwerkers, die aan het werk bleven, ondervonden reeds veel hinder. De aannemer tracht nu arbeiders van elders te bekomen.

24. Boven: de aanbesteding van het dempen van het Achterom in de Kleine Courant van 9 februari 1912. Onder: staking van de arbeiders tijdens de werkzaamheden, in het Algemeen Handelsblad van 27 februari 1912.

Op 28 augustus 1911 werd op de gemeentelijke begroting f11.000,- uitgetrokken voor het dempen van het Achterom (bron: Algemeen Handelsblad). Het “Witte Kruis”, een organisatie voor ziekenverpleging en ter bestrijding van besmettelijke ziektes, had hierop aangedrongen. Op de openbare aanbesteding schreef aannemer K. Bennemeer uit Twisk in

februari 1912 als laagste in voor een bedrag van f11.444,- (afb. 24, bron: Kleine Courant). Op 27 februari 1912 verscheen een artikeltje in de krant (Algemeen Handelsblad) dat de arbeiders het werk staakten (afb. 24). Zij kregen te weinig betaald. Bennemeer ging akkoord met het uurloon van 23 cent, maar wilde niet alle arbeiders weer in dienst nemen.

25. Het Gedempt Achterom in 1974 (collectie RCE). De twee panden rechts zijn de gebouwen die in 2012 zijn gesloopt en de onderzoekslocatie Gedempt Achterom 45 vormen. Links daarvan de vervallen synagoge die in gebruik is als garage.

2.4 Archeologische achtergrond

Tussen 1967 en 1982 is een serie opgravingen in Medemblik uitgevoerd die zich met name heeft gericht op de Karolingische periode. Deze opgravingen hebben onze kennis over Medemblik sterk vergroot. De oudste vondsten dateren uit circa 700. Langs een riviertje (de Middenleek) ontstond een lint van huizen van zeker 500 meter lang. De resultaten zijn door Jan Besteman in een aantal artikelen gepubliceerd. Geen van de opgravingen is in de vorm van een rapport uitgewerkt.

Na 1982 is het archeologisch onderzoek zo goed als tot stilstand gekomen. Vanuit het IPP zijn geen nieuwe opgravingscampagnes uitgevoerd. In Medemblik is geen stadsarcheoloog aangesteld en er is geen archeologisch beleid vormgegeven. Het gevolg is dat in de binnenstad veel is gebouwd zonder dat archeologisch onderzoek is uitgevoerd waardoor de archeologische waardevolle resten als verloren moeten worden beschouwd.

De Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd vormen een lacune in de archeologische kennis van Medemblik. Vondsten verzameld door verschillende amateurarcheologen geven een beeld van de archeologische potentie (afb. 26).

26. Vaas van Italiaanse faience in compendario, 1600-1650, bodenvondst Medemblik (collectie Oudheidkundige Vereniging Medemblik).

3. Opzet en doel van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze onderzoeksvragen te geven. Hieronder worden de vragen met een korte toelichting weergegeven.

1. Wat was het karakter van het onderzoeksgebied voor het einde van de 16de eeuw, dus voordat het gebied binnen de omwalling terecht komt?
2. Behoorde dit deel van Medemblik tot het gebied dat in de vroege middeleeuwen werd bewoond (Karolingische-Ottoonse tijd)?
 - 2.1 Zo ja, wat is de functie van het gebied?
 - 2.2 Is het mogelijk de functie aan de hand van de sporen en structuren vast te stellen?
 - 2.3 Is de Wik een natuurlijk water of is deze gegraven. Hoe valt dit te dateren? Is dit deel van het pre-stedelijke verkavelingspatroon?
 - 2.4 Wat was de functie van het gebied, wanneer het niet tot het Karolingische en/of Ottoonse gebied behoorde?
3. Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing en het grondgebruik zich?
 - 3.1 Wat is de aard van deze bebouwing en het grondgebruik?
 - 3.2 Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?
 - 3.3 Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen?
 - 3.4 Hoe groot zijn de percelen?

27. De opgravingslocatie na sloop van de panden in het voorjaar van 2012

3.5 Wanneer zijn de huizen gesloopt?

3.6 Hoe ontwikkelt de Wik zich; resten van beschoeiingen, bruggen?

4. Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

4.1 Wijzigt dit in de loop der tijd?

4.2 Hoe uit zich dit archeologisch?

4.3 Zijn er indicaties voor de etniciteit van de gebruikers op het naastgelegen perceel, de Synagoge?

5. Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit (in samenhang met vraag 4)?

5.1 Komt deze materiële cultuur overeen met het bestaande beeld van de materiële cultuur van de inwoners van Medemblik?

5.2 Geeft de materiële cultuur informatie omtrent de beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?

5.3 Verschilt het afvalpatroon in de Wik van dat in en achter de huizen?

3.2 Methode

Bij aanvang van de werkzaamheden zijn zes grondslagpunten met RD-coördinaten door de landmeters van de gemeente Hoorn uitgezet. Deze zes grondslagpunten lagen in drie evenwijdige lijnen haaks op het Gedempt Achterom.

Vlak 1 is in twee werkputten gedocumenteerd. Werkput 1 besloeg het westelijke deel van het terrein en was 12 meter lang en 3 meter breed. Werkput 2 (vlk 1) lag op het oostelijke deel van het terrein en had een lengte van eveneens 12 meter en een breedte van 5 meter. Aan zowel de westelijke (kant synagoge) als oostelijke kant van het terrein is ruime afstand tot de belendende bebouwing gehouden.

Vanwege de kleine graafmachine waarmee werd gegraven en de diepte waartoe moest worden gegraven, zijn beide werkputten verdiept in kleine delen. In werkput 1 is bij vlak 2 een onderscheid gemaakt in vak 1 (de zuidkant of straatkant) en vak 2 (de noordkant). In werkput 2 zijn vanaf vlak 1 de kleine verdiepte delen met het oog op de vondstadministratie doorgenummerd als werkputten. Hier is een onderscheid gemaakt in werkput 2, 3, 4, 5 en 6. Op het terrein was een aantal verstoringen aanwezig die een vlakdekkend onderzoek onmogelijk hebben gemaakt. In de zuidoosthoek van het terrein is bij de sloop een kelder verwijderd die het bodemarchief ter plekke naar verwachting vrijwel volledig verstoord heeft.⁶ Dit deel van het terrein is niet archeologisch onderzocht. In het midden van het terrein lag een 19de-eeuwse waterkelder die ter plekke de oudere bodemlagen volledig heeft verstoord. De werkputten zijn rondom deze kelder aangelegd.

Tot slot is om praktische redenen een dam laten staan tussen werkput 1 en de werkputten 2, 3 en 4. Uit de slappe dempingslagen van de Wik kwam veel drangwater. Helaas kon daardoor de 17de-eeuwse beschoeiing van de Wik niet in detail worden vastgelegd.

Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De opgravingsvlakken en de stort zijn met een metaaldetector afgezocht. Bij de uitwerking zijn de vondsten van keramiek en glas beschreven

⁶ Bij de sloop van de kelder voorafgaand aan het archeologisch onderzoek zijn foto's genomen.

volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuwse keramiek en glas, beter bekend als het Deventer-systeem. In het rapport is een catalogus volgens dit systeem opgenomen.

Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland versie 2009.

28. De synagoge in het voorjaar van 2012

29. De opgraving in volle gang, kijkend richting het noorden

30. Het vrijleggen en schoonmaken van de sporen in vlak 1

4. De resultaten

4.1 Fasering

De bij de opgraving aangetroffen sporen zijn op basis van de stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in drie gebruiks- of bewoningsfasen. In de kaartbijlagen zijn de sporen per fase weergegeven. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een kaart niet een bepaald moment in de geschiedenis van het terrein weergeeft, maar alle sporen gedurende een bepaalde periode. Vanwege het geringe aantal sporen is gekozen voor een eenvoudige indeling in drie fasen. De eerste fase wordt gevormd door de periode van de 16de eeuw en ouder. Vanwege het geringe aantal sporen is van fase 1 geen sporenkaart gemaakt. Deze fase is wel te zien in de profieltekeningen. De tweede fase omvat de 17de en 18de eeuw en de derde fase beslaat de 19de en 20ste eeuw.

4.2 Fase 1: Middeleeuwen

De natuurlijke bodem wordt gevormd door een lichtgrijze siltige kleilaag (S30). De bovenzijde van deze laag ligt op circa -2,10 tot -2,20 NAP. Deze diepte komt overeen met de diepte van dezelfde kleilaag bij de opgraving aan het Achterom in Medemblik.⁷ Bij die opgraving is op de kleilaag een dunne 'vuile' laag van donkergrijze zandige klei vastgesteld. Mogelijk dateert die laag uit de Bronstijd. Deze laag is bij het Gedempt Achterom niet aanwezig. Op de natuurlijke kleilaag (S30) ligt bovendien geen restant van een veenlaag.

In de vlaktekeningen zijn geen sporen uit de Middeleeuwen vastgelegd. Wel zijn in de profielen grondlagen geconstateerd die mogelijk uit die periode dateren (S55, S65, S68, S69, S96 en mogelijk S105). Over het hele terrein lag een 10 tot 20 cm dikke iets humeuze homogene bruingrijze kleilaag (S96). Uit S65 is een kleine hoeveelheid vondstmateriaal verzameld dat hoofdzakelijk uit de tweede helft van de 16de eeuw dateert (V50).

31. Een van de middeleeuwse greppels op het diepste niveau in werkput 2, kijkend richting het zuiden

7 Archeologie West-Friesland, project 338.

In werkput 2 , direct aan de straatkant, zijn twee ingegraven sporen geconstateerd tot een diepte van -2,70 NAP (afb. 31). Ze vormden een onregelmatig patroon en waren in de andere werkputten niet aanwezig. Het gaat dus niet om systematisch aangelegde ontginningsloten. De functie en structuur van de sporen is niet duidelijk, maar mogelijk gaat het om kleine onregelmatige greppels.

Hoewel geen sporen duidelijk zijn toe te schrijven aan de Middeleeuwen, dateren wel enkele scherven uit die periode. Deze zijn als opspit in jongere lagen aanwezig. Een wandfragment van kogelpotaardewerk is gevonden in een ophogingslaag met materiaal uit de tweede helft van de 16de eeuw (V50). Een ander wandfragment van een kogelpot met vingerveeg is gevonden op de stort en daardoor niet meer toe te schrijven aan een specifieke context (V84). In de ophogingslaag met materiaal uit 1570-1607 zijn zes wandfragmenten bijna-steengoed gevonden (V27, V48, V49 en V66). Twee wandfragmenten van Paffrath-aardewerk en een klein wandfragment Pingsdorf-aardewerk zijn eveneens uit deze laag afkomstig (V67, V73 en V87). Tot slot zijn twee wandfragmenten proto-steengoed aangetroffen: één in de afvallaag achter de beschoeiing met vondstmateriaal uit de periode 1625-1670 (V83) en één in de stortgrond (V84). Al deze scherven dateren uit de 12de en 13de eeuw. De scherven zijn vermoedelijk met grond van elders meegekomen en zeggen dus niets over het gebruik van het terrein in de Middeleeuwen. Waarschijnlijk kende het terrein geen bewoning, zoals ook uit de historische achtergrond van het onderzoek blijkt.

Vondstmateriaal uit de Merovingische en Karolingische tijd ontbreekt volledig. Op basis van de bekende archeologische waarden werd ook geen bewoning uit die periode ter plekke van de onderzoekslocatie vermoed. Het terrein kan in die tijd wel voor andere doeleinden (agrarisch) zijn gebruikt, maar ook hiervoor zijn geen aanwijzingen gevonden.

4.3 Fase 2: 17de en 18de eeuw

Gedurende fase 2 stonden huizen op het terrein. Deze zijn te zien op de kaart van Blaeu uit 1649. Uit de kadastrale kaart van 1825 blijkt dat deze huizen er toen niet meer waren en het terrein in gebruik was als boomgaard. Wanneer de huizen zijn afgebroken, is niet bekend. Het ontbreken van sporen die duidelijk in de 18de eeuw zijn te dateren, wijst erop dat de afbraak al vroeg in de 18de eeuw of misschien zelfs al in de late 17de eeuw heeft plaatsgevonden. Medemblik kende in die tijd een economische en demografische neergang. In de historische achtergrond is uiteengezet dat tussen 1632 en 1732 het aantal huizen van 818 naar 711 afnam. Dat betekent dat meer dan 100 huizen zijn gesloopt. Mogelijk behoorden de huizen op de onderzoekslocatie tot die gesloopte panden.

Een aanwijzing dat het huis er nog in 1673/1674 stond, vormen twee palen van de beschoeiing die dendrochronologisch zijn gedateerd (zie onder). Mogelijk zijn deze als extra versterking van de beschoeiing pal naast het huis aangebracht. Achter de beschoeiing is verder een afvalpakket met materiaal uit de periode 1625-1670 aangetroffen. Ook dit wijst op de aanwezigheid van bewoning omstreeks 1670.

Ophoging

Fase 2 vangt aan met een ophoging van het terrein. Op de kaart van Utenwael uit 1599 wordt ter plekke van het onderzoeksterrein een soort uitstulping van het water De Wik weergegeven. Uit de bodemopbouw blijkt niet dat er werkelijk een water aanwezig is geweest. Wel was er een laagte waar ongetwijfeld plassen hebben gestaan. Aan de straatkant (werkput 2) lag het toenmalige maaiveld op -1,80 NAP. In werkput 3 en 4 lag het niveau op circa -2,10 NAP en

richting het noorden liep dit niveau op naar circa -1,50 NAP. De laagte strekte zich over een breedte van ongeveer 7,50 meter vanaf de straatkant uit.

Deze laagte is begin 17de eeuw opgevuld en opgehoogd met voornamelijk bruingrijze humeuze klei om het terrein geschikt te maken voor bebouwing. Op de stadsplattegrond van Blaeu, die is uitgegeven in 1649, staan huizen getekend. Uit de opgraving is gebleken dat het niveau is opgehoogd tot ongeveer -1,20 NAP. Als ophogingsmateriaal is deels gebruik gemaakt van stadsafval (de donkergroene laag in de profieltekeningen). Hieruit is een grote hoeveelheid vondstmateriaal verzameld dat apart in hoofdstuk 5 wordt geanalyseerd (V87). Op basis van de vondsten valt te zeggen dat de sluitdatum van het complex in of na 1606 ligt. Op basis van het dendrochronologisch onderzoek (zie onder) kan worden gesteld dat de laag in of kort na 1607 moet zijn opgebracht. De huizen zijn niet lang hierna gebouwd.

In het ophogingspakket zijn diverse palen en kleine paaltjes geconstateerd. Deze vormen geen duidelijk verband. In het oostprofiel van werkput 3 zijn twee planken waargenomen (zie profieltekening) die mogelijk als een houten schot hebben gefungeerd ten behoeve van de zetting van de grond. Dergelijke houten schotten zijn uit dikke ophogingslagen uit Hoorn en Enkhuizen bekend.

Beschoeiing

Gelijktijdig met de ophoging of direct daarop volgend is een beschoeiing langs de Wik geslagen. Deze bestond in werkput 2 uit een plank (S63) met palen (S47) aan de waterkant (afb. 32-33). De bovenkant van de verticaal geplaatste plank lag op -1,91 NAP. Ter versteviging lag aan de walkant een liggende plank op -2,03 NAP met daarop puin (S62). Deze liggende plank is ook in werkput 3 (op -2,05 NAP) aangetroffen. De palen zijn daar niet op vlaktekening vastgelegd doordat deze buiten de contour van de werkput lagen. Tussen werkput 1 en werkputten 2, 3 en 4 is namelijk een dam blijven staan om drangwater uit de slappe vullagen van de Wik tegen te houden. De palen zijn echter bij de afronding van het onderzoek wel waargenomen.

32. Plank S63 van de beschoeiing van de Wik met achter de plank de 19de-eeuwse dempingslagen S66 van de Wik, kijkend richting het westen. Achter de plank, aan de waterkant, staan de palen (niet zichtbaar op de foto).

33. Palen S72 van de beschoeiing na verwijdering van de plank, kijkend richting het westen. Achter de palen zijn de 19de-eeuwse dempingslagen van de Wik zichtbaar.

Van de beschoeiing in werkput 2 zijn acht monsters genomen (afb. 34-35): zeven palen (M01-M08) en één plank (M01). Van de palen kon de lengte worden gemeten en deze bleek te variëren tussen 1,02 tot 1,29 meter. Eén van de palen is van eik (M06). Deze heeft te weinig ringen voor dendrochronologisch onderzoek.⁸ Ook één van de palen van naalddhout (M07) heeft te weinig ringen. Van de overige zes monsters zijn vier monsters dendrochronologisch onderzocht: drie palen en een plank.⁹ Omdat hieruit nog geen zekerheid werd verkregen omtrent de exacte datering van de aanleg van de beschoeiing zijn nog twee monsters van palen onderzocht.¹⁰ Alle monsters waren van grove den.

Twee palen (M04 en M08) leverden geen datering op. Twee andere palen (M03 en M05) hebben beide een kapdatum in najaar/winter van 1673 of het voorjaar van 1674. Deze palen zijn als herstellingspalen of als extra versterking van de beschoeiing geslagen (zie

34. De palen van de beschoeiing worden schoongemaakt voor bestudering en bemonstering.

8 Het vooronderzoek van de houtmonsters is uitgevoerd door D.M. Duijn.

9 Het dendrochronologisch onderzoek is verricht door S. van Daalen. Rapport 12.027.

10 Ibidem. Rapport 12.049.

35. Palen van de beschoeiing ten behoeve van monsternamen voor dendrochronologisch onderzoek. De palen zijn aan de onderzijde tweezijdig aangepunt.

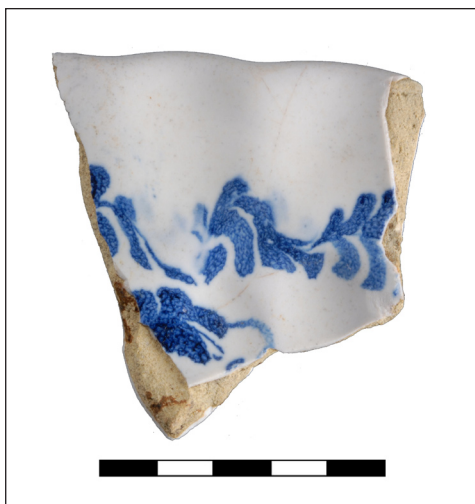

36 Riemhanger, gevonden op de bodem van de Wik (13-M01)

onder). De vijfde paal (M02) heeft een kapdatum tussen najaar 1606 en voorjaar 1607. De herkomst van het hout moet waarschijnlijk in het zuiden van Noorwegen worden gezocht. Bij het zesde monster, afkomstig uit de plank van de beschoeiing (M01), dateert de buitenste ring uit 1607. Volgens S. van Daalen is het vanwege oppervlakkige aantasting en compressie van het zachte hout niet mogelijk vast te stellen of dit de wankant is. Om die reden is een veilige marge van tien jaar gehanteerd van mogelijk ontbrekende spintringen. De kapdatum wordt daarom gesteld in de periode 1607-1617. De boom waaruit de plank is gezaagd, groeide in het zuiden van Noorwegen. Op basis van het dendrochronologisch onderzoek valt te concluderen dat de beschoeiing zeer waarschijnlijk in 1607 is aangebracht. Tussen de palen (dus aan de waterkant van de beschoeiing) is een kleine hoeveelheid vondstmateriaal verzameld, dat ruwweg te plaatsen is in de periode 1550-1625 (V52). Waarschijnlijk gaat het deels om tussen de palen geslibd materiaal.

Ter plekke van werkput 6 had de beschoeiing een rommelige constructie en maakte deze een knik naar binnen (S107). Van deze constructie zijn nog vier monsters van palen genomen. Drie van de palen zijn van eikenhout en hebben alle te weinig ringen voor een dendrochronologische datering. De lengte van deze palen was 1,44 tot 1,80 meter. De vierde paal van grove den was 1,20 meter lang

en is wel dendrochronologisch onderzocht (M11). Het monster heeft als kapjaar najaar/winter 1612 of voorjaar 1613. Of deze paal de aanleg van de beschoeiing dateert of als herstellingspaal moet worden geïnterpreteerd is niet zeker. Achter deze beschoeiing aan de waterkant lag een pakket afval (S109) waaruit veel vondstmateriaal is verzameld. Dit wordt apart besproken in hoofdstuk 5. Dit afval is vermoedelijk geleidelijk in het water van de Wik gestort tussen circa 1650 en 1670. Het materiaal geeft een beeld van de materiële cultuur van de bewoners van het perceel en wordt in een aparte paragraaf besproken.

37. Scherf van een plooischotel van Italiaanse faïence (19-C01). Niet op schaal.

38. Voor- en keerzijde van een duit uit Gelderland, 1764, uit de 18de-eeuwse afvallaag in de Wik (19-M01).

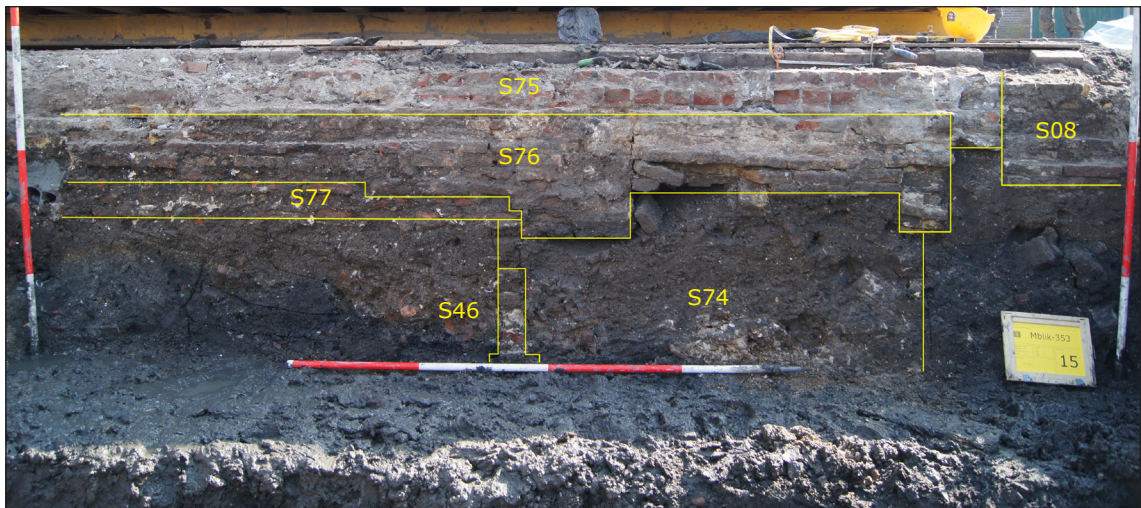
In werkput 1 is ter hoogte van de beschoeiing een kleine hoeveelheid afval uit de 18de eeuw aangetroffen (V19). In totaal betreft het slechts 23 fragmenten van gebruiks aardewerk. Hieronder bevinden zich scherven van borden van Nederrijns aardewerk, kenmerkend voor de eerste helft van de 18de eeuw. Eveneens typerend voor de 18de eeuw is een klein bordje van steengoed met zoutglazuur (19-C02). Een andere vondst is een scherf van een 17de-eeuwse Italiaanse plooischotel die kennelijk in de 18de eeuw is weggegooid (19-C01, afb. 37). Uit de laag komen ook diverse metaalvondsten, waaronder een duit uit Gelderland uit 1764 (19-M01, afb. 38).

Huis 1

Op het nieuw opgehoogde terrein pal ten oosten van de Wik werd een huis gebouwd. Van dit huis zijn zeer weinig sporen teruggevonden. Muren, (houten) funderingen of uitbraaksporen zijn niet aangetroffen. Mogelijk hangt de reeds genoemde liggende plank met puin (S62) pal naast de beschoeiing samen met de westgevel van het huis. Een versteviging van de slappe bodem zal zeker nodig geweest zijn om hier een huis te kunnen bouwen.

Het huis had aan de straatkant maximaal een breedte van 5 meter (afb. 39). Dit is de afstand tussen de kelder van het belendende pand aan de oostkant (huis 2) en de beschoeiing van de Wik. De achtergevel had een maximale breedte van 4 meter. Het huis had dus een tapse vorm, zoals de weergave op de kaart van Blaeu ook lijkt te suggereren. De lengte kan niet worden gereconstrueerd.

In het huis was een kleine kelder aanwezig (S46, afb. 40). Een deel van de oost- en noordmuur van de kelder zijn teruggevonden. De opbouw was halfsteens. Tevens was een uitbraakspoor van de kelder aanwezig, dat goed in de profieltekening is te zien. De kelder had een breedte van 1,65 meter en een lengte van meer dan 1,75 meter. Het vondstmateriaal dat is aangetroffen bij het vrijleggen van de wanden van de kelder dateert uit de tweede helft van de 16de of vroege 17de eeuw (V26 en V30). Dit geeft een aanwijzing voor de datering van de bouw van de kelder en daarmee tevens van het huis.

39. In het zuidprofiel (de straatkant) zijn de funderingen van de diverse huizen te zien. Van het huis uit de 17de eeuw resteert een deel van de fundering van de voormuur (S77) en een muur S46 van een uitgebroken kelder (S74). Bovenop de 17de-eeuwse muur is in de 19de eeuw een nieuwe muur gebouwd (S76). Geheel bovenin de fundering S75 van de 20ste-eeuwse bebouwing.

40. Van het tweede huis uit de 17de eeuw resteerde slechts een deel van een kelder S46, kijkend richting het noorden.

Huis 2

Pal ten oosten van huis 1 stond een tweede huis. Ook van dit huis zijn geen sporen van de muren in de bodem achtergebleven. Wel is een grote kelder aangetroffen (afb. 41). Deze had uitwendig een lengte van 4,50 meter. De muren van de kelder waren steeds dik en opgebouwd uit voornamelijk gele bakstenen van 19x10x4 cm (S83 en S97). Onder de aangetroffen muren lag een plank die sterk was vergaan. Onder de noordwesthoek van de kelder stond een eiken paal, die van te slechte kwaliteit was voor dendrochronologisch onderzoek.

Op de bodem van de kelder lagen op ca. -1,58 NAP plavuizen van 12x12 cm op een laagje lichtgrijs zand (S84, afb. 43). Slechts twee rijen lagen nog in oorspronkelijk verband; de rest van de plavuizen lag rommelig verspreid. De vloer is op zeker moment 30 cm opgehoogd met

41. Westmuur S83 van het meest oostelijke huis uit de 17de eeuw, kijkend richting het noordoosten. De muur is gemetseld van gele bakstenen en is gefundeerd op een liggende plank.

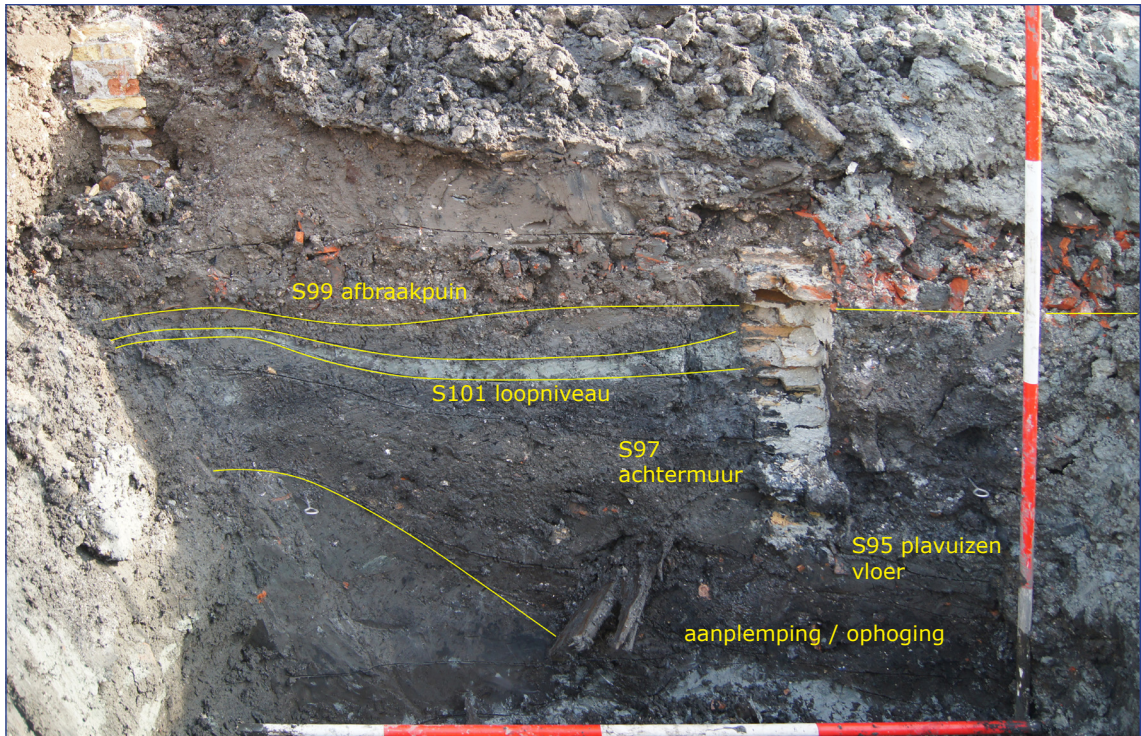
grijze zandige klei en puin, waarna een nieuwe vloer van gele bakstenen van 19x10x4 cm is gelegd (S85). Hiervan resteerden slechts enkele stenen. In de ophoging tussen beide vloeren is een fragment van de kraan van een tapkraan en een deel van een ijzeren zaag aangetroffen (V60, afb. 45). Pal naast de stenen van de tweede vloer lag een complete wandtegel uit de 17de eeuw (55-C01, afb. 42).

42. Wandtegel met boeket bloemen, 17de eeuw, gevonden in vloer S84 (5-C01).

43. Vloer S85 van rode plavuizen en brokken van plavuizen, rommelig gelegd, kijkend richting het noorden. De westmuur is reeds verwijderd en stond op de plek van de rood-wit gestreepte jalouze.

44. In het profiel is de achtermuur (noordmuur) S97 van het meest oostelijke huis uit de 17de eeuw zichtbaar, kijkend richting het oosten. De grijze kleilaag S101 achter de muur (op de foto links) is een loopniveau uit de 17de eeuw.

De kelder was slechts circa 0,50 meter ingegraven ten opzichte van het toenmalige loopniveau (afb. 44). Dat houdt in dat het een ruimte onder een opkamer was, waarbij dus het grootste deel van de ruimte zich bovengronds bevond. Dit geeft het beeld van een eenvoudig huis met hoge voorkamer en daarachter een onderkelderde opkamer.

45. Metaalvondsten tussen de vloeren van het huis.
 1. Kraan van een tapkraan. Merk: HZ en bril (detail) (60-M01). Schaal 1:1.
 2. IJzeren zaagblad (60-M02). Niet op schaal.

4.4 Fase 3: 19de eeuw

Nadat het terrein een tijd in gebruik was als boomgaard, is het in de loop van de 19de eeuw opnieuw bebouwd. Deze 19de-eeuwse bebouwing is niet zichtbaar op de voor dit onderzoek gebruikte stadskarten. De muren van deze bouwphase zijn deels hergebruikt bij de nieuwbouw in de 20ste eeuw. Niet alle sporen uit de 20ste eeuw zijn op tekening vastgelegd.

Nieuwe beschoeiing

De Wik is in de 19de eeuw in meerdere fase gekanaliseerd tot een kleinere sloot door de beschoeiing naar binnen te zetten. De resten van een van deze beschoeiingen zijn aangetroffen (S03). Op basis van het vondstmateriaal kan deze in de 19de eeuw worden geplaatst.

Op zeker moment is de Wik volledig gedempt. Op basis van het vondstmateriaal kan de demping omstreeks 1900 worden geplaatst. Het lijkt een logische veronderstelling dat

46. Links bakstenen riool S13 en in het vlak de houten goot S04. De muren behoren bij de bebouwing uit de 20ste eeuw.

47. Een houten goot S04 bestaande uit drie planken mondt uit in een gemetseld riool S13, 19de eeuw, kijkend richting het westen.

48. Keramiek uit de dempingslagen van De Wik.

1. Bakpan van roodbakkerd aardewerk uit Bergen op Zoom (08-C01). Niet op schaal.

2. Bord van Chinees kraakporselein (09-C01). Schaal 1:2.

3. Mineraalwaterfles (12-C01). Niet op schaal.

dit gelijktijdig met de demping van het (Gedempt) Achterom heeft plaatsgevonden en dus in 1912. Dit is echter niet het geval. Op een oude foto is te zien dat voor 1912 al bebouwing ter plekke van de voormalige de Wik aanwezig was en deze dus al eerder was gedempt.

Middenin de Wik is een bakstenen goot (S01) aangelegd ter vervanging van de afwaterende functie die de Wik had. Op deze stenen goot mondde een houten goot uit (S04). Deze bestond uit drie in een driehoek geplaatste planken (afb. 46-47). Pal tegen de goot aan is een cent uit 1900 gevonden (V04) die aantoont dat deze in of na 1900 moet zijn aangelegd. Het begin van de houten goot ten oosten van werkput 1 is niet aangetroffen, zodat niet bekend is wat op deze goot afwaterde. Wellicht fungeerde de goot als riool of overloop van een put.

Het vondstmateriaal uit de dempingslagen van de Wik is onder diverse vondstnummers verzameld, maar bij de uitwerking is geen verschil in datering geconstateerd. Al het materiaal dateert uit de 19de eeuw. Onder de vondsten bevindt zich veel industrieel wit aardewerk. Sommige stukken zijn voorzien van een merk van de firma Regout uit Maastricht (V13) of een blindmerk van Wedgwood (V08). Kenmerkend zijn verder roodbakkerde borden op standvlak met inwendig loodglazuur met eenvoudige slibgolffersiering (V07). Onder de scherven bevinden zich ook fragmenten van 19de-eeuwse Friese majolica. Bij het roodbakkerd aardewerk komen BOZ-stempels voor (V08, afb. 48.1). Opvallend is de aanwezigheid van enkele stukken kraakporselein (09-C01, afb. 48.2). Kennelijk zijn deze antieke stukken pas in de 19de eeuw weggegooid.

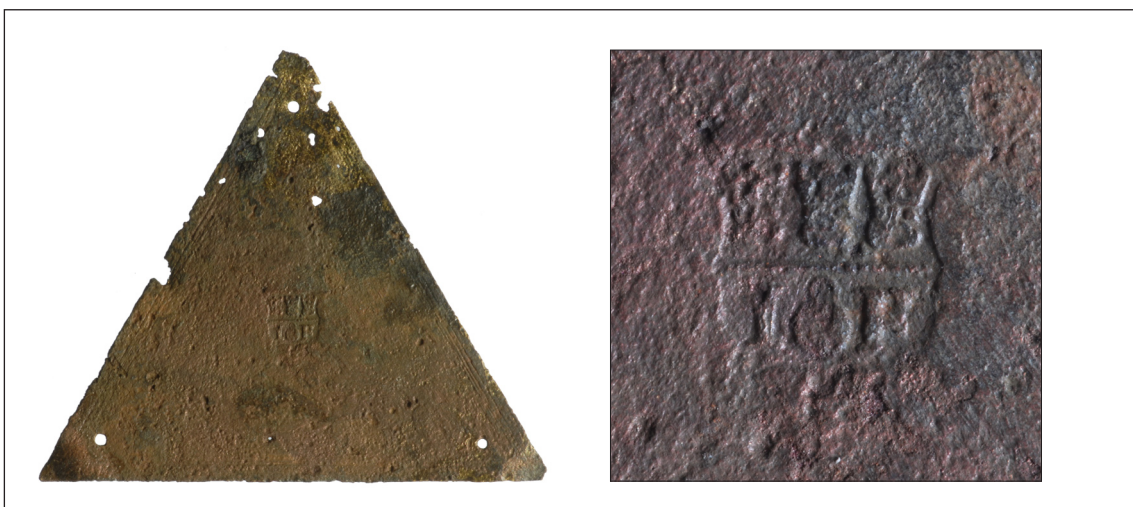
Uit de dempingslagen komen weinig metaalvondsten. Een van deze is een klein lakenlood dat uit de 17de eeuw dateert (09-M01). Deze is vermoedelijk met de grond meegekomen waarmee De Wik is gedempt. Op de voorzijde van het loodjes staat het wapen van Hoorn

49. Lakenloden. Schaal 2:1.
 1. Voorzijde: wapen Hoorn en klein stempel met initialen IS; achterzijde: letters HP en jaartal (1608?) en klein stempel met initialen IS, diameter 17 mm (09-M01)
 2. Voorzijde: onduidelijke letters en jaartal 1617 en klein stempel met initialen IS; achterzijde: onduidelijk stempel en klein stempel met initialen IS, diameter 16 mm (76-M01)

met een klop met de initialen IS. Op de achterzijde staat een stempel met de letters HP en vermoedelijk het jaartal 1608. Ook op deze zijde staat een klop met initialen IS. Het loodje is naar alle waarschijnlijkheid afkomstig uit Hoorn en er zijn vooralsnog geen parallellen bekend. Opmerkelijk is dat uit de stortgrond van de waterput (S106) een tweede loodje met identieke klop afkomstig is (76-M01). Op dit loodje staat het jaartal 1617. Ook dit loodje is met stortgrond meegekomen.

Een andere metaalvondst is een driehoekig balansschaaltje met ophanggaatjes in de hoeken (17-M01, afb. 50). Het schaalpje is in het midden voorzien van een merk met de initialen IF. Net als de lakenloodjes dateert de vondst uit de 17de eeuw.

50. Driehoekige balansschaal met drie ophanggaatjes in de hoeken en merk met initialen IF (17-M01). Schaal 1:1.

Huis

Ten oosten van de Wik werd een huis gebouwd (afb. 51). Tussen de Wik en dit huis was een pad op -0,84 NAP aanwezig, dat deels was bestraat (S37 en S38).

Kenmerkend voor deze bouwphase is dat het huis nu loodrecht op de rooilijn van het Achterom werd geplaatst en niet meer evenwijdig aan de enigszins schuine loop van de Wik, zoals in de 17de eeuw het geval was.

De precieze indeling van het huis valt niet meer te achterhalen. Voorin het huis was een nagenoeg vierkante kelder van 1,60 bij 1,60 meter met halfsteens wanden aanwezig (S31). Bij het wegtrekken van de kelder werd onder de keldervloer een munt uit 1627 aangetroffen (V25). De kelder is echter van veel jonger datum waardoor deze munt geen datering van de aanleg geeft.

Eveneens aan de voorkant van het perceel lag het uitbraakspoor van een (water)kelder, waarvan niet duidelijk is of die bij dit huis hoort (S51).

In het achterste gedeelte van het huis lag een grote rechthoekige waterkelder met tongewelf (S42, afb. 52). De top van het gewelf lag op -0,67 NAP. Onderin de waterkelder waren langs de rand gele en groene plavuizen gemetseld die uit de 18de eeuw dateren en kennelijk in de 19de eeuw zijn hergebruikt. De kelder stond bij aanvang van de opgraving nog vol water en is bij afronding van de opgraving gesloopt.

51. Overzicht van de sporen in vlak 1, kijkend richting het noorden. Alle sporen dateren uit de 19de eeuw. Straatje S37 leidt naar de oever van de Wik.

Put (S106)

Schuin achter het huis lag een ronde waterput met een diameter van circa 1,20 meter (afb. 53). Deze is gebouwd op de plek van de oorspronkelijke 17de-eeuwse beschoeiing en heeft dus ter plekke de sporen van die beschoeiing verstoord. Dat houdt in dat de put is gemaakt op het moment dat de Wik al was versmald. De put bestond uit los gestapelde rode bakstenen. De bovenste laag bakstenen lag op -1,78 NAP. De put was dusdanig diep dat het niet mogelijk

was deze volledig met de graafmachine uit te graven. De maximaal bereikte diepte was -3,52 NAP. De bovenste laag in de put bevatte veel mortelgruis. Daaronder (vanaf -1,18 NAP) begon een mestige laag. Uit beide lagen is vondstmateriaal verzameld waaruit blijkt dat de put omstreeks 1900 is dichtgegooid. Dit heeft mogelijk gelijktijdig met de demping van de Wik plaatsgevonden.

De bovenste laag van de put is met de hand uitgetroffeld (V71). Vervolgens is machinaal verdiept en is het vondstmateriaal uit de stortgrond op de kant verzameld (V75 en uit diepere laag V76). Tot slot is nog een hoeveelheid materiaal selectief uit de nog diepere lagen van de put meegenomen (V77). De inhoud van de put is dus niet integraal meegenomen. Een verschil in datering tussen de verschillende vondstnummers is niet geconstateerd. Opvallend is dat het materiaal zeer onsamenhangend is. Geen enkele scherf past aan een andere scherf. Dit wijst erop dat geen complete voorwerpen in de put zijn

52. Waterkelder S42, kijkend richting het noorden

53. Ronde waterput S106, kijkend richting het westen

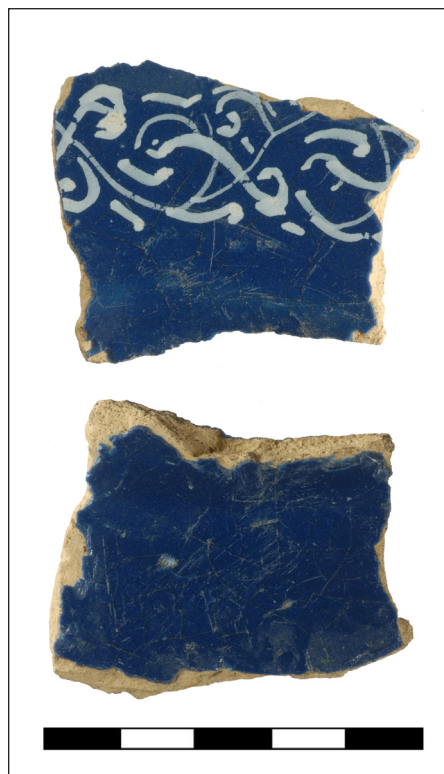
54. Strooier van industrieel wit aardewerk uit de put (76-C01). Niet op schaal.

gegooid maar dat voor het dempen stortgrond van elders is gebruikt.

Als materiaalsoorten zijn aanwezig: steengoed, roodbakend aardewerk, witbakend aardewerk, majolica, faience, industrieel wit aardewerk en Europees porselein. Daarnaast zijn enkele scherven majolica, Chinees porselein, Italiaanse faience en Italiaans rood aardewerk aanwezig die als opspit aanwezig moeten zijn. Deze scherven dateren uit de 17de eeuw. Een van deze scherven is een klein fragment van een bord met aan beide zijden een dik donkerblauw glazuur (71-C01, afb. 55). Op de voorzijde is een witte beschildering met fijne lijnen aangebracht. De scherf is verwant aan enkele producten die in Hoorn en Enkhuizen zijn gevonden. De herkomst is onbekend en moet mogelijk in Italië of Frankrijk worden gezocht.

56. Twee glazen flessen uit de waterput (76-G03 en G01).
Schaal 1:2.

55. Scherf van importfaience met donkerblauw fond en fijne witte beschildering (71-C01).
Schaal 1:1.

Omdat het materiaal zeer fragmentarisch is, is een telling in MAE niet zinvol. De percentages zijn berekend op basis van het totaal aantal fragmenten (490 fragmenten). De grootste materiaalcategorie is roodbakend aardewerk (50,2%), gevolgd door industrieel wit aardewerk (24,3%). Daarnaast is een kleine hoeveelheid witbakend aardewerk (9,0%), steengoed (6,9%), faience (3,1%), majolica (2,0%) en Europees porselein (1,0%) aanwezig. De overige materiaalsoorten zijn met verwaarloosbare percentages vertegenwoordigd.

Bij het roodbakend aardewerk zijn als vormen in ieder geval bakpannen, een bloempot, borden, deksels, grapes, kachelpannen, een kan, een kom, een komfoor, een kop, potten en testen aanwezig. Een van de grote testen heeft op de rand een BOZ-stempel. Daarnaast komen nog

drie wandfragmenten met BOZ-stempels voor.

De meest complete vondst uit de put is een strooier van industrieel wit aardewerk (76-C01, afb. 54). Bij het industrieel wit aardewerk komt het merk van de firma Regout uit Maastricht voor. Opvallend is verder het voorkomen van transferprints. De meeste scherven steengoed zijn afkomstig van mineraalwaterflessen. Een van de scherven van Aziatisch porselein is een wandfragment van een gemberpot uit de 19de eeuw.

Uit de put komt niet alleen keramiek maar ook glas. Het betreft met name flessen (afb. 56). Een van de flessen is een klein zeskantig parfumesje met de tekst J.M.FARINA.COLOGNE (G02). Farina is de naam van de oprichter van een parfumbabriek in 1709 in Keulen. Dit is de oudste parfumbabriek ter wereld. De naam Eau de Cologne is van deze fabriek afkomstig. Daarnaast bevatte de put diverse wijnflessen, waarvan twee ongeschonden naar boven zijn gekomen. Een van deze heeft een zeer hoge hals (G03). Dit model is typerend voor de 19de eeuw.

Uit de vulling van de put is een monster genomen voor botanisch onderzoek.¹¹ Van dit monsters is een 1/2 liter uitgespoeld over een set zeven van respectievelijk 2, 1, 0,5 en 0,25 mm

57. Keramiek uit de bovenlaag. Niet op schaal.
1. Schoen van Europees porselein (18-C01).
2. Kop van industrieel wit aardewerk (79-C02)

58. In elkaar gefrommelde ijzeren treeft uit de bovenlaag. Niet op schaal.

11 Het botanisch onderzoek is verricht door L. de Sitter-Homans, vrijwillig medewerkster van Archeologie West-Friesland.

maaswijdte. De in de zeefresiduen gevonden zaden, resten van planten en ander botanisch en dierlijk materiaal staan vermeld in de tabel in de bijlagen. Bij het botanisch onderzoek viel op dat zich in het monster veel puin-, mortel- en steenfragmentjes bevinden. Daarnaast bevat het monster veel schelpen (o.a kokkels), houtskooffragmenten, bezemtakjes en vezels (vermoedelijk van henneptouw). Een aantal zaden zal door mensen zijn geconsumeerd, zoals druif, aardbei en bes. Het grootste deel van de zaden is echter afkomstig van planten uit tuinen en/of graslanden. De waterput is vermoedelijk voornamelijk met zand, puin en schelpen gevuld, vermengd met wat beer.

Bovenlaag

Uit de bovenlaag van de verschillende werkputten zijn diverse munten verzameld (afb. 60). Opvallend is dat twee van deze munten voor Nederlands-Indië waren bestemd. De eerste is een duit met op de voorzijde de tekst INDIAE BATAV 1808 en op de keerzijde het wapen van Nederland en de aanduiding 5

1/32 G(ulden) (V05). De tweede is een cent uit 1857 met op de voorzijde het wapen van het Koninkrijk der Nederlanden en op de keerzijde Oud-Javaans schrift (V23). Dit soort munten is vanaf 1854 in Nederland gemaakt naar aanleiding van een tekort aan muntgeld in Indië. Munten die bestemd waren voor Nederlands Indië worden weinig gevonden in Nederlandse bodem.

59. Het opgravingsvlak wordt afgezocht met een metaaldetector

60. Enkele munten uit de bovenlaag. Niet op schaal.

5. Vondstcomplexen

5.1 Inleiding

De tellijst van de keramiek van de opgraving omvat in totaal 3688 scherven (1532 randscherven en 2156 wandscherven). Dit is een uitzonderlijk hoog aantal voor de geringe oppervlakte grond die is onderzocht. Dit komt doordat bijna de helft van het aantal scherven afkomstig is uit een stadsafvallaag (1729 scherven). Daarnaast zijn 951 scherven afkomstig uit een afvallaag achter een beschoeiing. De overige scherven zijn afkomstig uit diverse contexten. Deze zijn bij de bespreking van de sporen voor zover relevant aan de orde gekomen. In dit hoofdstuk worden de twee grote vondstcomplexen gedetailleerd besproken. De archeologisch complete voorwerpen zijn opgenomen in een catalogus volgens het Deventer-systeem.

5.2 Stadsafvallaag 1570-1607 (V87)

5.2.1 Inleiding

Verspreid over de werkputten 2, 3, 4 en 5 is een afvallaag aangetroffen waaruit zoveel mogelijk vondstmateriaal met de hand is verzameld. De grootste concentratie is aangetroffen in werkput 4. Richting het noorden (werkput 5) nam de hoeveelheid vondstmateriaal duidelijk af. De afvallaag maakt onderdeel uit van een ophogingspakket dat begin 17de eeuw is opgeworpen. Het vondstmateriaal uit de ophogingslaag laat zich goed in tijd afbakenen. Diverse voorwerpen zijn voorzien van een jaartal. Dit geldt voor enkele kannen van steengoed, een bord van Werra-aardewerk, een bord van Noord-Hollands slibaardewerk, enkele munten en een lakenlood. De dateringen lopen uiteen van 1579 (steengoedapplique) tot 1606 (bord van Noord-Hollands slib). Alle andere voorwerpen kunnen wat betreft materiaalsoort, vorm en decoratie goed tussen deze twee jaartallen worden geplaatst. Het ophogingspakket is niet lang na 1606 opgebracht. Tabakspijpen ontbreken namelijk volledig. Uit historische bronnen is bekend dat reeds in 1607 een pijpenmaker in Amsterdam actief was.¹² De eerste generatie tabakspijpen wordt geplaatst in de periode 1580-1610, maar het roken van een tabakspijp was toen nog geen algemeen verbreide gewoonte. Na 1610 nam dit gebruik toe. Een tweede aanwijzing voor een datering niet lang na 1606 is het ontbreken van majolica met kraakdecor. Deze imitatie van Chinees porselein was algemeen gangbaar in de eerste helft van de 17de eeuw en werd gemaakt vanaf het moment dat Chinees kraakporselein grootschalig werd geïmporteerd en gretig aftrek vond. De Hollandse majolicabakkers speelden hierop in door dit porselein na te maken. Na 1610 zou majolica met kraakdecor onder het materiaal worden verwacht.

Uit het dendrochronologisch onderzoek is gebleken dat één van de palen van de beschoeiing een kapdatum tussen najaar 1606 en voorjaar 1607 heeft. Bovendien is vastgesteld dat de laatste ring van een plank uit 1607 dateert. Waarschijnlijk is dit de wankant van de plank. Op basis van deze resultaten kan worden geconcludeerd dat de beschoeiing in 1607 is gemaakt. Deze dateert geijktijdig met de ophoging van de terrein. Vandaar dat het jaar 1607 als sluitdatum voor het complex wordt gehanteerd.

Het materiaal uit de afvallaag is onder een groot aantal verschillende vondstnummers verzameld. Bij de uitwerking zijn alle scherven genummerd en als één vondstcomplex behandeld. Scherven uit verschillende vondstnummers blijken aan elkaar te passen. Eén van de bordjes van Ligurisch blauwe faïence (87-C64) is bijvoorbeeld samengesteld uit V42 (stort S50, werkput 2), V44 (S50, werkput 2), V67 (S50, werkput 4) en V78 (S50). De scherven van

12 Duco 1987, 9.

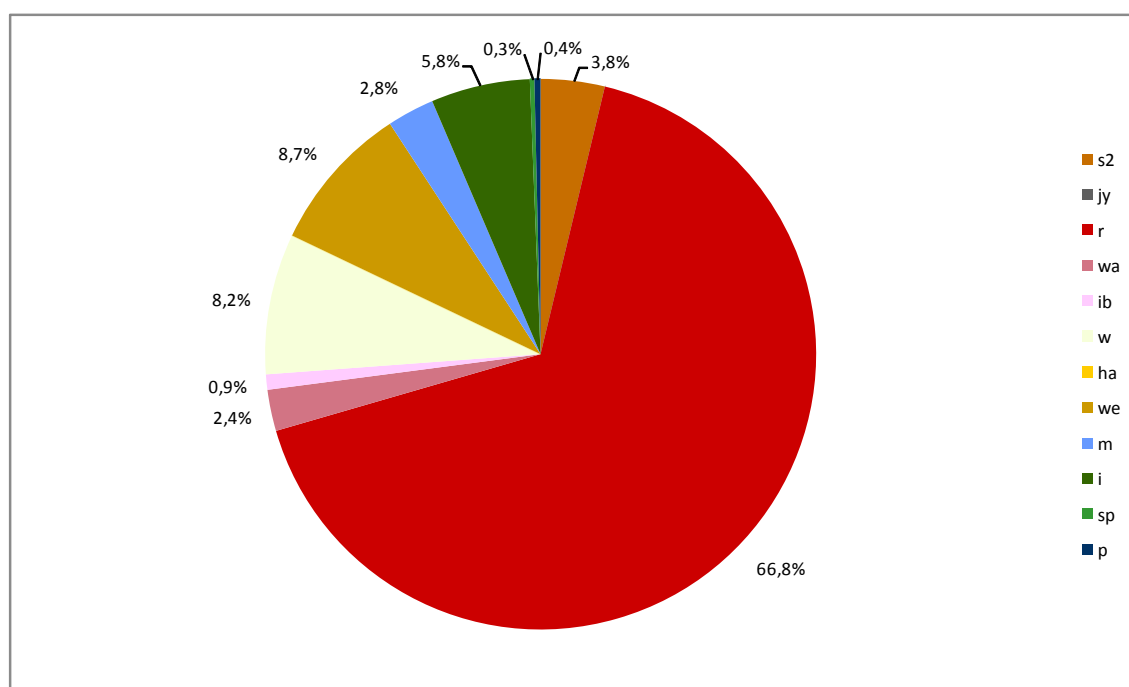
een bord van Noord-Hollands slibaardewerk (87-C91) zijn afkomstig uit V44 (S50, werkput 2), V57 (S50, werkput 3), V62 (S87, werkput 3) en V66 (S50, werkput 4). Dit zijn slechts twee voorbeelden van de vele producten die uit scherven van diverse vondstnummers zijn samengesteld. Om deze reden is de afvalaag als één vondstcomplex gedetermineerd en in de determinatielijst onder een nieuw vondstnummer (V87) geplaatst.

5.2.2 Keramiek

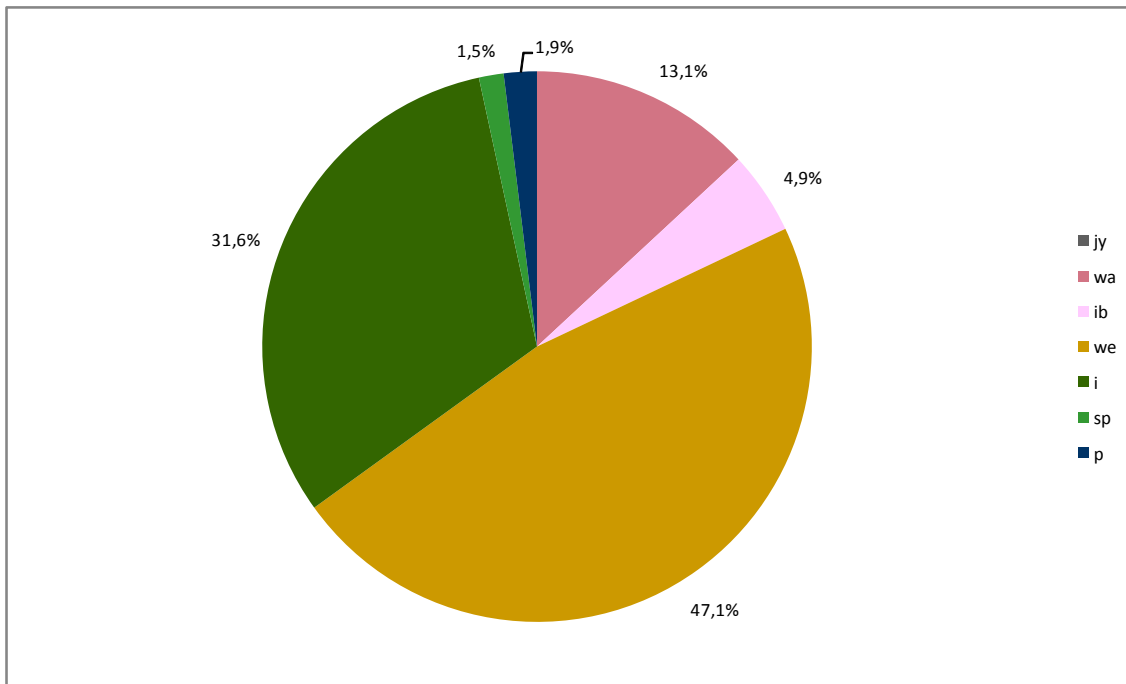
In totaal zijn 1729 scherven keramiek verzameld (tabel 1). Deze zijn onder te verdelen in twaalf materiaalcategorieën: steengoed, jydepot-aardewerk, roodbakkend aardewerk, Werra-aardewerk, Iberisch aardewerk, witbakkend aardewerk, Hafner-aardewerk, Weser-aardewerk, majolica, Italiaanse faience, Spaanse majolica en Chinees porselein. Enkele scherven van Paffrath-aardewerk, ongeglazuurd steengoed en grijsbakkend aardewerk zijn buiten beschouwing gelaten omdat deze als opspit worden beschouwd.

Materiaal	Rand	%	Totaal	%	MAE	%	EVE	%
steengoed 2	8	1,0	111	6,4	13	2,9	4,2	3,8
jydepot-aw	0	0,0	1	0,1	1	0,2	0,0	0,0
roodbakkend aw	522	67,4	1099	63,6	233	52,8	74,5	66,8
Werra-aw	15	1,9	23	1,3	15	3,4	2,7	2,4
Iberisch aw	2	0,3	7	0,4	3	0,7	1,0	0,9
witbakkend aw	66	8,5	142	8,2	41	9,3	9,2	8,2
hafner-aw	0	0,0	2	0,1	2	0,5	0,0	0,0
Weser-aw	56	7,2	100	5,8	46	10,4	9,7	8,7
majolica	26	3,4	62	3,6	24	5,4	3,1	2,8
Italiaanse faience	73	9,4	169	9,8	56	12,7	6,5	5,8
Spaanse majolica	2	0,3	8	0,5	3	0,7	0,3	0,3
Chinees porselein	4	0,5	5	0,3	4	0,9	0,4	0,4
totaal	774	100	1729	100	441	100	111,6	100

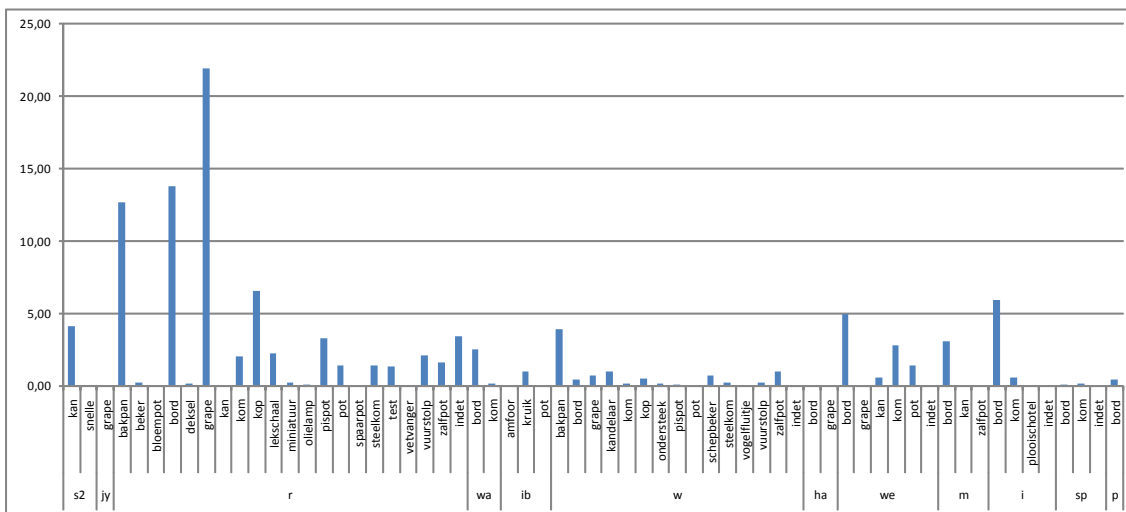
Tabel 1. Aantal fragmenten, MAE, EVE en percentages keramieksoorten ophogingslaag 1607

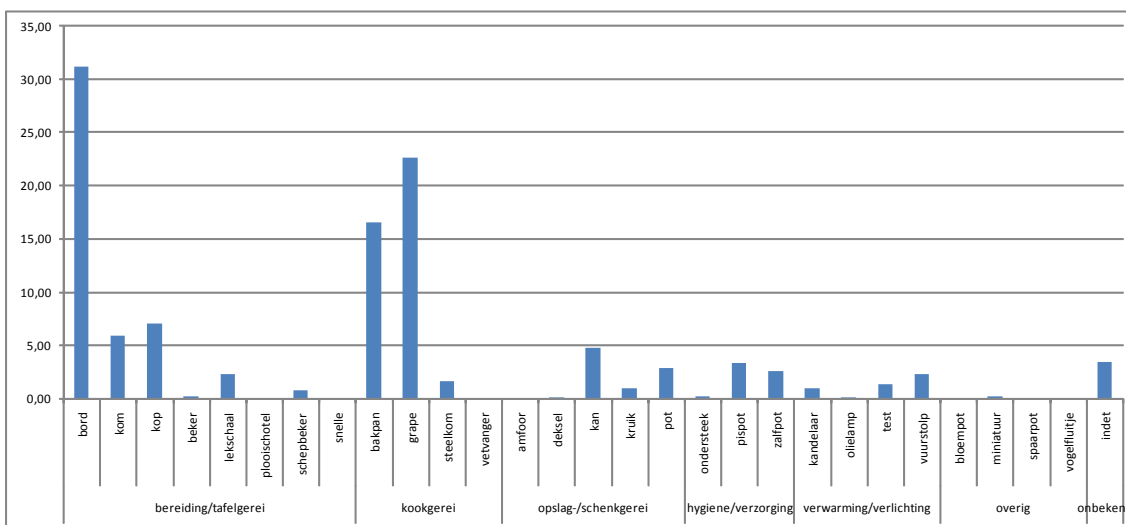
Figuur 1. Verhoudingen keramieksoorten op basis EVE ophogingslaag 1607

Figuur 2. Verhoudingen importkeramiek op basis EVE ophogingslaag 1607

Figuur 3. Verhoudingen vormen per keramieksoort op basis EVE ophogingslaag 1607

Figuur 4. Functionele verdeling keramiekvormen op basis EVE ophogingslaag 1607

Materiaal	Vorm	Type	Totaal	MAE	EVE	
steengoed 2	kan snelle	s2-kan-	109	12	4,15	
		s2-sne-1	1	1	0,00	
		s2-sne-	1	0	0,00	
ijdepot aw	grape	ij-gra-	1	1	0,00	
roodbakkend	bakpan	r-bak-4	4	2	1,08	
		r-bak-5	44	16	6,53	
		r-bak-8	2	1	0,31	
		r-bak-23	23	9	4,57	
		r-bak-35	1	1	0,11	
		r-bak-	30	1	0,06	
		beker	r-bek-18	4	2	0,22
			r-blo-	1	1	0,00
		bloempot	r-bor-1	4	2	0,40
			r-bor-6	113	34	9,83
			r-bor-50	18	11	2,69
			r-bor-	31	4	0,85
		bord	r-dek-	1	1	0,14
	r-gra-8		4	4	0,40	
	r-gra-22		3	1	0,14	
	r-gra-29		14	14	2,86	
	r-gra-33		2	2	0,36	
	r-gra-34		5	5	1,00	
	r-gra-54		1	1	0,36	
	r-gra-62		1	1	0,25	
	r-gra-		128	34	16,60	
	deksel		r-kan-	1	1	0,00
		r-kom-57	1	1	0,25	
	grape	r-kom-58	24	3	1,32	
		r-kom-	6	4	0,49	
		r-kop-2	49	15	6,53	
	kop	r-lek-1	2	1	0,08	
		r-lek-4	2	2	0,89	
		r-lek-5	1	1	0,15	
		r-lek-7	1	1	0,10	
		r-lek-8	9	2	1,03	
		r-lek-	1	0	0,00	
		lekschaal	r-min-	1	1	0,22
			r-oli-	2	1	0,06
	olielamp	r-pis-5	4	3	1,06	
		r-pis-19	1	1	0,25	
	pispot	r-pis-	24	4	1,96	
		r-pot-3	3	3	0,82	
		r-pot-	5	3	0,61	
	pot	r-spa-	1	1	0,00	
		r-stk-2	1	1	0,14	
	spaarpot	r-stk-5	2	2	0,64	
		r-stk-16	4	3	0,64	
		r-tes-1	17	3	1,32	
	steelkom	r-vet-	1	1	0,00	
		r-vst-1	10	2	0,69	
test	r-vst-3	4	1	0,44		
	r-vst-	20	4	0,97		
	r-zal-3	2	2	1,61		
vetvanger	r-zal-	3	3	0,00		
	r-	463	16	3,46		
vuurstolp	wa-bor-1	19	14	2,51		
	wa-bor-	3	0	0,00		
zalfpot	wa-kom-1	1	1	0,18		
	indet	r-	4	1	0,00	
Werra aw	bord	ib-amf-	4	1	0,00	
		wa-bor-1	19	14	2,51	
Iberisch aw	kom	wa-bor-	3	0	0,00	
		wa-kom-1	1	1	0,18	
	amfoor	ib-amf-	4	1	0,00	

Tabel 2. Typenlijst keramiek ophogingslaag 1607 (aantal scherven, MAE en EVE). Deel 1.

In de analyse is per materiaalsoort een splitsing gemaakt in vormen en, indien mogelijk, in typenummers. Zowel het totaal aantal fragmenten, het aantal randfragmenten, het Minimum Aantal Exemplaren (MAE) als het 'Estimates Vessel Equivalents' (EVE) is geteld. In totaal is uit de afvalaag een minimum van 441 exemplaren geteld.

Het EVE levert een totaal van 111,6 op, wat staat voor een minimum van 112 voorwerpen van keramiek. Dat houdt in dat de 774 getelde randfragmenten 14,5% van de complete voorwerpen vertegenwoordigen.¹³ Dit geeft een indruk van de mate van fragmentatie van het materiaal. Binnen West-Friesland is tot nu toe nog niet eerder een vondstcomplex op deze wijze uitgewerkt waardoor geen vergelijkingsmateriaal uit deze regio bestaat. In Amsterdam zijn wel enkele stadsafvallagen volgens de methode van het EVE behandeld. Het is opmerkelijk dat de fragmentatiegraad zeer goed overeenkomt met een stadsafvalaag uit 1560-1570 aan de Oudeschans in Amsterdam.¹⁴ Daar is een percentage van 14,6% vastgesteld op basis van 81,4 EVE. Het aantal van 112 EVE is 25% van het MAE. Als alle voorwerpen compleet waren geweest, was dit percentage op 100% uitgekomen. Dat houdt in dat minimaal 75% van het scherfmateriaal ontbreekt.

Verreweg de meeste keramiek heeft een Nederlandse herkomst (78% EVE). Een klein deel is afkomstig uit het Duitse Rijnland (3,8% EVE). De overige vondsten kunnen als

¹³ Bij een 100% volledigheid vormt iedere randscherf een compleet exemplaar en dus 1 EVE. Een percentage van 14,5% betekent dat iedere randscherf 14,5% van de volledige rand vormt.

¹⁴ Jayasena 2011, 31-32.

	kruik	ib-kru-	2	1	1,00
	pot	ib-pot-	1	1	0,00
witbakkend	bakpan	w-bak-3	2	1	0,13
		w-bak-5	28	10	3,81
		w-bak-	10	0	0,00
	bord	w-bor-	3	3	0,44
		w-gra-13	1	1	0,06
	grape	w-gra-	6	6	0,65
		w-kdl-	1	1	1,00
	kandelaar	w-kom-6	1	1	0,14
	kom	w-kop-2	5	2	0,38
		w-kop-7	2	2	0,08
	kop	w-kop-19	1	1	0,04
		w-kop-	8	0	0,00
	ondersteek	w-ond-1	1	1	0,17
	pispot	w-pis-	2	1	0,08
		w-pot-	1	1	0,04
	schepbeker	w-spb-5	2	2	0,74
	steelkom	w-stk-7	1	1	0,25
	vogelfluitje	w-vgl-	1	1	0,00
	vuurstolp	w-vst-	19	5	0,19
	zalfpot	w-zal-9	1	1	1,00
w-zal-		1	0	0,00	
indet	w-	45	0	0,00	
Hafner aw	bord	ha-bor-	1	1	0,00
	grape	ha-gra-	1	1	0,00
Weser aw	bord	we-bor-1	37	24	4,96
		we-bor-	8	0	0,00
	grape	we-gra-	2	1	0,00
		we-kan-	5	2	0,58
	kan	we-kom-1	18	15	2,81
		we-kom-	6	0	0,00
	pot	we-pot-1	2	2	0,49
		we-pot-2	3	2	0,90
	indet	we-pot-	1	0	0,00
we-		18	0	0,00	
majolica	bord	m-bor-5	17	10	1,44
		m-bor-12	1	1	0,54
		m-bor-14	1	1	0,14
		m-bor-21	1	1	0,13
		m-bor-	39	9	0,82
	kan	m-kan-	1	1	0,00
		m-zal-	2	1	0,00
It. faience	bord	i-bor-1	43	23	2,82
		i-bor-3	27	16	2,33
		i-bor-9	11	6	0,65
		i-bor-	73	2	0,11
	kom	i-kom-3	1	1	0,00
		i-kom-5	5	3	0,33
		i-kom-8	1	1	0,25
	plooischotel	i-plo-3	1	1	0,00
		i-plo-	5	3	0,01
	indet	i-	2	0	0,00
	Sp. majolica	bord	sp-bor-	5	1
kom		sp-kom-2	1	1	0,17
indet		sp-	2	1	0,00
porselein	bord	p-bor-4	1	1	0,17
		p-bor-	4	3	0,24
totaal			1729	441	111,53

Tabel 2. Typenlijst keramiek ophogingslaag 1607 (aantal scherven, MAE en EVE). Deel 2.

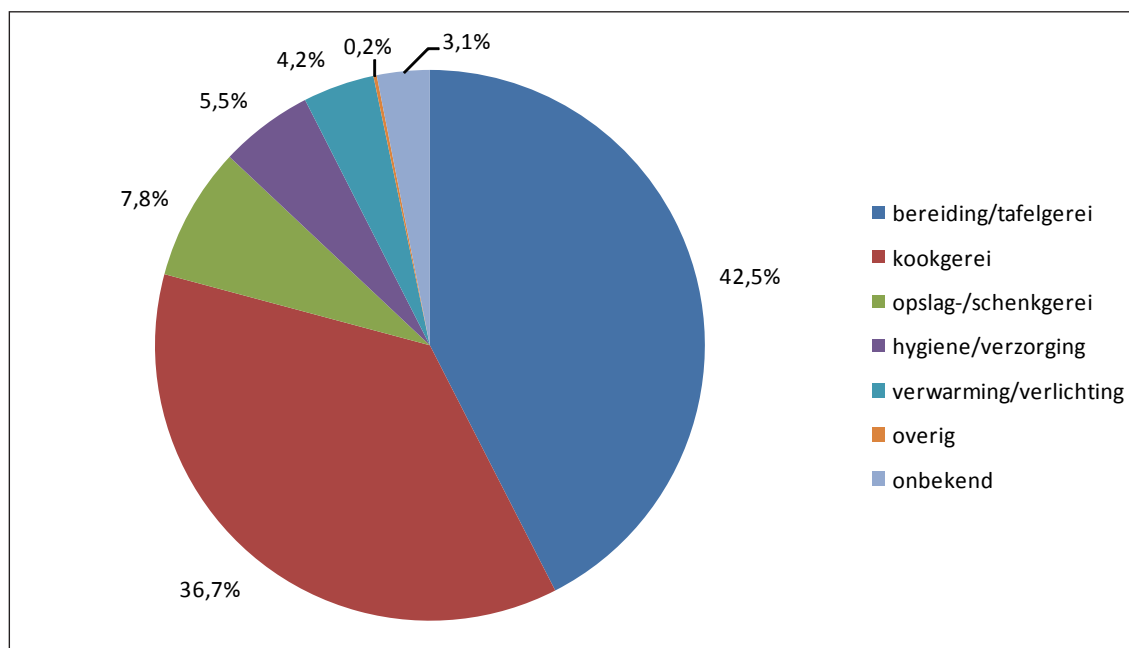
importkeramiek worden omschreven (keramiek aangevoerd via zee). Bij het MAE vormt de importkeramiek 29,0% en bij het EVE 18,5%. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat van veel voorwerpen van importkeramiek slechts kleine scherven zijn gevonden die vaak ieder als 1 MAE worden geteld, maar slechts een klein EVE vormen.

De meeste keramiekvondsten behoren tot het roodbakkend aardewerk (66,8% EVE). Zeer opmerkelijk is dat Weser-aardewerk hierna de grootste groep vormt (8,7% EVE), gevolgd door lokaal witbakkend aardewerk (8,2% EVE). Hierna komt Italiaanse faience (5,8% EVE). De overige materiaalcategorieën zijn met kleine percentages aanwezig: steengoed (3,8% EVE), Nederlandse majolica (2,8% EVE), Werra-aardewerk (2,4% EVE), Iberisch aardewerk (0,9% EVE), Chinees porselein (0,4% EVE) en Spaanse majolica (0,3% EVE). Jydepot-aardewerk en Hafner-aardewerk zijn wel aanwezig, maar vallen weg bij het EVE omdat geen randscherven aanwezig zijn.

De verdeling van de soorten importkeramiek laat een interessant beeld zien (fig. 2). Weser-aardewerk vormt hierbinnen verreweg de grootste groep (47,1% EVE import), gevolgd door Italiaanse faience (31,6% EVE import) en Werra-aardewerk (13,1% EVE import). Bij deze laatste groep is overigens niet van alle voorwerpen zeker of deze wel als importkeramiek kunnen worden aangeduid of dat deze lokaal in Enkhuizen zijn gemaakt. De overige soorten importkeramiek zijn met kleine percentages aanwezig: Iberisch aardewerk (4,9% EVE import), Chinees porselein (1,9% EVE import), Spaanse majolica (1,5% EVE

import) en Jydepot-aardewerk (0% EVE import). Opmerkelijk is het volledig ontbreken van Frans witbakkend aardewerk uit Beauvais. Het vondstcomplex bevat materiaal dat dateert vanaf circa 1570 en dat is precies de periode waarin deze aardewerksoort verwacht zou worden. In vondstcomplexen uit Enkhuizen is aardewerk uit Beauvais met kleine percentages aanwezig.

Tot slot kan nog naar de verhoudingen binnen het tinglazuuraardewerk worden gekeken. Italiaanse faience is verreweg in de meerderheid (65,7% EVE tinglazuuraardewerk). Majolica van Hollandse makelij volgt hierna (31,3% EVE tinglazuuraardewerk) en Spaanse majolica is tot slot een zeer kleine groep (3,0% EVE tinglazuuraardewerk).

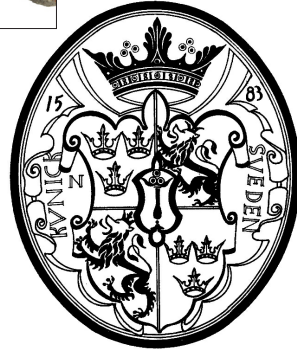
Figuur 5. Verhoudingen functionele groepen keramiek op basis EVE ophogingslaag 1607

Steengoed

Steengoed vormt in de 14de en 15de eeuw een groot aandeel in vondstcomplexen. In de 16de eeuw neemt het percentage af. Bij dit vondstcomplex uit Medemblik is het percentage EVE slechts 3,8% (en MAE 2,1%). Dit is zeer laag, want normaal komt het percentage van het MAE in West-Friesland rond deze periode boven de 6%. De verklaring hiervoor is niet duidelijk. Het kan toeval zijn want uit de wandscherven blijkt dat wel veel steengoedkannen aanwezig zijn, maar het aantal randscherven (waar het EVE en MAE op zijn gebaseerd) is zeer gering.

Bij het steengoed valt de hoeveelheid appliques met wapens op. Bij de meeste kannen waren deze appliques puur decoratie. Welk wapen op de applique stond afgebeeld, was waarschijnlijk geen reden om de betreffende kan te kopen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het wapen van Keulen (C52, afb. 61.5). Dit wapen komt veel voor op steengoed, niet alleen op kannen die in Keulen zijn gemaakt, maar ook op kannen uit Raeren. Een ander voorbeeld is het wapen van Zweden (C56, afb. 61.1). Deze is te zien op een kan met hoge hals en veel ribbels. Op deze kan stonden vermoedelijk drie wapens van verschillende landen afgebeeld. Deze voorstellingen waren decoratief van aard.

Een kan die zeker wel vanwege de afbeelding op de appliques zal zijn aangeschaft, toont het wapen van Willem van Oranje (C54, afb. 61.7). Boven het wapen staat de tekst PRINSZ VON VRANIEN en het jaartal 1579. Vooralsnog is geen parallel voor deze applique gevonden,

1

2

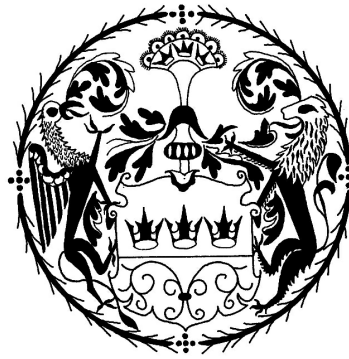
3

4

5

6

61. Fragmenten van steengoed met appliques. Niet op schaal.

1. Wapen Zweden en jaartal 1583, Raeren (C56)
2. Onbekend wapen, Raeren (C55)
3. Onbekend wapen, Raeren (C53)
4. Wapen Gelderland (?) en jaartal 1600, Keulen (C51)
5. Wapen Keulen, Raeren (C52)
6. Wapen Antonio Bertone de Rodobio, Raeren (C58)
7. Wapen Willem van Oranje met tekst PRINSZ VON VRANIEN 1579, Raeren (C54)
8. Wapen Philips II, Raeren (C57)
9. Relief Suzanna, Raeren (C50)
10. Opengewerkt relief (ajourwerk), Raeren/Westerwald, mogelijk 1650-1700 (C36)

ondanks dat de productie uit Raeren uitgebreid is gepubliceerd. Op een ander applique staat juist het wapen van Philips II (C57, afb. 61.8). Dit applique met jaartal 1588 is bekend van steengoedkannen uit Raeren. Beide kannen hadden een politieke boodschap. De ene kan was van een Oranjegezinde inwoner en de andere kan van een Spaansgezinde inwoner van Medemblik.

Een merkwaardig applique toont een kasteel met tussen de torens een adelaar (afb. 61.6). Van dit applique is slechts een deel bewaard gebleven, maar de volledige voorstelling is bekend op kannen uit Raeren.¹⁵ Op het applique staat de naam ANTONIO BERTONE DE RODDOBIO EQVES. Gaimster wijst in zijn overzicht van wapens op steengoed op het gegeven dat deze persoon zowel in Italië als in Nederland historisch niet valt te traceren.¹⁶

¹⁵ Op de site van het Topfereimuseum is een tekening van het applique te vinden.

¹⁶ Gaimster 1997, 372.

62. Steengoed uit Siegburg. Niet op schaal.

1. Kan met ingesneden decor (C34)

2. Kan met reliëfband (C35)

3. Snelle met kruisiging, lijkafname en wederopstanding (C60)

Een laatste applique is een klein rond exemplaar met een wapen met twee elkaar toegewende klimmende leeuwen met daarboven een jaartal waarvan de eerste drie cijfers 160 zijn te lezen (C51, afb. 61.4). De kan is in niet gemaakt in Raeren, zoals de voorgaande kannen met appliques, maar in Keulen of Frechen tussen 1600 en 1609.

Een klein fragment is geen onderdeel van een wapen, maar van een groot rond applique met afbeelding van een Romeins keizer. Grote sierkannen met deze appliques zijn gemaakt in Keulen. Op het hier gevonden fragment zijn de letters M en TR herkenbaar.

Onder de vondsten van steengoed bevindt zich slechts één fragment van een kan met figuratief decor (C50, afb. 61.9). Het betreft een zogenaamde Suzannakruik met op de buik een fries met taferelen uit het Bijbelse verhaal over Suzanna. De kan is gemaakt in Raeren.

Minimaal twee van de kannen waren baardmankruiken want onder de vondsten bevinden zich twee scherven met baardmanmasker. Ook drie fragmenten met fries met tekst hebben waarschijnlijk tot baardmankruiken behoord. Twee van deze bevatten een moraliserende religieuze tekst, namelijk (GOT DEM Z)EI ALEIN DIE IHR (IN EVIKIT) (Aan God alleen de eer in eeuwigheid) en WAN GOT WILT (SO IST MEIN SZIL) (Wanneer God dat wil, dan is het mijn tijd). Op het derde fragment staat een minder moraliserende boodschap, namelijk (AL) AF FUR EINE(N) GODEN DRUNCKE). De kannen zijn boven en onder het fries gedecoreerd met acanthusbladeren en medaillons. Ze zijn gemaakt in Keulen of Frechen.

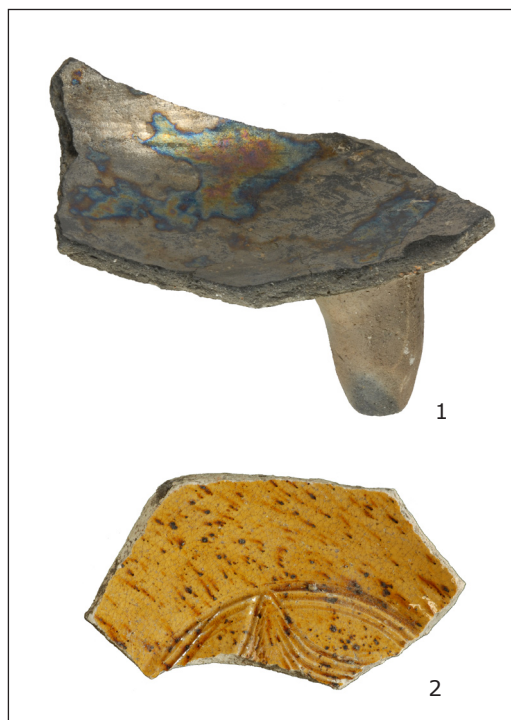
Een tweede opvallende groep binnen het steengoed wordt gevormd door geglazuurd wit steengoed uit Siegburg. Het meest bijzonder is een groot fragment van een snelle, een grote steilwandige beker (C60, afb. 62.3). Deze is volledig gedecoreerd met Bijbelse voorstellingen uit de Goede Week. Van het eerste tafereel is slechts een klein deel aanwezig. We zien enkele Romeinse soldaten die onderdeel hebben uitgemaakt van de kruisigingscène. Het tweede tafereel toont de lijkafname van Christus van het kruis. Op de grond ligt de doornenkroon. Bij het derde tafereel staat de wederopstanding centraal. Te zien zijn enkele vrouwen, onder wie Maria Magdalena, die het lichaam van Christus willen zalven, maar het graf geopend aantreffen. Een engel vertelt hun dat Christus is opgestaan uit de doden. De snelle is een bijzonder fraai product uit Siegburg en is gemaakt rond 1560-1580.

Een tweede fraai product uit Siegburg is een kan met vlakdekkend ingekerfd decor (C34, afb. 62.1). De hals en rand ontbreekt. Tot slot is een fragment van een baardmankruik aanwezig (C35, afb. 62.2). Op het fragment is een diagonaal geplaatste reliëfband met fraai weergegeven grotesken, florale versiering en een buste te zien.

Enkele fragmenten steengoed zijn deels uitgevoerd met glazuur met kobaltoxide zodat een blauwe kleur werd verkregen. Deze versieringswijze werd voor het eerst in Raeren toegepast en vervolgens in het Westerwald overgenomen. Een van de fragmenten is van een grote sierkan voor wijn afkomstig (C36, afb. 61.10). Het fragment is een opengewerkt (ajourwerk) medaillon.¹⁷

Jydepot-aardewerk

Een opmerkelijke categorie onder de keramiekvondsten wordt gevormd door het zogenaamde jydepot-aardewerk. Vanaf de 16de eeuw werden vanuit Denemarken handgevormde potten naar Nederland geëxporteerd. De voornaamste vorm was een grote grape met hoge poten en hoekige oren. Het hier gevonden fragment is een poot van een dergelijke grape

63.1 Wandfragment van een grape met hoge poot, Jydepot-aardewerk (C05). Schaal 1:2.

63.2 Bodemfragment van een bord van Hafner-aardewerk (C06). Schaal 1:2.

¹⁷ In de collectie van Museum Boijmans van Beuningen bevinden zich twee kannen met vergelijkbaar ajourwerk (F3714 en F3254), beide worden gedateerd 1650-1700. Mogelijk behoort de kan niet tot de ophogingslaag van 1607, maar dateert deze uit de gebruiksfase van het huis. De scherf is geheel bovenin de ophogingslaag gevonden.

(C05, afb. 63.1). Inwendig is de pot sterk gepolijst waardoor een glanzend metallic oppervlak is verkregen. Dit is typerend voor jydepot-aardewerk. Deze keramieksoort vormt nooit een groot aandeel in vondstcomplexen. Zo nu en dan duikt een scherf op. Omdat geen randscherf in dit vondstcomplex aanwezig is, komt het EVE op 0. Bij het MAE is het aandeel 1 MAE, wat op 0,2% van het totale MAE uitkomt.

Roodbakkend aardewerk

Roodbakkend aardewerk is de grootste materiaalcategorie (66,8% EVE), zoals gebruikelijk in vondstcomplexen uit deze periode. Tot het roodbakkend aardewerk behoort ook het Noord-Hollands slibaardewerk, dat onder een aparte paragraaf wordt besproken.

Het vormenspectrum is groot: bakpannen, bekers, een bloempot, borden, een deksel, grapes, een (kastanjepof)kan, kommen, koppen, lekschalen, een miniatuur, een olielamp, pispotten, potten, een spaarpot, steelkommen, testen, een vetvanger, vuurstolpen en zalfpotten. Hierbinnen vormen grapes de grootste groep, zowel in MAE als EVE (22,0 EVE), gevolgd door borden (13,8 EVE) en bakpannen (12,7 EVE). De overige vormen zijn met veel kleinere aantallen aanwezig.

Bij de grapes vallen de r-gra-29 en r-gra-33 (samen 16 MAE). Dit zijn kleine grapes met scherpe buikknik, onverdikte rand en één oor. Daarnaast komen veel grapes met kraagrand voor, zoals de r-gra-34. Deze grapes hebben meestal twee oren.

Het dominante type bord is een model met platte vlag en een bodem op standlobben (r-bor-6, 45 MAE). Soms is de vlag iets breder uitgevoerd, met name bij de modellen met slibversiering op de vlag (zie Noord-Hollands slibaardewerk, cat.nr. 2-3). Bij de meeste exemplaren is de spiegel groen geglaazuurd.

Verreweg de meeste bakpannen hebben een korte manchetrans (r-bak-5, 16 MAE). Daarnaast is de r-bak-23 goed vertegenwoordigd (9 MAE). Een enkele bakpan heeft een holle steel.

Onder het roodbakkende aardewerk bevinden zich verder veel koppen. De meeste behoren tot het model r-kop-2 (15 MAE; 6,5 EVE, cat.nr. 9-10). Deze kop is een veelvoorkomend model in West-Friesland in de 16de en 17de eeuw.

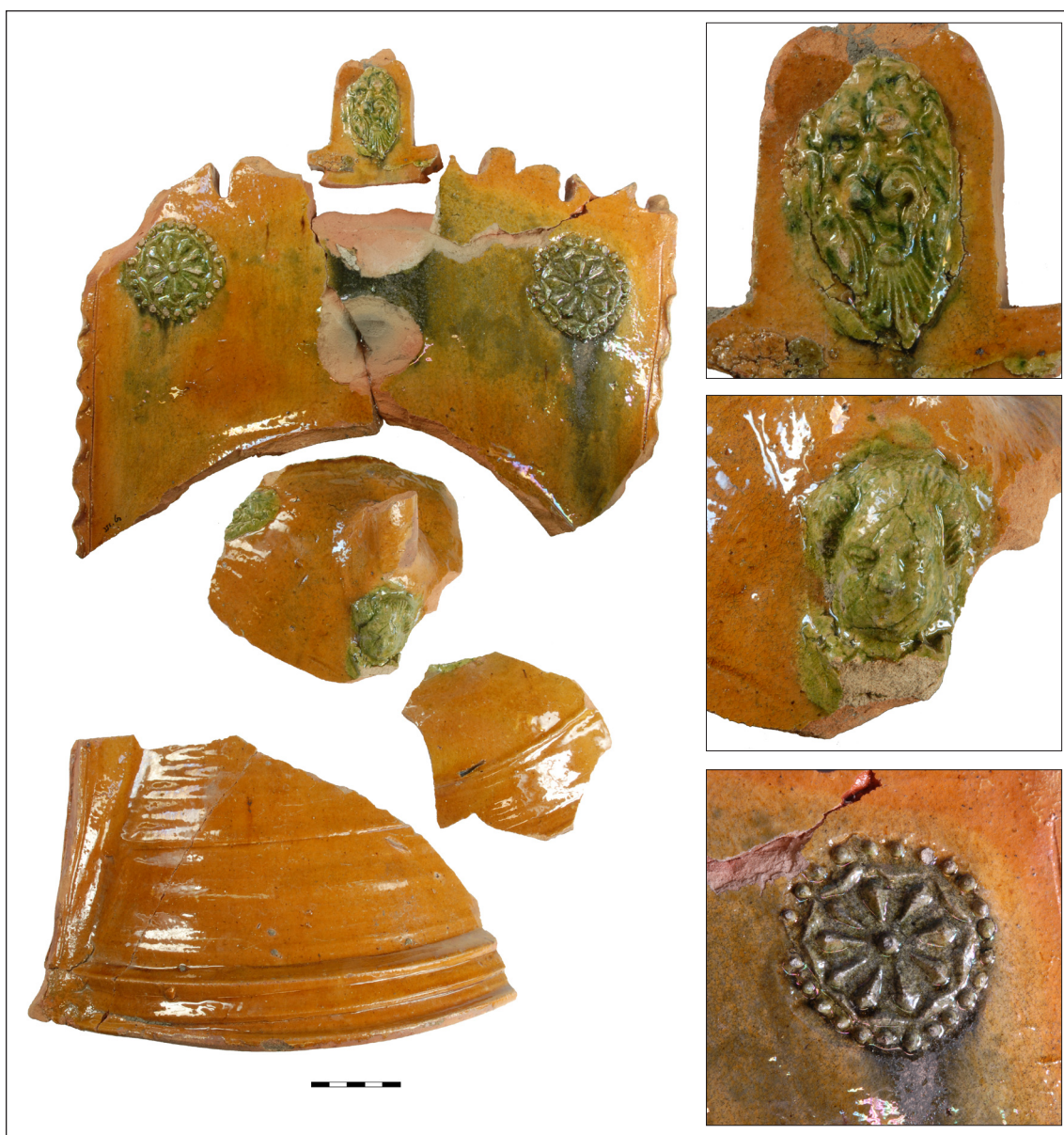
Opvallend zijn de bekers. Een van deze is vrijwel compleet uit de bodem naar boven gekomen (C88, cat.nr. 1). De beker staat op een standvlak, heeft een steile wand en rechte rand en ribben op de wand. Het object is zowel inwendig als uitwendig geglaazuurd. Van een andere beker zijn slechts een rand- en bodemfragment bewaard gebleven. De bekers zijn identiek van vorm en nog niet eerder bij een opgraving aangetroffen (het type ontbreekt in het 'Deventer-systeem'). Dit wijst mogelijk op lokale productie.

De andere vormen zijn met enkele exemplaren aanwezig en behoren tot het gangbare keuken- en tafelgerei in de 16de en 17de eeuw. Eén van deze vormen is de lekschaal (7 MAE). Onder de vondsten bevindt zich een nagenoeg compleet exemplaar (C105, cat.nr. 11) die eenvoudig is versierd met duimindrukken langs de rand. In totaal zijn de scherven van acht kommen herkend, waarbij het meest voorkomende model de r-kom-58 is. Deze kom heeft een korte platte vlag (als de r-bor-6), staat op een standring en is inwendig meestal groen geglaazuurd. De fragmenten van zes steelkommen zijn aanwezig, waarbij drie verschillende modellen herkenbaar zijn (r-stk-2, r-stk-5 en r-stk-16). Minimaal drie ongeglazuurde testen met vierkante bak zijn gevonden (r-tes-1). De aanwezige potten zijn alle grote voorraadpotten die voor verschillende doeleinden kunnen zijn gebruikt (6 MAE).

Pispotten behoren tot de functionele groep van sanitair en persoonlijke verzorging. Onder de scherven bevinden zich minimaal acht exemplaren, waarbij de r-pis-5 de dominante vorm is (cat.nr. 12).

De zelfpotten vormen eveneens een aparte groep onder het roodbakkend aardewerk omdat deze maar een medicinale functie hadden. Onder de roodbakke scherven bevinden zich minimaal vijf exemplaren, waarvan twee compleet zijn (C87 en C89, cat.nr. 13). Van de andere drie zijn alleen de bodems teruggevonden.

Een andere aparte groep wordt gevormd door de vuurstolpen. Hierbij zijn twee modellen te onderscheiden: ronde exemplaren met een oor bovenop en halfronde exemplaren met open achterkant en platte kam. Eén van de vuurstolpen is volledig te reconstrueren (C100, afb. 64). De stolp is volledig symmetrisch en voorzien van zes groene appliques. Op de kam zijn twee ronde rozetappliques aanwezig. Op de top bevindt zich een maskeron en onder het oor een vrouwenkopje. Links en rechts van het oor hebben zich nog twee appliques bevonden waarvan slechts een fragmentje aanwezig is. Deze waren identiek aan de applique in de vorm van een maskeron op de top. De klok is voorzien van ribben en de opstaande randen zijn met duimindrukken geboetseerd. De vuurstolp is aan de achterzijde nauwelijks beroet waaruit blijkt dat deze een sierfunctie heeft gehad. Onder de scherven bevinden zich stukken van een identieke tweede stolp.

64. Vuurstolp van roodbakkend aardewerk met groene appliques (C100). Niet op schaal.

Enkele vormen zijn ieder met slechts één exemplaar vertegenwoordigd. Van een bloempot is slechts een ongeglazuurde standring met gaten teruggevonden. Een randfragment is afkomstig van een ongeglazuurde deksel. Aardewerken deksels werden kennelijk in deze tijd nog nauwelijks gebruikt. Van een olielamp is de stam en een randfragmentje van een van de bakken aanwezig. Ook de kan is in de telling met slechts één exemplaar aanwezig. Het vondstmateriaal is fragmentarisch en bevat mogelijk meer fragmenten van kannen, maar deze zijn niet als zodanig herkenbaar. Wandfragmenten van kannen, grapes, potten en enkele andere vormen zijn vaak niet van elkaar te onderscheiden. De kan die is gevonden, is een speciaal model want de wand is voorzien van gaten en het object is inwendig ongeglazuurd. De kan was bestemd om kastanjes te poffen. Onder de vondsten is verder een spaarpot aanwezig, maar ook van deze is slechts een klein wandfragment gevonden. Het fragment is afkomstig van een kleine bolle spaarpot die inwendig ongeglazuurd is. Tot slot is een zeer klein fragment van een vetvanger herkend. Vetvangers komen met name in de 15de en 16de eeuw regelmatig voor. In de 17de eeuw werden vooral metalen vetvangers gebruikt.

Noord-Hollands slibaardewerk

Een aparte categorie onder het roodbakkend aardewerk wordt gevormd door Noord-Hollands slibaardewerk (afb. 65). Deze aardewerksoort is gemaakt in enkele Noord-Hollandse steden en dateert ruwweg uit de periode tussen 1570 en 1630. Op basis van de decoraties kunnen veel stukken aan specifieke decorateurs worden toegeschreven, maar niet van iedere decorateur is bekend in welke plaats hij werkzaam was. Een deel van de productie wordt toegeschreven aan Alkmaar. Men vermoedt dat er ook een pottenbakkerij in Enkhuizen was gevestigd.

Tot het Noord-Hollands slibaardewerk rekenen we hier niet alleen de borden die volledig van een slibdecoratie zijn voorzien, maar ook de borden waarbij de slibdecoratie uitsluitend op de vlag is aangebracht en de spiegel groen is gegluurd.

In totaal is een minimum van 25 borden geconstateerd, waarvan 15 exemplaren volledig van slibdecoratie zijn voorzien en 10 exemplaren uitsluitend slibversiering op de vlag hebben. De borden zijn typologisch te verdelen in exemplaren met korte platte vlag en brede platte vlag. De borden met korte vlag zijn altijd voorzien van een kabelrand en de borden met brede vlag juist niet. Naast borden zijn de fragmenten van enkele kommetjes van slibversierd aardewerk aanwezig.

Van een van de borden zijn twee grote randfragmenten bewaard gebleven (C92, cat.nr. 4). De centrale voorstelling is niet volledig te reconstrueren. Zichtbaar is de bovenkant van een motief dat aan een Franse lelie doet denken. Het bord is voorzien van een kabelrand. Tussen de voorstelling op het centrum en de rand is een brede band met slingerend motief met bladeren aanwezig. De slib is lichtgeel van kleur met accenten in groen.

Bij een tweede bord zijn vier randfragmenten aanwezig (C91, cat.nr. 7). De volledige decoratie is in gele slib uitgevoerd. Dit bord heeft geen kabelrand, maar een brede vlag met losse motieven. Rondom de centrale voorstelling zijn vier concentrische cirkels aanwezig. Op het grootste randfragment is een klein deel van de centrale voorstelling te zien. Nog net zichtbaar zijn de naar achteren uitgestrekte achterpoten van een rennend dier. Een nagenoeg compleet bord met vergelijkbare voorstelling is in 2011 gevonden aan de Molenweg in Enkhuizen.¹⁸ Dit bord is afkomstig uit een stadsafvallaag die historisch wordt gedateerd in 1591. Een ander bord met deze voorstelling is afkomstig uit Graft en bevindt zich in de collectie van het Rijksmuseum

18 Duijn 2011, 65.

65. Noord-Hollands slibaardewerk. Niet op schaal.

1. Diverse fragmenten, waaronder van een bord met gekroonde dubbelkoppige adelaar (C94)

2. Rand van bord met bloemvaas en cijfers 06 van jaartal 1606 (C97)

3. Middenstuk van bord met vrouwfiguur en cijfer 5 van jaartal 15.. (C95)

4. Twee fragmenten van bord met wapen met Franse lelies en vuurslag (C96)

in Amsterdam.¹⁹ De borden zijn gemaakt door dezelfde decorateur. Waarschijnlijk was hij werkzaam in Enkhuizen.²⁰ Op de vlag van een van de borden met groene spiegel (C98, cat.nr. 2) is een zeer vergelijkbaar decor aangebracht als op deze schotel met rennend dier. Wellicht wijst dit erop dat ook die schotel in Enkhuizen is gemaakt.

Van een derde schotel zijn slechts enkele middenstukken teruggevonden (C93, cat.nr. 5). Op een van deze fragmenten zijn de twee koppen van een dubbelkoppige adelaar te zien met daarboven een kroon. Rondom de voorstelling is een band met bladeren aanwezig.

Van een ander bord is slechts een fragment van het middenstuk gevonden (C95, afb. 65.3). Herkenbaar is het gewaad van een vrouw met daarnaast het cijfer 5 van een jaartal tussen 1580 en 1599. Bij een vijfde schotel zijn twee middenstukken aanwezig (C96, afb. 65.4). Op het bord staat een (fantasie)wapenschild met klaverbladeren afgebeeld. Aan weerszijden zijn vuurslagen aanwezig. Een randfragment van een zesde bord is voorzien van een kabelrand en laat nog net een klein stuk van de centrale voorstelling zien (C97, afb. 65.2). Op het bord heeft een vaas met bloemen afgebeeld gestaan. Het voetstuk van de vaas is zichtbaar. Een

¹⁹ Venhuis 1997, 92.

²⁰ Met dank aan Sjek Venhuis, Santpoort.

vergelijkbaar bord is gevonden in Graft en bevindt zich in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem.²¹ Het wordt toegeschreven aan decorateur B2. Kenmerkend voor deze decorateur is de wisselende oriëntatie van de streepjes op de vlag, zoals ook bij het bord uit Medemblik het geval is. Het bord uit Graft is voorzien van het jaartal 1606. Op basis hiervan zijn de twee krullen naast het voetstuk van de vaas te interpreteren als de cijfer 06 van hetzelfde jaar 1606. Twee borden tot slot hebben een ornamentele decoratie. De eerste schotel is voorzien van een wentelend motief (C93). Een identieke schotel is gevonden in Noordeinde en wordt toegeschreven aan decorateur B1 van wie vermoed wordt dat hij tussen circa 1604 tot circa 1610 werkzaam was.²² Op de spiegel van de tweede schotel staat een gestileerde bloem met klaverblaadjes (C90, cat.nr. 6). Tussen de voorstelling op de spiegel en de vlag met kabelrand bevindt zich een band met grote slibstippen en S-vormige lijntjes.

Tien borden hebben uitsluitend slibversiering op de vlag en zijn voorzien van een groene spiegel. De motieven op de vlag zijn zeer vergelijkbaar met die op de Noord-Hollandse slibborden en waarschijnlijk door dezelfde pottenbakkers gemaakt. Mogelijk was deze werkzaam in Enkhuizen want het motief op een van de borden (C98) is zeer verwant aan die op borden die aan een Enkhuizer decorateur worden toegeschreven.

Werra-aardewerk

De hoeveelheid Werra-aardewerk is in vergelijking met de hoeveelheid Weser-aardewerk (zie onder) zeer gering. Beide keramieksoorten zijn afkomstig uit het noorden van Duitsland en via zee naar de Westfriese havensteden vervoerd. In totaal is een EVE van 2,4% vastgesteld.

Dit percentage komt overeen met het gangbare beeld in West-Friesland. Bij de analyse van vondstmateriaal uit Enkhuizen is geconcludeerd dat de top van het Werra-aardewerk rond 1600 ligt en dan meer dan 3% van het MAE vormt. Bij de telling van het MAE komt het percentage in Medemblik op 3,4%.

Het vormenspectrum van Werra-aardewerk is zeer beperkt. Bij de scherven is een minimum van 14 borden en 1 kom vastgesteld. Een deel van dit materiaal is mogelijk in Enkhuizen gemaakt en vormt dus in feite geen importkeramiek.

Geen enkel stuk is compleet en op de meeste scherven is het decor niet of nauwelijks te zien. Een uitzondering

vormt een groot fragment van een bord met een hert en het cijfer 94 (C27, cat.nr. 14). Het bord is dus gemaakt in 1594 en is met zekerheid toe te schrijven aan de Werra-regio. Van andere borden is dat minder zeker: deze kunnen ook in Enkhuizen zijn gemaakt. Op een van de borden staat een voorstelling van Adam en Eva (C28, cat.nr. 15). Deze voorstelling werd niet alleen in het Werra-gebied, maar ook door het atelier van Spiegel in Enkhuizen gemaakt. Op een ander bord zijn de hoge poten van een (loop)vogel te herkennen (C29, cat.nr. 17).

66. Bodem van een kom van Werra-aardewerk, vermoedelijk uit Enkhuizen (C32). Schaal 1:1.

21 Venhuis 1997, 47.

22 Venhuis 1997, 45 en 47.

Het slibglazuur van beide borden (met Adam en Eva en met de vogel) is sterk aangetast in de bodem. De bodem van een klein kommetje met buste van een man met hoed is waarschijnlijk toe te schrijven aan Enkhuizen en dus na 1602 gemaakt (C32, afb. 66).

Iberisch aardewerk

Iberisch aardewerk is een verzamelnaam voor roodbakkend aardewerk uit Spanje en Portugal. Deze vormt een geringe categorie (0,9% EVE), wat overeenkomt met het gangbare beeld in Holland. Het Iberisch aardewerk valt te verdelen in twee groepen. De eerste groep wordt gevormd door kleine ongeglazuurde roodbakkende amforen/kruiken. De meest kenmerkende scherf voor deze groep is een vlakke bodem van een kleine kruik met twee oren (C03, afb. 76.2). Dit object is met name kenmerkend voor de 16de eeuw. Complete exemplaren zijn bekend uit Hoorn en Enkhuizen. Het baksel is vrij zacht en bevat veel mica. De kruiken waren vermoedelijk verpakkingsmateriaal voor olijfolie en afkomstig uit Portugal. Een sterk geprofileerde hals en rand van een kleine kruik behoort ook tot deze groep (C01, afb. 67.1). Het baksel is iets harder en lichter rood dan de bodem.

De tweede groep wordt gevormd door grote amforen met bolle of puntige bodem en twee oren. Van deze groep zijn slechts wandscherven aangetroffen die afkomstig zijn van minimaal drie amforen (C02, afb. 67.3). De scherven zijn dikwandig, hebben een vrij grof baksel en een lichtgele kleur. Een van de scherven is aan de binnenzijde geglazuurd. Deze amforen zijn vermoedelijk afkomstig uit Spanje. Overigens vormden Spanje en Portugal vanaf 1580 (tot 1648) een politieke eenheid.

Naast deze twee groepen is uit de ophogingslaag een unieke scherf uit Portugal afkomstig (afb. 67.4). Deze is van een keramieksoort waarvan nog niet eerder een scherf bij een opgraving in West-Friesland is aangetroffen. Ook voor Nederlandse begrippen is de scherf een zeldzaamheid. De scherf behoort tot de groep Portugese Terra Sigillata. Vondsten in Nederland zijn met name bekend uit Amsterdam.²³ Deze keramieksoort heeft een rood baksel en is ongeglazuurd. Het vormenspectrum omvat uitsluitend tafelwaar zoals bekers, kannen en koppen. Ze zijn op verschillende wijzen gedecoreerd. Een van deze is een combinatie van sgraffito en ingedrukte steentjes, waarvan de in Medemblik gevonden scherf een voorbeeld is. Volgens Baart is de tafelwaar van terra sigillata in diverse plaatsen in Portugal gemaakt, maar met name in Estremoz. Hij noemt 64 vondsten in Amsterdam die zijn toe te schrijven aan twintig verschillende huishoudens. Tevens verwijst hij naar vondsten in Purmerend en Haarlem. De context van de vondsten wijst op een datering in de eerste helft van de 17de eeuw. Veeckman heeft een overzicht van de Antwerpse vondsten gepubliceerd.²⁴ Hij noemt zestien verschillende vondsten van zes verschillende sites. Volgens hem verschijnt deze keramieksoort aan het einde van de 16de eeuw. Hij schrijft de voorwerpen toe aan de welgestelde of rijke klasse. Een van de vondsten uit Antwerpen is nagenoeg identiek aan de Medemblikse scherf. Het betreft twee scherven van een beker met ingekraste versiering en ingelegde steentjes. Deze is gevonden aan de Burchtgracht. Veeckman verwijst naar een vondst uit Mechelen met identieke versieringswijze. Volgens hem dateren deze stukken uit de 16de eeuw en zijn ze mogelijk uit Portugal afkomstig. De functie van de voorwerpen moet volgens hem eerder gezocht worden in de context van rariteitenkabinetten dan werkelijk gebruik op tafel. Rariteitenkabinetten met exotica waren onder de rijke klasse populair in de 16de en 17de eeuw.

²³ Baart 1992.

²⁴ Veeckman 1994.

Rariteitenverzameling door Frans Francken, 1620/1625 (collectie Kunsthistorisches Museum, Wenen). Geheel links een pot van Portugese terra sigillata.

67. Iberisch aardewerk

1. Geprofileerde hals en rand van een kruik of veldfles, waarschijnlijk Portugal (C01). Schaal 1:2.
2. Bodem van een kruik, waarschijnlijk Portugal (C03). Schaal 1:2.
3. Wandfragment van een amfoor, waarschijnlijk Spanje (C02). Schaal 1:2.
4. Wandfragment van terra sigillata met ingelegde steentjes, mogelijk uit Estremoz, Portugal (C04). Schaal 1:1.

Onbekend roodbakkend aardewerk

Een zeer opvallend stuk onder de keramiekvondsten is een rijk gedecoreerd bord (C61, cat.nr. 18, afb. 68). Het bord staat op een standvlak en heeft een brede platte vlag met geprofileerde kraagrand. Dit model is verwant aan Duitse borden. Een standvlak is bijvoorbeeld kenmerkend voor zowel het Werra- en Weser-aardewerk uit de late 16de en vroege 17de eeuw. Ook de brede platte vlag is kenmerkend voor Duits aardewerk. In details wijkt de vorm echter af van dit bekende Duitse importaardewerk. De knik van spiegel naar vlag is scherper en de rand meer geprofileerd dan de borden die we uit Duitsland kennen. Het baksel van het bord wijkt eveneens af van het baksel van de Duitse borden. Op de ongeglazuurde onderzijde zijn hele fijne korreltjes mica herkenbaar. Tot slot is ook de wijze van decoratie geheel afwijkend van al het Duitse importaardewerk dat tot nu toe in de bodem van West-Friesland is gevonden.

68. Bord met sgraffito-decoratie, onbekende herkomst (C61). Niet op schaal.

69. Fragmenten van vuurstolpen van witbakkend aardewerk. Schaal 1:2.
1. Rechthoekig applique met twee maal het Lam Gods (C37)
2. Vlakvullend applique met leeuw en boom (C38)

Het bord is zowel in slib als sgraffito gedecoreerd. De lijnen zijn breed en diep ingekrast. Het glazuur is dik en glanzend en lijkt, met name in het gezicht, bijna geëmailleerd. Over de gehele bovenzijde van het bord is met uitzondering van de rand een witte sliblaag aangebracht waarin de voorstelling is uitgekraast. De details zijn in paars, groen en lichtblauw geschilderd. Centraal staat een vrouw met kraag, lauwerkrans en getailleerde jurk afgebeeld. Zij staat met haar

70. Fragmenten van vuurstolpen van witbakkend aardewerk. Schaal 1:2.

1. Wandfragment met de Zuil van Hercules (C40)

2. Wandfragment met aanzet oor (C41)

3. Voor- en zijaanzicht met appliques (C39)

linkerhand in haar zij en met haar rechterhand houdt ze een grote tak met bladeren vast. Het geheel doet nogal primitief aan en kan het beste als volksaardewerk worden bestempeld. Een herkomst is vooralsnog niet bekend.²⁵

Witbakkend aardewerk

Witbakkend aardewerk is een opvallend kleine groep (8,2% EVE). Dit komt vermoedelijk doordat het aandeel Weser-aardewerk groot is. Beide zijn witbakkende keramieksoorten en omvatten met name tafelgerei.

Het vormenspectrum van het witbakkend aardewerk is een stuk kleiner dan bij het roodbakkend aardewerk. Aanwezig zijn: bakpannen, borden, grapes, een kandelaar, een kom, koppen, een ondersteek, een pispot, een pot, twee schepbekers, een steelkom, een vogelfluitje, vuurstolpen en zalfpotten. Opmerkelijk is dat op deze producten vrijwel uitsluitend geel en groen loodglazuur is toegepast (zonder en met toevoeging van koperoxide). Onder de scherven bevindt zich slechts één scherf met een bruin (mangaankleurig) glazuur. Deze kleur glazuur is typerend voor de 17de eeuw, maar werd kennelijk aan het begin van de 17de eeuw nog nauwelijks toegepast. Bij het witbakkend aardewerk valt het aantal holle stelen op. In totaal zijn zes holle stelen gevonden, afkomstig van bakpannen en grapes. Verreweg de meeste bakpannen hebben een kleine manchetrand (w-bak-5). Van de grapes valt in de meeste gevallen het type niet te bepalen. Bij de koppen valt op dat deze alle zijn voorzien van lintoren en van binnen groen zijn geglazuurd.

Onder de vondsten bevinden zich vrijwel geen complete vormen. Een uitzondering vormt een klein potje op standring en met oor op de buik dat bij de schepbekers is ingedeeld (C71, cat. nr. 19). Een ander compleet bewaard gebleven voorwerp is een zalfpot (C70, cat.nr. 20).

De vuurstolpen vormen de laatste vormengroep binnen het witbakkend aardewerk (afb.70). Deze zijn alle groen geglazuurd. Van een van de stolpen is de bovenkant van de kam met een rechthoekig applique gevonden (C37, afb. 69.1). Het applique heeft een symmetrische opzet met in het midden een vaas met bloemen en aan weerszijden het Lam Gods met kruisvaan. Het Lam Gods staat symbool voor Christus en de vaas met bloemen (Ielies?) voor Maria. Van geheel andere aard is de applique op een tweede vuurstolp (C38, afb. 69.2). De betekenis van deze voorstelling moet niet in christelijke sfeer worden gezocht. Mogelijk is de leeuw in de Hollandse tuin, als symbool voor de Republiek, bedoeld. De Hollandse leeuw wordt echter in dat geval met zwaard afgebeeld, wat hier niet geval is.

Hafner-aardewerk

Uit de ophogingslaag komen slechts twee scherven van Hafner-aardewerk, een witbakkende aardewerksoort uit het Duitse Rijnland. Aangezien geen randscherven aanwezig zijn, komt het EVE op 0 uit. De eerste scherf is een hoge poot van een grape. De tweede scherf is de bodemscherf van een bord met inwendig een ingekraste decoratie met een dik loodglazuur met ijzerspikkels (C06, afb. 63.2). Het bord staat op een standvlak.

Weser aardewerk

Het aandeel Weser-aardewerk is binnen het vondstcomplex opvallend groot (8,7% EVE). Deze materiaalsoort vormt zelfs na roodbakkend aardewerk de grootste categorie. Dit is binnen West-Friesland een gangbaar beeld voor vondstcomplexen rond 1600. Bij de uitwerking van

²⁵ Prof. Dr. Hans-Georg Stephan, Universiteit van Halle-Wittenberg DI, bevestigt de toeschrijving aan Duitsland. Volgens hem is het een 'Einzelstück' dat vermoedelijk ergens in het noorden van Duitsland is gemaakt.

72. Weser-aardewerk. Niet op schaal.
 1-6 Randen van borden, we-bor-1
 7-8 Bodems van borden
 9-10 Randen van kommen, we-kom-1

vondstmateriaal uit Enkhuizen is geconcludeerd dat het hoogtepunt van het aandeel Weser-aardewerk omstreeks 1600 ligt en dan meer dan 8% van het MAE van de vondstcomplexen vormt.²⁶ Deze conclusie is aan de voorzichtige kant want bij een groot vondstcomplex van de Molenweg (sluitdatum 1591) is een percentage van 9,7% van het MAE vastgesteld.²⁷ Bij Medemblik ligt het percentage bij telling van het MAE zelfs nog hoger dan bij de Molenweg, namelijk 10,4%. Binnen de importkeramiek vormt Weser-aardewerk verreweg de grootste groep (47,1% EVE import).

We kunnen het percentage Weser-aardewerk rond 1600 afronden op 9%. Dit betekent dat bijna 1 op 10 voorwerpen in huis van Weser-aardewerk was. Binnen de functionele groep van het tafelgerei is het aandeel van deze keramieksoort nog hoger.

Voor Nederlandse begrippen is het aandeel Weser-aardewerk in West-Friesland zeer groot. Ter vergelijking kunnen de keramiekgegevens van een groot onderzoek in Vlissingen (net als Medemblik een havenstad met internationale contacten) worden vermeld. De keramiek van dit onderzoek is gedetailleerd uitgewerkt en beschreven. In totaal zijn 10.029 scherven verzameld. Hieronder bevinden zich 'slechts' een minimum van twintig objecten van Weser-aardewerk.²⁸ Opmerkelijk is dat dit uitsluitend borden en twee bekers zijn, terwijl in Medemblik (en elders in West-Friesland) de kommen altijd een grote groep vormen.

Op basis van de vormen en de decoraties kan het minimum aantal objecten worden bepaald. De variatie in beschilderingen is groot. Bijna iedere randscherf vertegenwoordigt een exemplaar. In de telling levert dit een minimum aantal van 24 borden, 15 kommen, 4 potten, 2 kannen en 1 grape op. Dat is een totaal van 46 objecten.

De meeste borden en kommen hebben een geel of oranje fond en een beschildering in geel, groen en oranje (afb. 71-72). Als motieven zijn met name concentrische cirkels en bibberlijnen toegepast. Zeldzaam is een bord met een beschildering met een vogel (C79, cat.nr. 22). Vogels komen incidenteel op Weser-aardewerk voor.²⁹ Op een van de borden is op de spiegel in geel op een oranje fond een rozet in de vorm van een soort bloem geschilderd (C78, cat. nr. 24). Uit de ophogingslagen komt de spiegel van een tweede kleiner bord met nagenoeg

²⁶ Duijn 2011, 287.

²⁷ Ibidem 229.

²⁸ Jaspers 2010, 134.

²⁹ Hurst e.a. 1986, 254.

71. Weser-aardewerk (C72). Schaal 1:2.

1. Rand van een kan met bevestiging van tinnen deksel

2. Oor van een kan

3. Bodem van een pot of beker

4. Bodem van een kan

5-6. Randfragmenten van pot of grape

identieke voorstelling (C86, afb. 71.8). Op de gesloten vormen zijn tevens radstempels en losse stempels gebruikt (afb. 71.5-71.6). Bijzonder is dat aan het oor van een kan nog een deel van het scharnier van een tinnen deksel is bevestigd (C73, afb. 71.1). Tinnen deksels zijn met name bekend van kannen van steengoed en majolica, maar werden kennelijk ook toegepast bij Weser-aardewerk.

Nederlandse majolica

Nederlandse majolica vormt duidelijk een minderheid ten opzichte van de geïmporteerde majolica en faïence. Het aandeel majolica is zeer gering (2,8% EVE). Wellicht hangt dit deels samen met het gegeven dat Medemblik in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen voor zover bekend geen eigen majolicaproductie heeft gekend.

De majolica is onder te verdelen in een aantal decorgroepen. De eerste decorgroep wordt gevormd door polychroom beschilderde borden met een rozet op de spiegel. De vlag en rand zijn op verschillende manieren gedecoreerd. De tweede groep bestaat uit polychroom beschilderde borden met een decor dat is ontleend aan majolica uit Montelupo in Italië. Van een van deze borden is een groot fragment bewaard gebleven (C43, cat.nr. 25). Centraal is een wentelend decor geschilderd. De rand is uitgevoerd in spaartechniek. De derde groep wordt gevormd door borden met een monochroom decor met een blokjespatroon (afb. 73.4). De beschildering is

73. Nederlandse majolica. Schaal 1:2.

1. Bord met decor met granaatappels (C49)
2. Bord met blauwe achtergrond en noppen op rand (C45)
3. Bord met rozet (C47)
4. Bord met blokjespatroon en kabelrand (C48)
5. Zalfpot met floraal decor (C46)

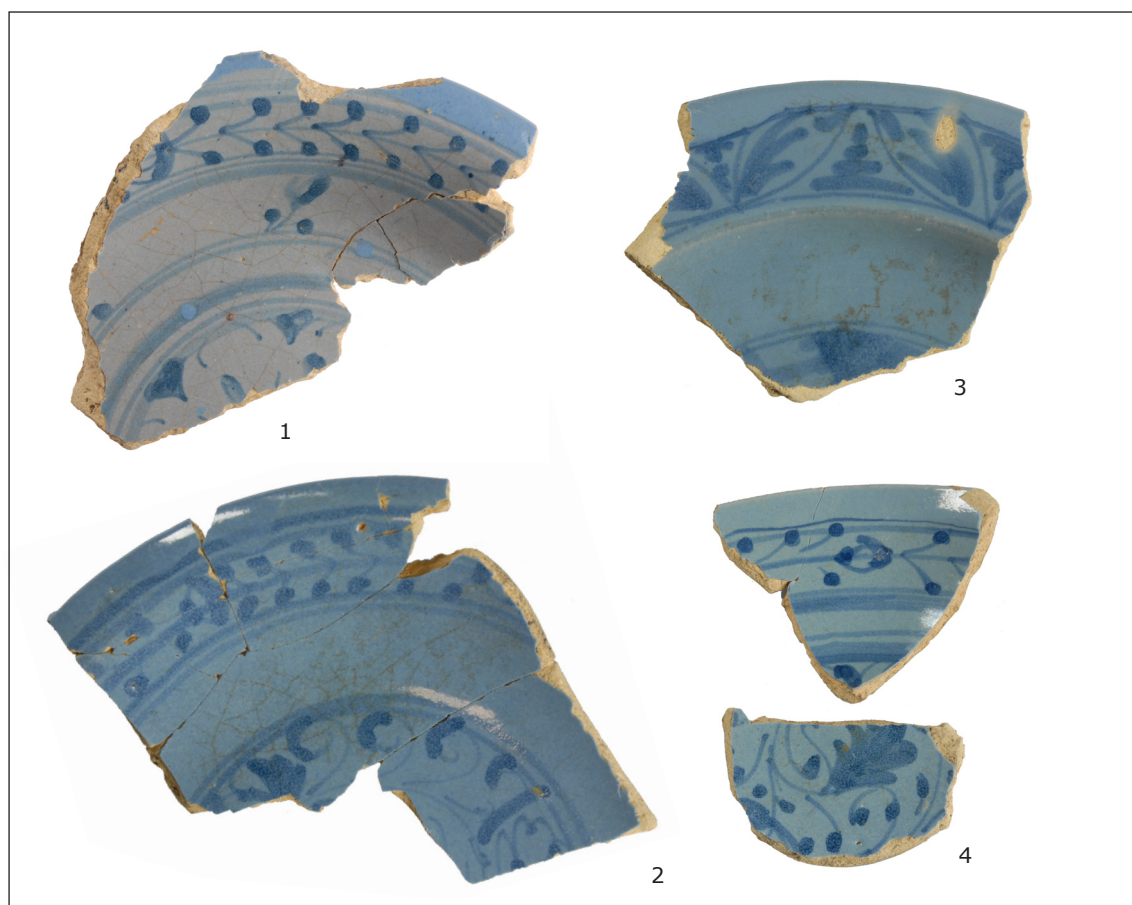
in blauw uitgevoerd. De borden zijn in tegenstelling tot de andere decorgroepen voorzien van een kabelrand. De vierde groep heeft een polychroom decor met granaatappels (afb. 73.1). Dit decor komt voor vanaf ongeveer 1600.

De overige borden van majolica kunnen niet tot een decorgroep worden gerekend aangezien van ieder maar één exemplaar is gevonden. Een van de borden heeft een blauw fond en een rand met noppen (C45, afb. 73.2). Traditioneel wordt dit type bord toegeschreven aan Haarlem. De blauwe ondergrond is geïnspireerd op faience uit Ligurië in Italië. Tot slot is een bord aanwezig dat wat betreft vorm en beschildering geheel afwijkt van alle voorgaande borden (C42, cat.nr. 27). Het heeft een diep model en een naar buiten geknikte rand. Op de spiegel is een vliegende vogel geschilderd. De rand heeft een blauwe geometrische beschildering.

Naast borden zijn enkele fragmenten van andere vormen gevonden. Van een kan is slechts de bodem aanwezig. Een beschildering is niet te zien. Een klein wandfragmentje is afkomstig van een zalfpot met blauwe beschildering. Verder is een wandfragment van een grote zalfpot (albarello) aanwezig met polychrome florale beschildering, ontleend aan Italiaanse voorbeelden (C46, afb. 73.5).

Italiaanse faience

De omvang van het aandeel Italiaans tinglazuuraardewerk is sterk afhankelijk van de wijze van telling. Bij het EVE komt het percentage op 5,8%. Bij telling van het MAE is het percentage veel hoger dan bij het EVE, namelijk 12,7%. Bij MAE hebben bijzondere herkenbare keramieksoorten

74. Italiaanse faience uit Ligurië. Schaal 1:2.

1. Bord, i-bor-3, spiegel: rozet, rand: Ligurisch randje (C66)

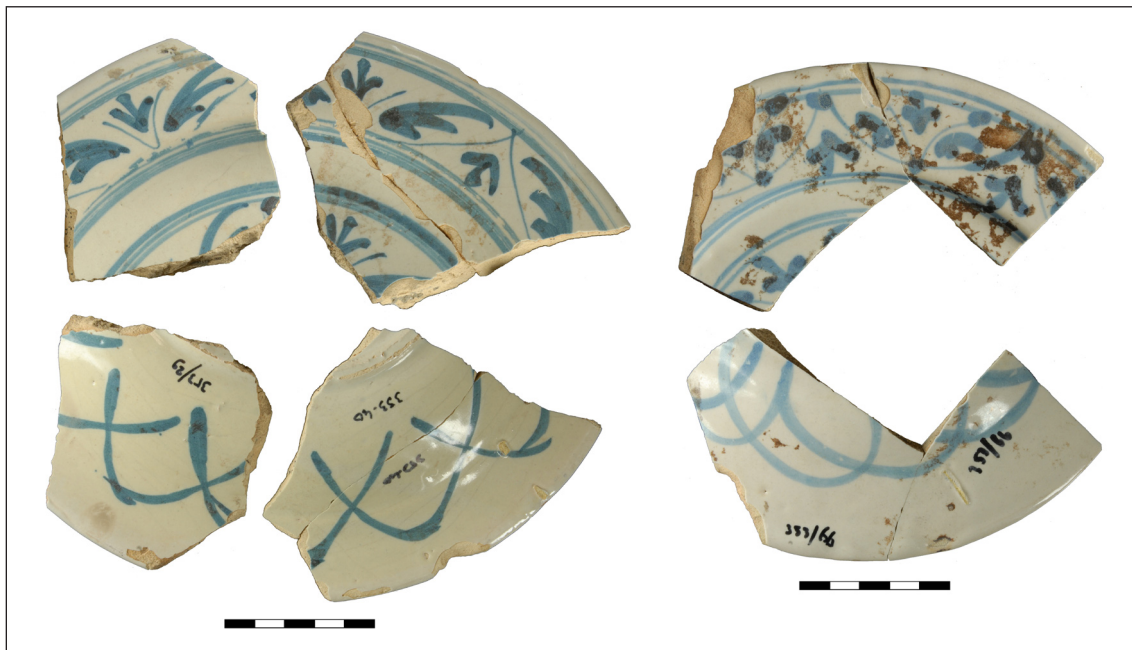
2. Bord, i-bor-3, spiegel: a fogliedecoratie, rand: Ligurisch randje (C65)

3. Bord, i-bor-1, rand: palmladeren (C67)

4. Kom, i-kom-5, bodem: a fogliedecoratie, rand: Ligurisch randje (C68)

de neiging oververtegenwoordigd te raken. Aan de hand van de decors is heel precies het minimum aantal exemplaren te bepalen, terwijl dit bij ongedecoreerde materiaalsoorten niet mogelijk is. Het aantal randscherven (9,4%) en het totaal aantal fragmenten (9,8%) zitten tussen beide percentages in. De telling van het EVE wordt als de meest betrouwbare methode voor het kwantificeren van keramiek gezien, omdat de uitkomsten bij deze methode niet afhankelijk zijn van de fragmentatiegraad of decoratie.

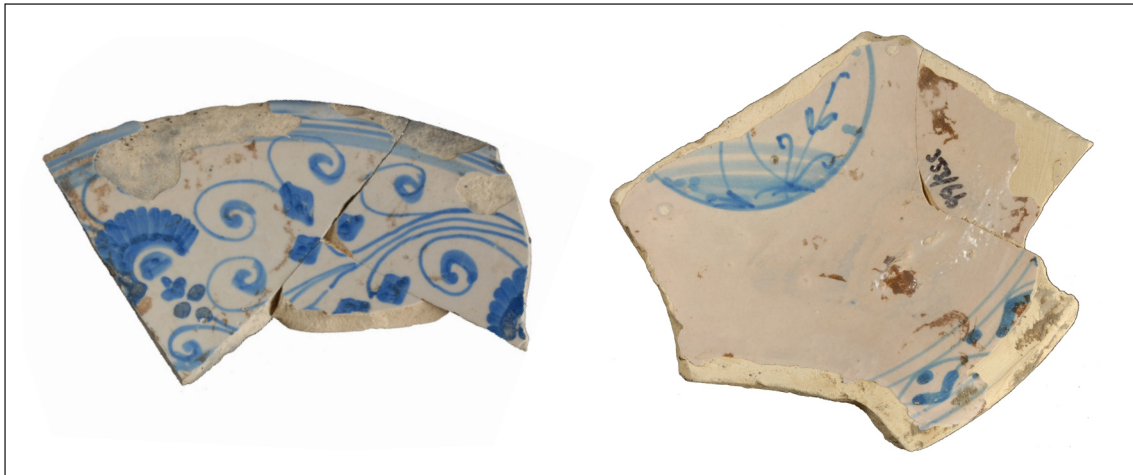
Het Italiaans tinglazuuraardewerk kan worden ingedeeld in vijf groepen. De eerste groep bestaat uit het berrettino-faience, dat zich kenmerkt door een lichtblauw fond (afb. 74). Dit is verreweg de grootste groep. De tweede groep is het zogenaamde Ligurisch wit, dat qua beschildering zeer verwant is aan de berrettino-faience, maar een wit in plaats van een

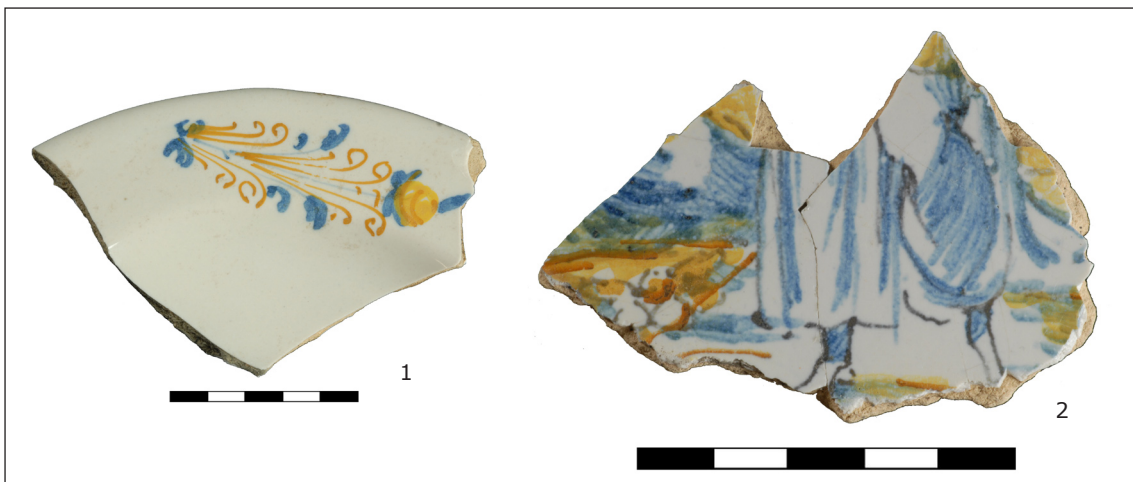
75. Italiaanse faience, Ligurisch wit (C14 en C15). Niet op schaal.

76. Veelkleurige majolica uit Montelupo, Italië (C22). Schaal 1:2.

77. Monochrome majolica uit Montelupo, Italië (C16 en C17). Schaal 1:2.

78. Compendario-faience uit Italië.
 1 Bord met aigretterand (C23). Schaal 1:2.
 2 Bodemfragment van een ploischotel met mensfiguur (C24). Schaal 1:1.

lichtblauw fond heeft (afb. 75). De derde groep wordt gevormd door veelkleurig beschilderde borden uit Montelupo (afb. 76 en 79). De vierde groep is eveneens afkomstig uit Montelupo, maar heeft een monochroom decor (afb. 77). De vijfde groep is het zogenaamde compendario-faience (afb. 78 en 80). Kenmerkend voor deze groep is de snelle veelkleurige beschildering op witte ondergrond en de toepassing van aigretteranden.

De berrettino-faience uit Ligurië vormt verreweg de grootste groep. Het vormenspectrum is beperkt: borden met platte vlag (cat.nr. 28-30), borden met vloeiende overgang van spiegel naar vlag en uitgebogen rand en kleine kommen met rechte rand. Op de spiegels zijn beschilderingen met rozetten en fogliemotieven herkenbaar. Decoraties met landschappen of dieren zijn niet aantoonbaar aanwezig. Als randversiering komt het zogenaamde Ligurische randje het meeste voor. Daarnaast komen randen met concentrische cirkels en het Ju-i motief voor. Een van de randen heeft een versiering met palmladeren, wat kenmerkend voor het Ligurisch wit is, maar in dit geval in de blauwe variant is uitgevoerd (C67, afb. 74.3). Geen enkele standring vertoont een secundair doorboring. Het doorboren van een standring werd soms gedaan om een bordje aan de wand te kunnen hangen. Het feit dat dit verschijnsel niet voorkomt, wijst erop dat de bordjes in deze periode in de eerste plaats gebruiksaardewerk en geen sieraardewerk waren.

79. Veelkleurige majolica uit Montelupo, Italië. Schaal 1:2.

1. Voor- en achterzijde van een wandfragment van een grote kom op hoge standring (C20)
2. Voor- en achterzijde van een wandfragment van een crespina met beschildering met mensfiguren (C21)
3. Complete crespina met soldaten (collectie Victoria and Albert Museum)
4. Bodemfragment van een crespina met hond in landschap (C19)

Slechts twee borden behoren tot het Ligurisch wit (C14 en C15, afb. 75). Beide hebben een rand met palmladeren. Ligurisch witte faience komt voor in de eerste helft van de 17de eeuw, maar altijd in bescheiden aantallen in vergelijking met de blauwe variant.

De veelkleurige borden en kommen uit Montelupo vormen een opvallende groep binnen de importkeramiek. De scherven van minimaal vier borden, twee kommen en twee geploide kommen (plooischotels) zijn aanwezig. De borden hebben een vlakvullende decor dat wel wordt omschreven als arabesken. Een van de borden heeft aan de achterzijde tevens een drietal donkerbruine concentrische cirkels. Het arabesken-decor wordt gedateerd in de periode 1550-1600. Van de ene plooischotel is een fragment van de bodem op standring gevonden (C19, afb. 79.4). Op de bodem staat een hond in een landschap geschilderd. De geploide opstaande wand van de schotel was gedecoreerd met een vakkenindeling met gestileerde bladeren. Het model van de plooischotel wordt in Italië een crespina genoemd. Scherven van dergelijke crespina's komen in de bodem van West-Friesland regelmatig voor en dateren uit de periode 1580-1620. De andere plooischotel heeft een zeldzaam decor. De scherf is een deel van de geploide wand en hierop is het gewaad van vermoedelijk een soldaat te zien (C21, afb. 79.2). Uitwendig zijn strepen met blauwe, gele en oranje verf aangebracht. Een complete schotel uit het Victoria and Albert Museum geeft een beeld van hoe het object eruit heeft gezien. Dit type schotel dateert uit de periode 1600-1650.

Van een grote kom op hoge voet is slechts een klein fragmentje gevonden (C20, afb. 79.1). Dit type kom is in West-Friesland een vrij algemene verschijning en dateert uit de periode 1560-1600. De tweede kom is een klein model op standvlak (C18, cat.nr. 31). Inwendig is een eenvoudige beschildering van cirkels en strepen aangebracht. Op de buitenzijde van de wand zijn drie concentrische

80. Bord van Italiaanse faience, compendiaro met aigretterand, 1600-1650 (79-C01). De grote scherf is gevonden in de bovenlaag en de kleine scherf in ophogingslaag V80. Waarschijnlijk is het bord oorspronkelijk afkomstig uit de stadsafvallaag. Schaal 1:2.

een van de borden is een randfragment gevonden met een aigretterand (C23, afb. 78.1). Deze rand behoort tot de door Nina Jaspers gedefinieerde groep aigretterand type 14. Dit is een weinig voorkomend randtype. Van de ploischotel is een fragment van de bodem gevonden met daarop een beschildering van een mansfiguur in een landschap (C24, afb. 78.2). Hoewel de eerste producten van compendiaro-faience eind 16de eeuw verschijnen, ligt het hoogtepunt vermoedelijk pas in het tweede kwart van de 17de eeuw.

Spaanse majolica en faience

Spaanse majolica en faience vormt een kleine groep (0,3% EVE). Een aantal scherven behoort tot de Spaanse goudluster-majolica. Een van deze is een randscherf van een klein bord (C11, afb.

81. Boven- en onderzijde van een bord en een kom van Catalaans goudluster-majolica, 1580-1610 (C11). Niet op schaal.

donkerbruine cirkels geschilderd, net zoals op een van de borden.

Slechts twee borden behoren tot de monochrome decorgroep uit Montelupo. Op het ene bord is een vlakvullend floraal decor aangebracht (C16, afb. 77.1). Het andere bord heeft alleen op de spiegel en rand een blauwe beschildering (C17, afb. 77.2). Op de spiegel staat een landschap en op de vlag voglie-ornamenten. Beide borden hebben aan de onderzijde geen beschildering. Deze monochrome Montelupo-borden worden geplaatst in de periode 1560-1580.

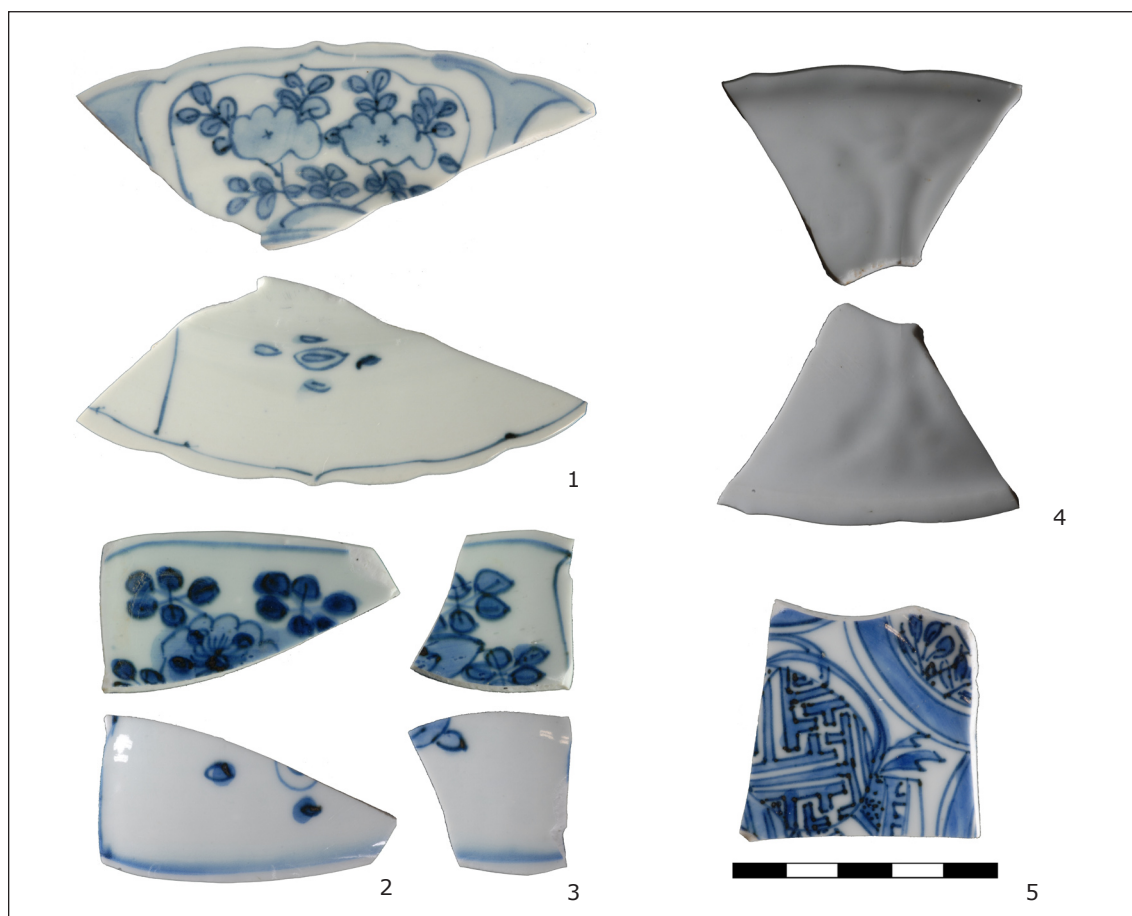
De groep compendiaro-faience is opvallend klein. De fragmenten van slechts drie objecten zijn aangetroffen: twee borden en een ploischotel. Van

81). Op de platte naar buiten geknikte vlag is een versiering met drie door elkaar gevlochten lijnen geschilderd. Op de achterzijde bevinden zich concentrische cirkels. Het decor is identiek aan een complete schotel uit Vlissingen.³⁰ Deze schotel wordt gerekend tot de late Catalaanse lustermajolica uit de 17de eeuw. Deze datering sluit goed aan bij de complexdatering van de ophogingslaag uit Medemblik. De tweede goudlusterscherf is afkomstig van een kleine kom. Van de beschildering langs de rand is nog net een klein deel zichtbaar en dit lijkt een identiek motief als op de vlag van het bovenbesproken bord. Dit doet vermoeden dat we ook bij deze scherf met late Catalaanse lustermajolica te maken hebben.

Minder zeker aan Spanje toe te schrijven zijn twee objecten die niet zijn gedecoreerd. Het eerste object is een dikwandige kom op standring (C12, cat.nr. 32). De herkomst van dit voorwerp is onzeker, maar de scherf is verwant aan de dikwandige goudlusterkommen. Het wordt hier gerekend tot het zogenaamde Columbia Plain White dat vanaf circa 1480 tot 1650 is geproduceerd. Het tweede object is een bord op standring (C13, cat.nr. 33). De scherf is dunwandig, vrij hard en het tinglazuur smoezelig. Dit bord wordt tot de faience gerekend. De witte faience uit Italië is, voor zover bekend, van hogere kwaliteit. Een Hollandse herkomst valt uit te sluiten aangezien dit type aardewerk hier nog niet werd gemaakt.

Chinees porselein

Uit de ophogingslaag komen vier randscherven van Chinees porselein (0,4% EVE). De eerste scherf toont een deel van de in vakken ingedeelde rand van een bord (C09, afb. 82.1). Te zien

82. Voor- en achterzijde van scherven van Chinees kraakporselein, 1590-1607 (C07-C10). Niet op schaal.

³⁰ Hurst et. al. 1986, 52-65.

zijn perzikbloemen met bladeren. Opvallend is de lichtblauwe invulling van de achtergrond buiten de vakken. Deze wijze van beschilderen komt voor bij vroeg kraakporselein uit de periode 1590-1610.³¹ De tweede en derde scherf hebben een identiek decor, maar aan de details van de voorstelling is te zien dat het om twee verschillende borden gaat (C07 en C08, afb. 82.2-82.3). De vierde scherf is geheel wit en heeft een reliëfdecor en een rand met groef aan de bovenzijde (C10, afb. 82.4). De randen van alle vier de scherven golven, iets wat bij het latere kraakporselein ontbreekt. Ook de tweede, derde en vierde scherf behoren tot het vroege kraakporselein van voor circa 1610. Deze producten zijn met de schepen van de voorcompagnieën of de eerste VOC-schepen naar Medemblik meegekomen. Het is zelfs mogelijk dat de borden niet via Hollandse schepen, maar via tussenhandel met de Portugezen al voor 1595 (de reis van de eerste voorcompagnie) in Medemblik terecht zijn gekomen. Een opgraving in Enkhuizen heeft dit onlangs aangetoond. In een ophogingslaag die op historische grond in 1591 kan worden geplaatst, zijn scherven Chinees porselein aangetroffen.³²

Bouwkeramiek

Bij de bouwkeramiek zijn uitsluitend fragmenten van wandtegels verzameld. Bakstenen, dakpannen en plavuizen zijn niet meegenomen. De ophogingslagen bevatten weinig wandtegels. Deze werden pas vanaf het tweede kwart van de 17de eeuw veel gebruikt. Een van de fragmenten van een wandtegel heeft een polychroom decor met granaatappel (V31). Op een andere wandtegel is een polychroom decor met bloemvaas geschilderd (V67).

Tot slot is een fragment van een ovensteun aanwezig (V52, S67). De ovensteun is een brok van een golfpan waar overheen een dik groen glazuur is gedropen. Bij de opgraving op perceel Achterom 14 is ook een ovensteun aangetroffen. Deze vondsten tonen aan dat in de 17de eeuw een of meer pottenbakkers in Medemblik actief waren. Swart heeft in een ongedateerd verpondingsregister van omstreeks 1600 de oudste vermelding van een pottenbakker gevonden, namelijk Arent pottebacker.³³ In het verpondingskohier van 1630 worden twee pottenbakkers vermeld (Jan Ganglofz. en Jocchem Arentsz.).³⁴ Waarschijnlijk waren in de 16de en 17de eeuw één of twee pottenbakkers gelijktijdig in Medemblik actief.³⁵

5.2.3 Metaal

De metaalvondsten uit de ophogingslaag zijn van belang voor de sluitdatum van het complex. Uit de laag komen namelijk enkele metalen voorwerpen die zijn voorzien van een jaartal. Een van deze is een zeer groot lakenlood uit 1605. Een andere gedateerde vondst is een munt uit 1605.

Het lakenlood uit 1605 is een zeer groot lood (diameter 85 mm) met op de voorzijde het stadswapen van Alkmaar (een toren) met twee leeuwen als wapendragers (32-M01, afb. 83.1). Rondom staat een grotendeels afgesleten tekst waarvan het woord ALCMAER nog leesbaar is. Op de achterzijde heeft eveneens het wapen van Alkmaar gestaan. Nog net leesbaar daaronder is het jaartal 1605.

31 Vinhais & Welsh 2008, 133-135.

32 Duijn 2011, 64.

33 Met dank aan Peter Swart. WFA 0715, inv.nr. 175, bergnr. 894.

34 Ibidem. WFA 0715, inv.nr. 175, berg.nr. 895, fol. 87v.

35 In het archeologisch rapport van het inventariserend veldonderzoek Veilingplein worden twee scherven (een randscherf van een roodbakkende grape en een randscherf van een witbakkende kom) besproken die volgens de auteurs duidelijk pottenbakkersafval zijn. Beide scherven vertonen glazuur op de breuk. Zie: Griffioen 2010, 19. Deze interpretatie is echter niet zeker: keramische voorwerpen met scheur waarin glazuur is gedropen, werden als B-keus op de markt gebracht en kunnen dus ook elders zijn gemaakt.

83. Lakenloden. Schaal 1:1

1. Groot staallood van Alkmaar, 1605, diameter 85 mm (32-M01)

2. Staallood van Delft, diameter 50 mm (56-M01)

3. Lakenlood onbekend, diameter 38 mm (45-M01)

4. Lakenlood onbekend, diameter 47 mm (54-M01)

5. Lakenlood, deelbewerkingslood met huismerk en initialen IP, diameter 16 mm (66-M01)

84. Zegelstempel, diameter 15 mm (66-M01).
Op het stempel staat een wapenschild met huiskerk met engel als wapendrager. Rondom staat de naam van de eigenaar, die helaas onleesbaar is.

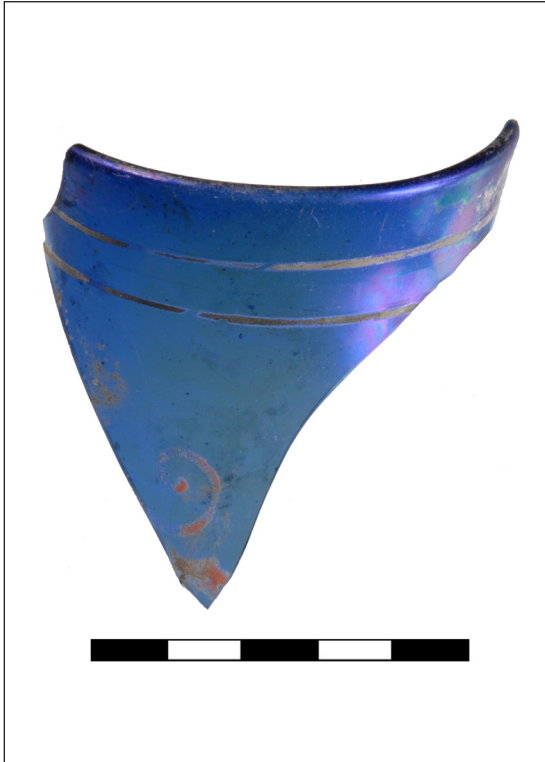
85. Metaalvondsten. Schaal 1:1

1. Kinderspeelgoed, miniatuur treeft met vis (74-M01)
2. Gewicht met wapen van Medemblik (54-M01)
3. Kledinghaak (61-M01)
4. Riemhanger (66-M03)

Een tweede lakenlood uit de ophogingslaag is afkomstig uit Delft (56-M01, afb. 83.2). Op de voorzijde staat het wapen van Delft (een verticale balk) vastgehouden door twee klimmende leeuwen. Daarboven staat de plaatsnaam DELF. Op de achterzijde staan de letters AB met rondom ENCKEL STAEL DELF. Van een derde lood met stadswapen is de herkomst onbekend (45-M01, afb. 83.3). Op de voorzijde staat een wapenschild met horizontale balk en op de achterzijde het Romeinse cijfer XX. Uit de ophogingslagen komen nog enkele kleine lakenloden, waaronder een deelbewerkingslood met een huiskerk en de initialen IP (66-M01, afb. 83.5).

Bijzonder is de vondst van een zegelstempel (66-M01, afb. 84). Helaas is het stempelvlak sterk aangetast, net zoals dat bij diverse andere metaalvondsten uit de ophogingslaag het geval is. Op het zegelvlak staat een wapenschild met een engel als wapendrager afgebeeld. Op het wapenschild staat een huiskerk. Rondom staat de naam van de eigenaar van het zegel, maar deze is niet meer leesbaar.

Bij de overige metaalvondsten is met name een gewicht vermeldenswaard omdat deze is voorzien van een stempel met het wapen van Medemblik (54-M01, afb. 85.2). Tot de kledingaccessoires behoren een fraai gevormde messing kledinghaak (61-M01, afb. 85.3) en een messing riemhanger (66-M03, afb. 85.4). Tot het kinderspeelgoed behoort een kleine lood/tinnen treeft met vis (74-M01, afb. 85.1). De steel van de treeft is afgebroken.

86. Randfragment van een ringbeker van blauw glas met emaillebeschildering, Bohemen (66-G01). Schaal 1:1.

5.2.4 Glas

Bijzonder is de vondst van een randscherf van een ringbeker op voet van blauw glas met emaildecoratie (afb. 86). Op de scherf is nog net de gekrulde staart van een hond herkenbaar. Een identieke beker is onder andere gevonden in Haarlem.³⁶ De beker staat op een voet en heeft een conische kelk met drie oogjes waaraan glasringen hangen. Op het glas is een voorstelling van twee springende honden, een haas en florale motieven geschilderd. Bij de beschrijving van de beker uit Haarlem in 'Glas zonder glans' wordt verwezen naar een sterk gelijkende beker in Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam die is gedateerd in 1596.³⁷ De geëmailleerde ringbekers zijn geproduceerd in de Bohemen in het laatste kwart van de 16de eeuw. Ze behoren in die periode tot het kleine segment van kwalitatief hoogwaardig drinkglazen en waren een kostbaar bezit. Vondsten worden slechts incidenteel gedaan.

5.2.5 Been

Een leuke vondst is het mondstuk van een benen rinkelbel (V67, afb. 87). Deze is ovaal van vorm en zeer glad gepolijst. Dit deel diende om op te bijten. In het voorwerp zitten enkele gaatjes waaraan metalen belletjes waren bevestigd. Het andere uiteinde was vaak tevens een fluitje.³⁸

5.2.6 Leer

De stadsafvallaag heeft opmerkelijk weinig voorwerpen van leer opgeleverd. Soms bevatten dit soort organische lagen juist zeer veel leer. De reden waarom dit hier niet het geval is, is niet duidelijk. In totaal zijn slechts 28 fragmenten van schoenen gevonden. Bij drie schoenen valt het type te bepalen. De eerste is van het type Goubitz 85: een schoen met sluiting in de vorm van een riempje en gesp. De tweede is een muil en wordt ingedeeld bij Goubitz 105. De derde behoort tot model Goubitz 130: een schoen met vetersluiting. Het zijn alle gangbare modellen.

87. Mondstuk van een benen rinkelbel (66-B01). Niet op schaal.

³⁶ Henkes 1994, 181.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Van Den Brand 2012, 268.

5.2.7 Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

Uit de afvallaag is een monster genomen voor botanisch onderzoek. Hiervan is een 1/2 liter uitgespoeld over een set zeven van respectievelijk 2, 1, 0,5 en 0,25 mm maaswijdte. De in de zeefresiduen gevonden zaden, resten van planten en ander botanisch en dierlijk materiaal staan vermeld in de tabel in de bijlagen.

Bij het grondmonster valt op dat veel takjes aanwezig zijn. Deze zijn hoofdzakelijk afkomstig van berkenbomen. Daarnaast zijn heidetakjes aanwezig, die vermoedelijk afkomstig zijn van takkenbezems. Het monster kenmerkt zich verder door de aanwezigheid van brokjes houtskool, stengel- en grasfragmenten, schimmelresten en mestbrokjes.

Bij het zadenspectrum valt op dat menselijke consumptiegewassen niet of nauwelijks aanwezig zijn. Slechts enkele graanvliesfragmenten, klepfragmenten van boekweit en een kaffragment van gierst zijn aanwezig. Het vruchtenspectrum omvat uitsluitend enkele zaden van de vijg (*Ficus carica*). Ook het groenten- en kruidenspectrum is zeer beperkt: alleen hop (*Humulus lupulus*) is gevonden. Tot slot zijn nauwelijks olie- en vezelplanten aanwezig.

Wel bevat het monster zaden van graslandplanten, zoals diverse boterbloemsoorten (*Ranunculus*). Dit doet vermoeden dat hier sprake is van dierlijke mest.

Tot slot kan een aantal planten waarvan zaden in het monster zijn gevonden, worden gekarakteriseerd als brakwaterplanten, zoals schorrezoutgras (*Triglochin maritima*) en fijn hoornblad (*Ceratophyllum submersum*).

5.2.8 Conclusie

Bij de ophoging is gebruik gemaakt van grond, vermengd met dierlijke mest, tuinafval en weggegooid gebruiksvorwerpen van keramiek en glas. Uit het botanisch onderzoek blijkt dat geen gebruik is gemaakt van menselijke beer, dus niet van gelegeerde beerputten.

Al het vondstmateriaal kan worden geplaatst in de periode tussen 1570 en 1607. Het geeft een beeld van de materiële cultuur van Medemblik omstreeks 1600. Bij de analyse van de keramiek valt een aantal zaken op. Allereerst is het aandeel Weser-aardewerk zeer hoog. Deze keramieksoort vormt zelfs na roodbakkend aardewerk de grootste categorie. Dit komt overeen met het beeld dat we ook voor Hoorn en Enkhuizen hebben. Verder valt op dat zich onder het vondstmateriaal veel scherven van Italiaanse faience (met name berrettino-faience uit Ligurië) bevinden. Andere soorten Italiaanse faience, zoals faience in compendiario-stijl, komen met slechts enkele scherven voor.

Een opvallende constatering is verder dat keramiek uit Frankrijk volledig ontbreekt. Met name het aardewerk uit Beauvais, dat in Enkhuizen geregeld uit de bodem naar boven komt, is afwezig. Mogelijk hangt dit samen met de regio's waarop vanuit Medemblik werd gevaren. Kennelijk was er geen of weinig handel met Frankrijk. Meer onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Onder het vondstmateriaal bevinden zich enkele bijzondere stukken die een beeld geven van de variatie binnen de materiële cultuur omstreeks 1600 en de rijkdom die toen in Medemblik net als in Hoorn en Enkhuizen aanwezig was. Een scherf van fraai Boheems glaswerk en van een potje van terra sigillata uit Portugal zijn de meest sprekende voorbeelden.

Op basis van dit materiaal verkrijgen we voor het eerst een beeld van de keramiek die in Medemblik in de Gouden Eeuw in omloop was. Vergelijkingsmateriaal van andere locaties in Medemblik is vrijwel niet voor handen. Een uitzondering vormt een klein vondstcomplex uit een ophogingslaag op de locatie Achterom 14, in 2011 opgegraven door Archeologie West-Friesland. Deze laag wordt op historische gronden gedateerd in 1591. Weser-aardewerk en Italiaanse faience vormen ook in dit complex goed vertegenwoordigde keramieksoorten met 4,2% en 3,3% van het MAE.

1	2	3
1a MED-353-87-C88	1a MED-353-87-C98	1a MED-353-87-C99
1b ophogingslaag (1570-1607)	1b ophogingslaag (1570-1607)	1b ophogingslaag (1570-1607)
2 r-bek-18	2 r-bor-6	2 r-bor-6
3 1575-1625	3 1580-1625	3 1580-1625
4a 11.5 / 14.0	4a 39.0 / 6.0	4a 28.0 / 4.5
4b steilwandige beker met ribben op de wand en rechte rand, op standvlak	4b bord met korte platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben	4b bord met korte platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben
5a roodbakkend aardewerk	5a roodbakkend aardewerk	5a roodbakkend aardewerk
5b in- en uitwendig loodglazuur (onderzijde standvlak ongeglazuurd)	5b bovenzijde loodglazuur; spiegel met witte slib en koperoxide	5b bovenzijde loodglazuur; spiegel met witte slib en koperoxide
5c vier banden met ribben op wand	5c vlag: slibversiering	5c vlag: slibversiering
5d	5d	5d
6a standvlak	6a drie standlobben	6a drie standlobben
6b één worstoor	6b	6b
6c vrijwel compleet	6c fragment	6c fragment
7 beker	7 bord	7 bord
8	8 vermoedelijk Enkhuizen	8 Noord-Holland
9	9	9

4

- 1a MED-353-87-C92
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-bor-6
- 3 1570-1590
- 4a 41.0 / -
- 4b bord met korte platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering; spiegel: ranken en bladeren, vlag: kabelrand
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Holland
- 9

5

- 1a MED-353-87-C93
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-bor-6
- 3 1580-1610
- 4a 33.0 / -
- 4b bord met korte platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering; spiegel: wentelend motief, vlag: kabelrand
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Holland
- 9

6

- 1a MED-353-87-C90
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-bor-6
- 3 1580-1610
- 4a 37.0 / -
- 4b bord met korte platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering; spiegel: rozet, vlag: kabelrand
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Holland
- 9

7

- 1a MED-353-87-C91
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-bor-6
- 3 1580-1610
- 4a 33.0 / -
- 4b bord met brede platte vlag en aangedrukte rand, op standlobben
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering; spiegel: rennend dier, vlag: afwisselende motieven
- 5d
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 vermoedelijk Enkhuizen
- 9

8

- 1a MED-353-87-C101
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-gra-54
- 3 1550-1600
- 4a 18.0 / 15.5
- 4b grape met afgeronde buikknik, uitstaande rechte rand en ribbel op randaanzet
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur, inwendig op bodem witte slib met loodglazuur en koperoxide (groen)
- 5c
- 5d
- 6a drie poten (één ontbreekt)
- 6b één worstoor
- 6c groot fragment
- 7 grape
- 8
- 9

9

- 1a MED-353-87-C103
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-kop-2
- 3 1550-1650
- 4a 14.0 / 8.5
- 4b kop met scherpe buikknik en rechte rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b twee worstoren
- 6c groot fragment
- 7 kop
- 8
- 9

10

- 1a MED-353-87-C104
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-kop-2
- 3 1550-1650
- 4a 13.0 / 7.0
- 4b kop met scherpe buikknik en rechte rand, op standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c groot fragment
- 7 kop
- 8
- 9

1:2

11

- 1a MED-353-87-C105
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-lek-8
- 3 1550-1650
- 4a 28.0 / 4.0
- 4b lekschaal met opstaande rand met afgeplatte bovenzijde, op poten
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b boven- en onderzijde loodglazuur
- 5c duimindrukken langs rand
- 5d gaten in bodem
- 6a drie poten
- 6b twee horizontale oren
- 6c vrijwel compleet
- 7 lekschaal
- 8
- 9

12

- 1a MED-353-87-C102
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-pis-5
- 3 1550-1600
- 4a 19.5 / 15.0
- 4b pispot met scherpe buikknik en naar buiten staande rand, op standing
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d bodem beroet
- 6a standing
- 6b één worstoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 pispot
- 8
- 9

13

- 1a MED-353-87-C89
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-zal-3
- 3 1550-1600
- 4a 6.0 / 6.0
- 4b zalfpot met afgeronde buikknik en iets uitstaande rand, op standvlak
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 zalfpot
- 8
- 9

14

- 1a MED-353-87-C27
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 wa-bor-1
- 3 1594
- 4a 32.0 / 7.0
- 4b bord met knik spiegelvlag en hamerkoprands, op standvlak
- 5a Werra-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur, onderzijde ongeglazuurd
- 5c slibversiering; spiegel: hert met cijfer 94, rand: kabelrand
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Werra-gebied
- 9

15

- 1a MED-353-87-C28
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 wa-bor-1
- 3 1580-1610
- 4a 27.0 / 5.0
- 4b bord met knik spiegelvlag en hamerkoprands, op standvlak
- 5a Werra-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur, onderzijde ongeglazuurd
- 5c slibversiering; spiegel: Adam en Eva, rand: kabelrand
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Werra-gebied of Enkhuizen
- 9

16

- 1a MED-353-87-C30
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 wa-bor-1
- 3 1580-1610
- 4a 27.5 / 5.0
- 4b bord met knik spiegelvlag en hamerkoprands, op standvlak
- 5a Werra-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur, onderzijde ongeglazuurd
- 5c slibversiering
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Werra-gebied of Enkhuizen
- 9

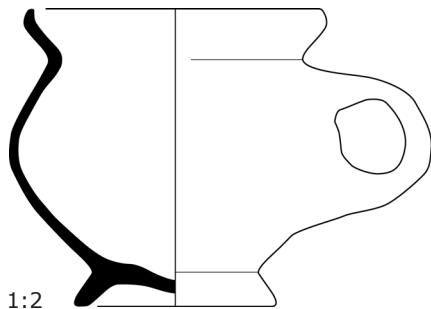

17

- 1a MED-353-87-C29
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 wa-bor-1
- 3 1580-1610
- 4a 26.0 / 4.5
- 4b bord met knik spiegel-
vlag en hamerkoprand, op
standvlak
- 5a Werra-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur,
onderzijde ongeglazuurd
- 5c slibversiering; spiegel: vogel
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Werra-gebied of Enkhuizen
- 9

18

- 1a MED-353-87-C61
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 r-bor-46
- 3 1575-1625
- 4a 36.0 / 6.5
- 4b bord met knik spiegel-
vlag, platte vlag en verdikte rand,
op standvlak
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur,
onderzijde ongeglazuurd
- 5c slibversiering en sgraffito;
spiegel: vrouw in jurk, met
kraag en lauwerkrans, florale
motieven; vlag: florale
motieven
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Noord-Duitsland
- 9

1:2

1:2

19

- 1a MED-353-87-C71
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 w-spb-5
- 3 1575-1625
- 4a 9.0 / 8.0
- 4b pot met afgeronde buikknik en afgeronde kraagrand, op standring
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b lintoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 pot
- 8
- 9

20

- 1a MED-353-87-C70
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 w-zal-9
- 3 1550-1650
- 4a 4.0 / 4.0
- 4b zalfpot met afgeronde buikknik en iets uitstaande rand, op standvlak
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 zalfpot
- 8
- 9

21

- 1a MED-353-87-C80
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 we-bor-1
- 3 1580-1620
- 4a 30.0 / -
- 4b bord met holle spiegel, platte vlag en hamerkoprand, op standvlak
- 5a Weser-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d oranje fond met beschildering in geel en groen
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Weser-gebied
- 9

22

- 1a MED-353-87-C79
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 we-bor-1
- 3 1580-1620
- 4a 18.0 / 3,5
- 4b bord met holle spiegel, platte vlag en hamerkoprand, op standvlak
- 5a Weser-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d geel fond met beschildering in rood en groen; spiegel: vogel
- 6a standvlak
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8 Weser-gebied
- 9 Hurst 1986, 254

23

- 1a MED-353-87-C83
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 we-bor-1
- 3 1580-1620
- 4a 24.0 / -
- 4b bord met holle spiegel, platte vlag en hamerkoprand, op standvlak
- 5a Weser-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d oranje fond met beschildering in geel en groen
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Weser-gebied
- 9

24

- 1a MED-353-87-C78
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 we-bor-1
- 3 1580-1620
- 4a 30.0 / -
- 4b bord met holle spiegel, platte vlag en hamerkoprand, op standvlak
- 5a Weser-aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 5d oranje fond met beschildering in geel
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Weser-gebied
- 9

25

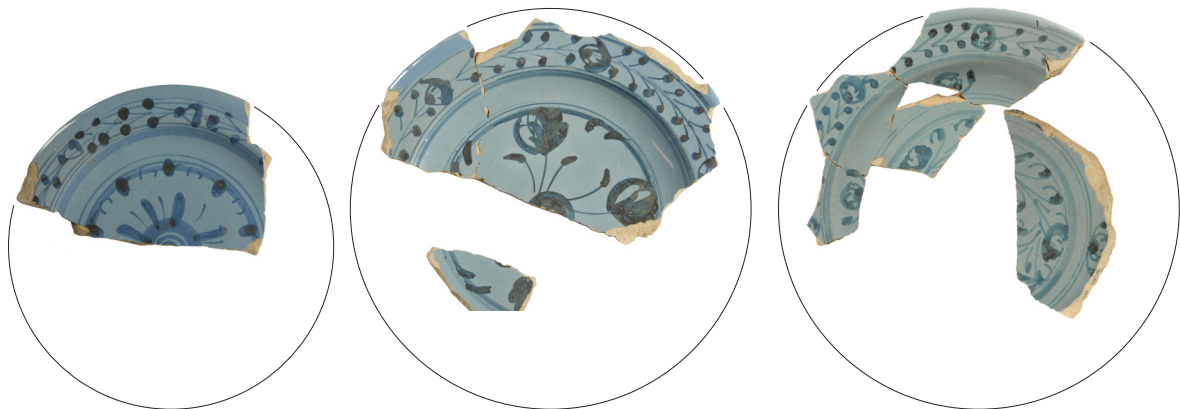
- 1a MED-353-87-C43
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 m-bor-5
- 3 1550-1600
- 4a 19.5 / 3.5
- 4b bord met vloeiende overgang
spiegel-vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur,
onderzijde loodglazuur
- 5c spiegel: polychrome
beschildering wentelend
motief; vlag: blauwe band
met uitgekraste motieven
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

26

- 1a MED-353-87-C44
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 m-bor-5
- 3 1550-1600
- 4a 24.0 / 3.5
- 4b bord met vloeiende overgang
spiegel-vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur,
onderzijde loodglazuur
- 5c spiegel: polychrome
beschildering (bloem?)
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

27

- 1a MED-353-87-C42
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 m-bor-12
- 3 1590-1610
- 4a 24.5 / 7.5
- 4b diep bord met naar buiten
geknikte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur,
onderzijde loodglazuur
- 5c spiegel: polychrome
beschildering vliegende
vogel; vlag: blauw
geometrisch decor
- 5d
- 6a standring met dubbele
doorboring
- 6b
- 6c groot fragment
- 7 bord
- 8
- 9

28

- 1a MED-353-87-C62
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 i-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 17.0 / 2,0
- 4b bord met knik spiegel-vlag, platte vlag en rechte rand, op standring
- 5a Italiaanse faience
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d lichtblauw fond met blauwe beschildering; spiegel: rozet, rand: Ligurisch randje
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Ligurië, Italië
- 9

29

- 1a MED-353-87-C63
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 i-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 21.0 / 3,5
- 4b bord met knik spiegel-vlag, platte vlag en rechte rand, op standring
- 5a Italiaanse faience
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d lichtblauw fond met blauwe beschildering; spiegel: rozet, rand: Ligurisch randje
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Ligurië, Italië
- 9

30

- 1a MED-353-87-C64
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 i-bor-1
- 3 1575-1625
- 4a 21.0 / 3,0
- 4b bord met knik spiegel-vlag, platte vlag en rechte rand, op standring
- 5a Italiaanse faience
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d lichtblauw fond met blauwe beschildering; spiegel: a fogliedecoratie, rand: Ligurisch randje
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Ligurië, Italië
- 9

1:2

31

- 1a MED-353-87-C18
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 i-kom-8
- 3 1575-1625
- 4a 13.0 / 6.5
- 4b kom met rechte rand, op standvlak
- 5a Italiaanse majolica
- 5b loodglazuur
- 5c inwendig: concentrische cirkels en strepen in blauw, geel, oranje en donkerbruin; uitwendig: drie donkerbruine concentrische cirkels
- 5d
- 6a uitgeschraapt standvlak
- 6b
- 6c fragment
- 7 kom
- 8 Montelupo, Italië
- 9

32

- 1a MED-353-87-C12
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 sp-kom-2
- 3 1575-1625
- 4a 13.0 / 6.5
- 4b kom met rechte iets uitgebogen rand, op standring
- 5a Spaanse faience
- 5b tinglazuur
- 5c ongedecoreerd
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 kom
- 8 waarschijnlijk Zuid-Spanje
- 9

33

- 1a MED-353-87-C13
- 1b ophogingslaag (1570-1607)
- 2 sp?-bor-
- 3 1575-1625
- 4a - / 3,0
- 4b bord met knik spiegel-vlag, op standring
- 5a Spaanse faience ?
- 5b tinglazuur
- 5c ongedecoreerd
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 mogelijk Zuid-Spanje?
- 9

5.3 Afvallaag 1625-1670

5.3.1 Inleiding

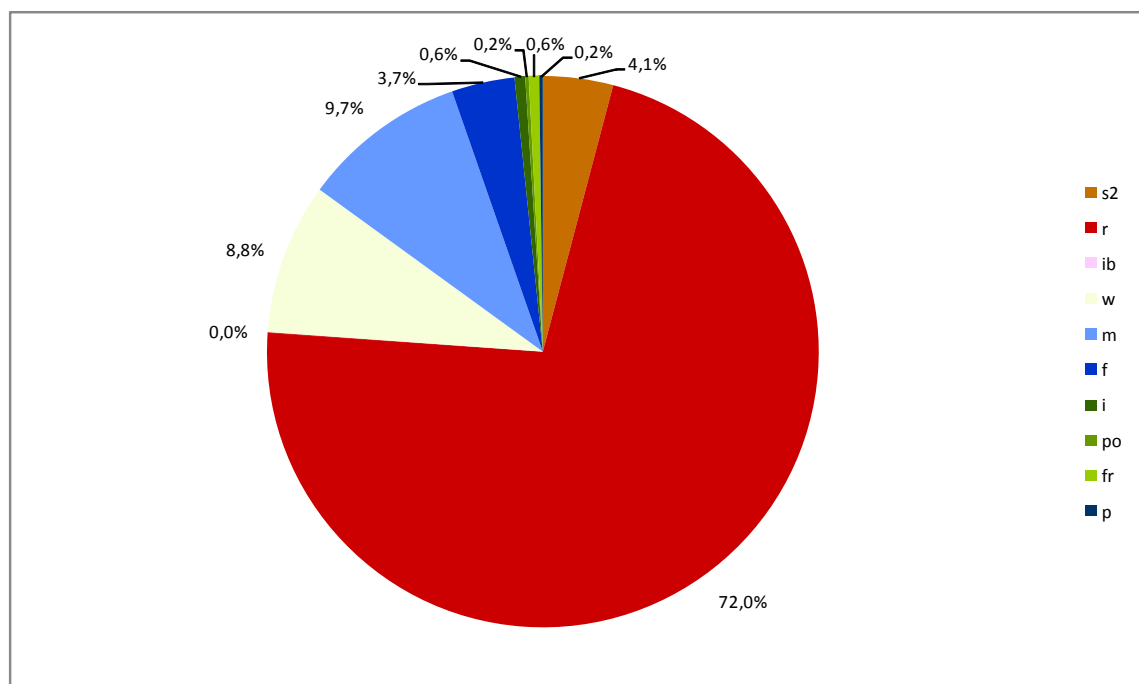
Achter de beschoeiing, aan de waterkant, is een afvalpakket aangetroffen waaruit zoveel mogelijk vondstmateriaal met de hand is verzameld (V81, V83 en V85). De inhoud is dus niet integraal meegenomen en uitgezeefd. Hierdoor is het materiaal fragmentarisch. De vondsten dateren vanaf circa 1625. De sluitdatum ligt in of na 1667 aangezien tussen het materiaal een havenlood van Medemblik met dit jaartal is aangetroffen. Bij de analyse van de vondsten is dit afgerond op 1670. De datering van de tabakspijpen loopt uiteen van circa 1650 tot circa 1665. Vermoedelijk is het afvalpakket geleidelijk gevormd tussen 1650 en 1670.

5.3.2 Keramiek

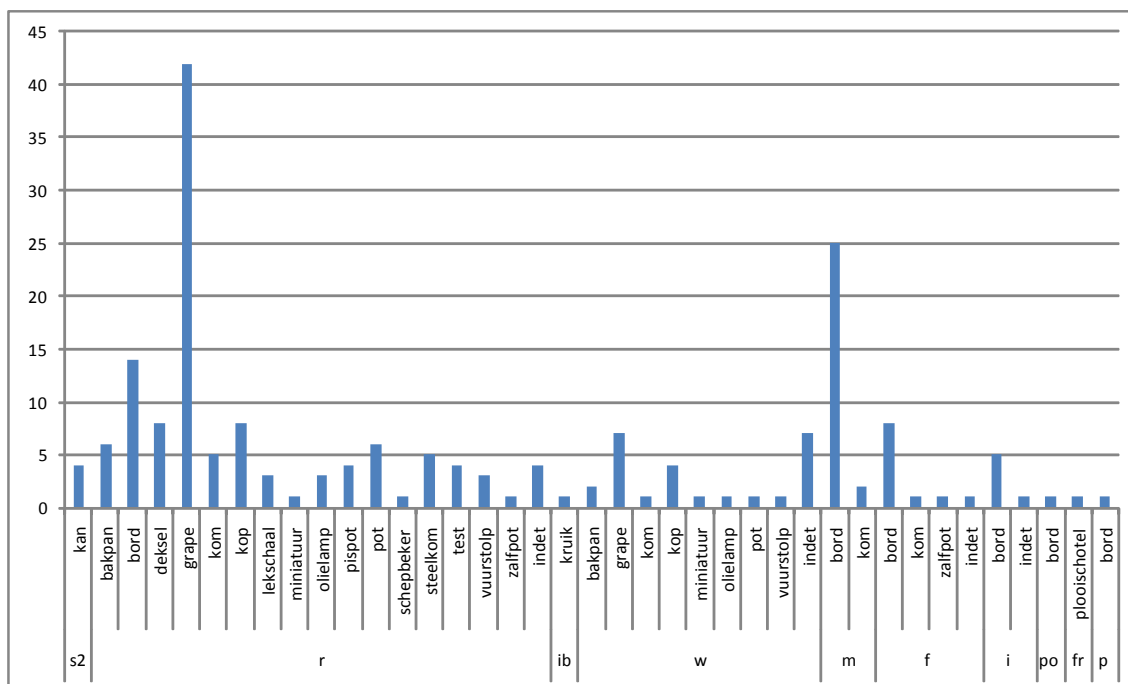
In totaal zijn 916 scherven keramiek verzameld (tabel 3). Deze zijn onder te verdelen in tien materiaalcategorieën: steengoed, roodbakend aardewerk, Iberisch aardewerk, witbakend aardewerk, majolica, faience, Italiaanse faience, Portugese faience, Franse faience en

Materiaal	Rand	%	Totaal	%	MAE	%	EVE	%
steengoed 2	2	0,6	11	1,2	4	2,1	2,0	4,1
roodbakend	231	72,2	688	75,1	118	60,5	35,0	72,2
Iberisch aw	0	0,0	1	0,1	1	0,5	0,0	0,0
witbakend	26	8,1	107	11,7	25	12,8	4,3	8,9
majolica	40	12,5	64	7,0	27	13,8	4,7	9,7
faience	12	3,8	30	3,3	11	5,6	1,8	3,7
Italiaanse faience	3	0,9	8	0,9	6	3,1	0,3	0,6
Portugese faience	1	0,3	1	0,1	1	0,5	0,1	0,2
Franse faience	4	1,3	5	0,5	1	0,5	0,3	0,6
Chinees porselein	1	0,3	1	0,1	1	0,5	0,1	0,2
totaal	320	100	916	100	195	100	48,5	100

Tabel 3. Aantal fragmenten, MAE, EVE en percentages keramieksoorten afvallaag

Figuur 1. Verhoudingen keramieksoorten op basis EVE afvallaag

Figuur 6. Verhoudingen vormen per keramieksoort op basis EVE afvallaag

Materiaal	Vorm	Typenr	Totaal	MAE	EVE
steengoed 2	kan	s2-kan-32	1	1	1,0
		s2-kan-44	1	1	1,0
		s2-kan-	9	2	0,0
roodbakkend	bakpan	r-bak-4	8	4	1,3
		r-bak-5	1	1	0,1
		r-bak-6	1	1	0,1
		r-bak-	10	0	0,0
	bord	r-bor-6	7	3	0,4
		r-bor-50	12	8	2,1
		r-bor-	5	3	0,3
	deksel	r-dek-19	15	5	1,4
		r-dek-	5	3	0,8
	grape	r-gra-8	1	1	0,1
		r-gra-11	18	4	2,8
		r-gra-19	4	4	1,5
		r-gra-33	5	5	1,2
		r-gra-34	2	2	0,9
		r-gra-46	1	1	0,5
		r-gra-62	3	1	0,5
		r-gra-91	5	2	0,7
		r-gra-98	1	1	0,2
		r-gra-	57	21	7,1
	kom	r-kom-58	5	3	0,4
		r-kom-	4	2	0,3
	kop	r-kop-2	32	8	2,3
		r-kop-	1	0	0,0
	lekschaal	r-lek-1	1	1	0,2
		r-lek-8	7	2	1,2
	miniatuur	r-min-	1	1	0,2
	olielamp	r-oli-2	7	3	1,8
pispot	r-pis-	5	4	1,0	
pot	r-pot-11	2	1	0,4	

Tabel 4. Typenlijst keramiek afvallaag (aantal scherven, MAE en EVE). Deel 1.

Chinees porselein. In de analyse is per materiaalsoort een splitsing gemaakt in vormen en, indien mogelijk, in typenummers. Zowel het totaal aantal fragmenten, het aantal randfragmenten, het Minimum Aantal Exemplaren (MAE) als het 'Estimates Vessel Equivalents' (EVE) is geteld. Aangezien veel scherven aan elkaar passen of bij elkaar horen en diverse min of meer complete voorwerpen zijn samen te stellen, geeft het MAE mogelijk de meest betrouwbare percentages. In totaal is uit de afvallaag een minimum van 195 exemplaren geteld.

Het EVE levert een totaal van 48,5 op, wat staat voor een minimum van 49 voorwerpen van keramiek. Dat houdt in dat de 320 getelde randfragmenten 15,2% van de complete voorwerpen vertegenwoordigen. Dit geeft een indruk van de mate van fragmentatie van het materiaal. Het aantal van 49 EVE is 25% van het MAE. Als alle voorwerpen compleet waren geweest, was dit percentage op 100% uitgekomen. Dat houdt in dat minimaal 75% van het scherfmateriaal ontbreekt.

		r-pot-	2	2	0,6
		r-pot?-	6	3	0,3
	schepbeker steelkom	r-spb-	1	1	0,1
		r-stk-	5	2	0,6
	test	r-stk-2	5	3	0,8
		r-tes-11	1	1	0,0
	vuurstolp	r-tes-12	10	3	0,7
		r-vst-	9	3	0,0
	zalfpot	r-zal-3	1	1	0,3
	indet	r-	422	4	2,0
iberisch aw	kruik	ib-kru-	1	1	0,0
witbakkend	bakpan	w-bak-3	6	2	0,5
		w-gra-7	18	1	0,8
	grape	w-gra-10	5	1	0,1
		w-gra-	10	5	0,9
		w-kom-	1	1	0,0
	kom	w-kop-2	5	1	0,3
		w-kop-3	6	3	0,5
	miniatur	w-min-	1	1	0,2
		w-oli-	1	1	0,2
	pot	w-pot-	9	1	0,3
	vuurstolp	w-vst-	1	1	0,0
indet	w-	44	7	0,6	
majolica	bord	m-bor-1	17	11	2,6
		m-bor-5	2	1	0,2
		m-bor-12	8	2	0,6
		m-bor-14	2	1	0,2
		m-bor-	32	10	0,7
	kom	m-kom-4	1	1	0,2
		m-kom-6	2	1	0,2
faience	bord	f-bor-1	2	2	0,7
		f-bor-2	1	1	0,2
		f-bor-	21	5	0,6
	kom	f-kom-	1	1	0,1
		f-zal-1	1	1	0,0
	indet	f-	4	1	0,1
It. faience	bord	i-bor-	5	3	0,1
		i-bor-1	2	2	0,3
	indet	i-	1	1	0,0
Port. faience	bord	po-bor-3	1	1	0,1
Fr. faience	plooischotel	fr-plo-	5	1	0,3
porselein	bord	p-bor-3	1	1	0,1
totaal			916	195	0,0

Tabel 4. Typenlijst keramiek afvalaag (aantal scherven, MAE en EVE). Deel 2.

grapes, kommen, koppen, lekschalen, een miniatur, olielampen, pispotten, potten, een schepbeker, steelkommen, testen, vuurstolpen en een zalfpot. Bij de bakpannen is het meest voorkomende model de r-bak-4 met kleine kraagrand. Bij de grapes valt de aanwezigheid van diverse modellen met zogenaamde BOZ-rand op (r-gra-11). Dit model heeft een scherpe ribbel onder de verdikte rand en wordt toegeschreven aan Bergen op Zoom (BOZ). Andere veelvoorkomende modellen zijn de aan elkaar verwante r-gra-19 en r-gra-33 (samen 9 MAE). Beide zijn kleine grapes met één oor, scherpe buikknik en onverdikte rand. De r-gra-19 onderscheidt zich van de r-gra-33 door de ribbel op de randaanzet. Deze modellen zijn vermoedelijk lokaal geproduceerd. Bij het roodbakkend aardewerk valt verder het grote aantal borden van model r-bor-50 (9 MAE) en deksels van type r-dek-19 (5 MAE) op.

Verreweg de meeste keramiek heeft een Nederlandse herkomst (92,8% van het MAE). Een klein deel is afkomstig uit het Duitse Rijnland (2,1% van het MAE). De overige vondsten kunnen als importkeramiek worden omschreven (keramiek aangevoerd via zee). Bij het MAE vormt de importkeramiek 5,1% en bij het EVE 1,6%. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat van de verschillende soorten importkeramiek slechts kleine scherven aanwezig zijn. Deze worden ieder (iedere soort en decorgroep) als één exemplaar bij het MAE geteld.

Steengoed

Van steengoed zijn slechts vier objecten (2,1% MAE). Bij het EVE (4,1%) is het percentage hoger dan bij het MAE doordat twee complete randen aanwezig zijn. De eerste is een eenvoudige kleine kan, die op het oor na compleet uit de bodem naar boven is gekomen (C03, cat. nr. 34). Bij een tweede kan ontbreekt de bodem (C04, cat.nr. 35). Op de hals is een baardmanmasker aanwezig. Enkele fragmenten zijn afkomstig van een kan uit het Westerwald die is voorzien van appliques met dubbelkoppige adelaar en leeuw.

Roodbakkend aardewerk

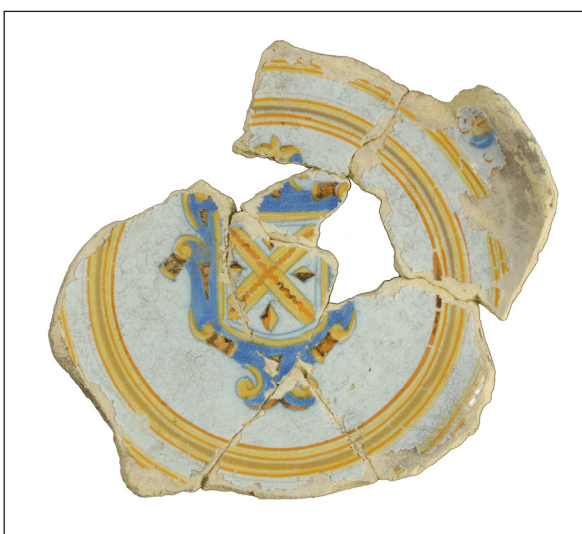
Verreweg de grootste bakselgroep is roodbakkend aardewerk (60,5% van het MAE). Het vormenspectrum omvat de voor deze periode kenmerkende modellen: bakpannen, borden, deksels,

Witbakkend aardewerk

Het witbakkend aardewerk is met een bescheiden hoeveelheid aanwezig (12,8% MAE). Net als bij het roodbakkend aardewerk zijn de voor deze periode typerende modellen aanwezig: bakpannen, grapes, een kom, koppen, een miniatuur, een olielamp, een pot en een vuurstolp. Geen van de vormen is compleet bewaard gebleven. Opvallende vormen zijn niet aanwezig. Enkele scherven zijn te rekenen tot het zogenaamde spikkelgoed dat mogelijk is gemaakt in Friesland of West-Friesland in de 17de eeuw.

Majolica en faience

Na het roodbakkend aardewerk is majolica de grootste materiaalcategorie, zowel in MAE (13,8% MAE) als EVE (9,7% EVE). Naast majolica is ook faience aanwezig (5,6% MAE en 3,7% EVE). Gezamenlijk vormen zij de groep van Nederlands tinglazuuraardewerk (19,4% MAE en 13,4% EVE). Het vormenspectrum omvat borden, kommen en een zalfpot. De meeste majolicaborden hebben een monochrome blauwe beschildering. Bij enkele borden is het volledige decor op de spiegel en de vlag herkenbaar. Een van deze is een Hollandse imitatie van Chinees kraakporselein (C13, cat.nr. 38). Op de spiegel staat een Chinees figuur in een landschap afgebeeld. De rand is een Wanli-rand met panelen. Op een ander bord staat een tulp afgebeeld (C09, cat.nr. 39). De tulp was zeer populair in met name de jaren 30 van de 17de eeuw en het bord dateert dan ook uit deze periode. Een derde bord heeft op de spiegel een beschildering met een wapenschild en helm (C11, cat.nr. 36). De vlag is niet beschilderd. Waarschijnlijk is het bord gemaakt in Friesland. Het wapen

88. Bord van faience uit het atelier van Verstraeten in Haarlem, op de spiegel een fantasiewapen en langs de rand een aigretterand, 1640-1660 (C07). Niet op schaal.

89. Polychrome majolica met Chinese motieven (83-C15 en C16). Schaal 1:2.

is een verticale balk. Mogelijk is dit het wapen van Medemblik. Op een vierde bord staat centraal een putto met vleugels (C14, cat.nr. 41). Als randmotief is een geometrisch decor aanwezig. Twee andere borden hebben een eenvoudige floraal decor (C08, cat.nr. 37 en C12, cat.nr. 42). Zeer fraai is een klein bord met lichtblauw fond en veelkleurige beschildering (C10, cat.nr. 40). Op de spiegel staat een bloemrozet. Bij de faience is slechts één bord min of meer compleet bewaard gebleven (C05, cat.nr. 44). Centraal is een bloemenvaas afgebeeld en op de vlag zijn bloemen geschilderd. Het bordje is aan de achterzijde gemerkt en is gemaakt in Delft. Van een ander bord is de spiegel bewaard gebleven (C07, afb. 88). Het bordje is veelkleurig beschilderd en komt uit de werkplaats van Verstraeten uit Haarlem. Op de spiegel staat een fantasiewapenschild en op de vlag een aigretterand. Het bordje is een imitatie van Italiaanse faience en dateert uit de periode 1630-1645.

Importkeramiek

De grootste groep binnen de importkeramiek is Italiaanse faience (3,1% MAE en 0,6% EVE). Complete vormen zijn niet aanwezig. Eén scherf behoort tot het Ligurisch blauw, een andere scherf tot het Ligurisch wit en vijf scherven zijn afkomstig van drie verschillende borden in compendiaro-stijl. Vijf scherven van een volledig witte plooschotel zijn mogelijk toe te schrijven aan Frankrijk (Nevers of Rouen; 0,5% MAE). Eén randscherf is van Portugese faience (C01, afb. 90; 0,5% MAE). Op de rand is een kantversiering geschilderd. Dit is onder de in Holland aangetroffen Portugese faience een weinig voorkomend decor. De kantversiering dateert uit de periode 1650-1670 en in die tijd kwam nog maar weinig Portugese faience naar Holland. Een tweede voorwerp dat mogelijk uit Portugal afkomstig is, is een fragment van de bodem van een kruik van Iberisch aardewerk. Tot slot is één scherf van een Chinees porseleinen bord aanwezig (0,5% MAE).

Pijpaarde

Een eigenaardige vondst is een fragment van een pijpaarden beeldje (C02, afb. 91). Het beeldje stelt een man en een vrouw voor, waarbij de man zijn rechterarm om de schouder van de vrouw heeft geslagen en met zijn linkerhand de borst van de vrouw betast. De voorstelling doet denken aan de in de 17de eeuw populaire emblemata of zinnebeelden. Dit zijn afbeeldingen met een motto, meestal in de vorm van een kort gedicht. Hierbinnen

90. Randscherf van een bord van Portugese faience met kantversiering (83-C01). Schaal 1:2.

91. Fragment van een beeldje van pijpaarde (83-C02). Schaal 1:1.

92. Tabakspijpen uit de afvalaag, 1650-1670 (foto's: J. van Oostveen).

1. Trechter, DM onder ster, geglaasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1650-1665, Gouda?
2. Trechter, Jonas, ongeglaasd, gebotterd, 1650-1670, Gouda
3. Trechter, wapen Leiden met initialen CA, geglaasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1650-1665, Gouda, Claes Ariensz.?
4. Dubbelconisch, WA, geglaasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1635-1650, Amsterdam
5. Trechter, prins, geglaasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1660-1690, Gouda, Jan Willemsz. van Bruggen of Cornelis Joost Smient
6. Trechter, Hoorn mogelijk onder initialen, geglaasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1650-1670, Gouda

waren de liefdesemblemen een grote groep. Onder een prent van Jan Saenredam waarop een man een vrouw betast, staat bijvoorbeeld de Latijnse tekst 'Que conspecta nocent manibus contingere noli ne mox peiori corripiare malo' ('grijp niet met je handen naar zaken die schadelijk voor je zijn, als je dat wel doet, word je spoedig zelf gegrepen door een erger kwaad').

Tabakspijpen (J. van Oostveen)

In de afvallaag zijn 81 fragmenten van tabakspijpen aangetroffen die aan een minimum aantal van 38 exemplaren kunnen worden toegeschreven.³⁸ De tabakspijpen kunnen voor circa 1665 worden gedateerd. Het gros van de tabakspijpen kan echter in de jaren vijftig en begin jaren zestig van de 17de eeuw worden geplaatst. Een enkele uitzondering is duidelijk vroeger zoals een steelfragment van een tabakspijp die omstreeks 1635-1650 in Amsterdam is geproduceerd. Van het overgrote deel van de tabakspijpen kan niet bepaald worden in welke plaats zij zijn vervaardigd. Voor die producten waarbij dit wel mogelijk is, komen we de productiecentra Amsterdam, Gouda en de regio West-Friesland tegen. Producten gemerkt met de gekroonde

7. Trechter, vijfpuntige roos, ongeglasd, gebotterd, geen radering rondom ketelopening, 1640-1655, West-Friesland
8. Dubbelconisch, ongeglasd, gebotterd, gehele radering rondom ketelopening, 1640-1655, West-Friesland

IP die worden toegeschreven aan Jacob Pietersen uit West-Friesland, zijn binnen dit vondstcomplex niet aangetroffen.

Vermeldenswaardig is de kwaliteit van de aangetroffen tabakspijpen. De producten zijn over het algemeen eenvoudig afgewerkt en dragen geen hielmerk. De bijbehorende originele steellengte van het overgrote deel van de tabakspijpen zal hooguit 25 cm zijn geweest. Hierdoor verkrijgt men het beeld dat de tabakspijpen zijn gebruikt door ambachtslieden/schippers of door consumenten die een mindere sociaal economische positie in de samenleving hebben gehad.

5.3.3 Glas en metaal

Tussen het afval bevinden zich ook enkele voorwerpen van glas en metaal. Het glas bestaat uit een wandfragment van een wafelbeker, de opgestoken voet van een tweede beker en de ziel van een klein bol flesje. Twee loden schroefdoopjes zijn afkomstig van flessen.

Een leuke vondst is een houten stokje met messing versterking. Hierop heeft een klein rondje bakje gezeten, dat niet bewaard is gebleven (M03, afb. 94). Dit voorwerp wordt een zuinigje genoemd en was bestemd voor het opbranden van het laatste stompje kaars uit een kandelaar. Meestal zijn zuinigjes volledig van aardewerk of metaal, maar dit is de goedkope houten uitvoering. Verder is een miniatuur lepel van een legering van tin en lood gevonden (M01, afb. 93.1). Deze behoort tot het kinderspeelgoed. Tot slot is een ronde loden schijf aanwezig

³⁸ Een van de tabakspijpen dateert uit de periode 1700-1730 en wordt buiten beschouwing gelaten omdat deze als 'vervuiling' binnen het complex wordt gezien.

met het wapen van Medemblik en het jaartal 1667 (M02, afb. 93.2). Vermoedelijk is het een havenlood, dat werd gebruikt voor de belastingheffing in de scheepvaart. Vooralnog zijn twee eerdere vondsten van dit type lood bekend. Het eerste is gevonden in Monnickendam en bevindt zich in de collectie van museum De Speeltoren.³⁹ Dit lood is voorzien van jaartal 1660 en lijkt sterk op het het lood van Gedempt Achterom. Het tweede lood bevindt zich in de collectie van Oud Medenblik en is voorzien van het jaartal 1680.⁴⁰

5.3.4 Schelp

Een aparte vondst is een kleine kaurischelp (V85, afb. 95). Deze schelpjes (*Cypraea moneta*) werden door de VOC in grote hoeveelheden naar Nederland meegenomen om aan de WIC te verkopen. De WIC gebruikte deze vervolgens om slaven in Afrika mee te kopen.⁴¹ Op de stranden van Holland spoelen af en toe kaurischelpen aan en het idee is

95. Kaurischelp. Niet op schaal.

93. Metaalvondsten.

1. Kinderspeelgoed, miniatuur lepel (85-M01). Schaal 1:1.
2. Bakenlood met wapen Medemblik en jaartal 1667, diameter 32 mm (85-M02). Niet op schaal.

94. Houten zuinigje met messing bovenkant (schaaltje ontbreekt), lengte 68 mm. Niet op schaal.

dat deze afkomstig zijn uit vergane VOC-schepen of van over boord gegooid ballast van VOC-schepen. Met name uit Zeeland is een heel aantal meldingen bekend, maar er is bijvoorbeeld ook een vondstmelding uit Enkhuizen. Kaurischelpen worden soms bij opgravingen aangetroffen, zoals in enkele beerputten van de Oostenburgermiddenstraat in Amsterdam.⁴² In West-Friesland zijn de

39 Zie: www.loodjes.nl

40 Ibidem.

41 Zie: www.strandvondsten.nl/artikelen/kauri's

42 IJzereef en Laarman 1986, 121-123.

kleine kaurischelpen die als betaalmiddel werden gebruikt, nog niet eerder bij een opgraving aangetroffen. Wel zijn enkele vondsten van grotere tijgerkaurischelpen bekend, namelijk uit een afvalkuil binnen de Vijzeltuin in Enkhuizen en uit een ophogingslaag aan de Molenweg in Enkhuizen.⁴³

5.3.5 Conclusie

Het vondstcomplex geeft een beeld van de materiële cultuur in Medemblik in de 17de eeuw. Bij de keramiek valt op dat het vondstcomplex (zowel in MAE als EVE) zeer weinig importkeramiek bevat. Rond 1670 was het hoogtepunt van de import van faience uit Italië, Frankrijk en Portugal voorbij, maar deze keramieksoorten worden in vondstcomplexen tot ver in de 18de eeuw in West-Friesland aangetroffen. Dit vondstcomplex bevat slechts enkele scherven, waarbij voor een aantal scherven kan worden vermoed dat ze in feite opspit uit de stadsafvallaag uit 1607 zijn. Chinees porselein ontbreekt nagenoeg volledig. Kraakporselein is tot halverwege de 17de eeuw in grote hoeveelheden naar de Hollandse VOC-steden verscheept. Vandaar werden de porseleinen borden, kommen en kopjes verhandeld naar andere steden. In beerputten in Alkmaar is bijvoorbeeld veel kraakporselein aangetroffen. Medemblik was net als Alkmaar geen VOC-stad, maar vondsten van kraakporselein zijn tot nu toe zeer schaars. Bij een kleine opgraving aan het Achterom in 2011 is slechts één fragment van een kraakporseleinen bord gevonden. Zowel de opgraving aan het Achterom als aan het Gedempt Achterom hebben plaatsgevonden in een perifere zone van de stad. Hier woonden en werkten de lagere sociale klassen. Dit kan de verklaring zijn voor de geringe percentages importkeramiek. In rijke context wordt soms veel kraakporselein gevonden. Dit geldt bijvoorbeeld voor een beerput uit Enkhuizen uit de periode 1630-1660 waarbij de importkeramiek 14% van het MAE vormt.⁴⁴ De vondsten uit deze put hebben toebehoord aan een van de rijkste inwoners van Enkhuizen. Uit de put komen minimaal zestien voorwerpen van Chinees porselein. De indruk bestaat echter dat Chinees porselein ook bij de lagere sociale klassen vanaf 1600 geleidelijk toenam. Dat in de afvallaag uit Medemblik slechts één scherp aanwezig is, mag dan ook opmerkelijk heten.

43 Schrickx 2012, 99. Duijn 2011, 81.

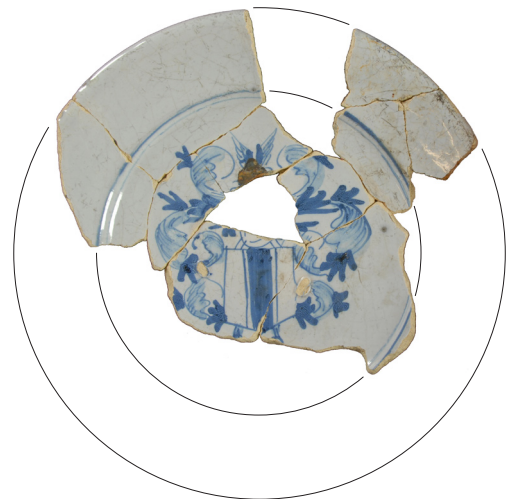
44 Duijn 2011, 251.

1:2

1:2

34

- 1a MED-353-83-C03
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 s2-kan-44
- 3 1600-1675
- 4a 12.5 / 7.5
- 4b bolle kan met hals en rechte rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b uitwendig zoutglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b lintoor (ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 kan
- 8 Keulen / Frechen
- 9

35

- 1a MED-353-83-C04
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 s2-kan-32
- 3 1600-1650
- 4a - / 12.0
- 4b bolle kan met hals en geprofileerde rand, op standvlak
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b uitwendig zoutglazuur
- 5c baardmanmasker
- 5d
- 6a standvlak
- 6b lintoor
- 6c fragment
- 7 kan, baardmankruik
- 8 Keulen / Frechen
- 9

36

- 1a MED-353-83-C11
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1625-1675
- 4a 26.0 / 5.0
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: wapenschild (mogelijk Medemblik) met helm
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

37

- 1a MED-353-83-C08
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1625-1675
- 4a 28.5 / 5.0
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering: floraal decor
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

38

- 1a MED-353-83-C13
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1600-1650
- 4a 33.0 / 3.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: Chinees landschap, vlag: Wan-Li-decor
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

39

- 1a MED-353-83-C09
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1625-1650
- 4a 31.5 / 4.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: tulp, vlag: geometrisch decor
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

40

- 1a MED-353-83-C10
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1600-1650
- 4a 19.0 / 3.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c bovenzijde: lichtblauw fond met polychrome beschildering
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

41

- 1a MED-353-83-C14
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-1
- 3 1625-1650
- 4a 35.0 / 3.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: putto, vlag: geometrisch decor
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

42

- 1a MED-353-83-C12
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-bor-12
- 3 1600-1650
- 4a 34.0 / 5.5
- 4b diep bord met vloeiende overgang spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: floraal decor, rand: kabelrand
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8
- 9

43

- 1a MED-353-83-C17
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 m-kom-4
- 3 1600-1650
- 4a 18.0 / 6.0
- 4b kom met rechte rand, op standring
- 5a majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c polychrome beschildering: granaatappel en kabelrand
- 5d
- 6a standring
- 6b twee vormoren
- 6c fragment
- 7 kom
- 8
- 9

44

- 1a MED-353-83-C05
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 f-bor-1
- 3 1625-1675
- 4a 22.0 / 3.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: vaas met bloemen, vlag: bloemen
- 5d op onderzijde spiegel: merk
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Delft
- 9

45

- 1a MED-353-83-C06
- 1b afvallaag (1625-1670)
- 2 f-bor-1
- 3 1625-1675
- 4a 20.0 / 2.5
- 4b bord met knik spiegel-vlag en platte vlag, op standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c blauwe beschildering: Chinees landschap
- 5d achterzijde: cijfer 22
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment
- 7 bord
- 8 Delft
- 9

6. Beantwoording onderzoeksvragen

In hoofdstuk 3 is overeenkomstig het Programma van Eisen een aantal onderzoeksvragen geformuleerd. In dit hoofdstuk wordt getracht op elk van de vragen een antwoord te geven op basis van de resultaten zoals beschreven in hoofdstuk 4 en 5.

1. Wat was het karakter van het onderzoeksgebied voor het einde van de 16de eeuw, dus voordat het gebied binnen de omwalling terecht komt?

In deze periode was het terrein onbebouwd. Sporen en vondsten van vóór de 16de eeuw ontbreken nagenoeg volledig. Aan de straatkant van het terrein zijn mogelijk twee greppels met onregelmatige structuur aangetroffen. Deze dateren vermoedelijk uit de Middeleeuwen. Over een deel van het terrein is een dunne laag aangetroffen die eveneens vermoedelijk uit de Middeleeuwen dateert. Een agrarisch gebruik ligt het meest voor de hand.

2. Behoorde dit deel van Medemblik tot het gebied dat in de vroege middeleeuwen werd bewoond (Karolingische-Ottoonse tijd)?

Sporen van bewoning uit de Karolingische of Ottoonse tijd zijn niet aangetroffen. Het gebied behoorde niet tot het bewoonde areaal in deze periode.

2.1 Zo ja, wat is de functie van het gebied?

2.2 Is het mogelijk de functie aan de hand van de sporen en structuren vast te stellen?

2.3 Is de Wik een natuurlijk water of is deze gegraven. Hoe valt dit te dateren? Is dit deel van het pre-stedelijke verkavelingspatroon?

Over de oorsprong van de Wik valt op basis van het archeologisch onderzoek niets te zeggen. Op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 staat het water niet getekend. Dat wil echter niet zeggen dat het niet al bestond. Op de kaart van Utenwael uit 1599 staat de Wik wel weergegeven. Beschoeiingen of lagen met afval langs de waterkant van vóór de 17de eeuw zijn niet aangetroffen. Kennelijk werd geen afval in het water gedumpt. Archeologisch valt daardoor geen datering aan de Wik te geven.

Uit het zuidprofiel blijkt dat de dempingslagen van de Wik zich over een breedte van minimaal 4 meter uitstrekken. Het diepste punt van het water is niet bereikt. Ervan uitgaande dat dit punt zich halverwege het water bevindt, betekent dit dat de Wik minimaal 8 meter breed was. Het was dus een voor kleine bootjes bevaarbaar water.

2.4 Wat was de functie van het gebied, wanneer het niet tot het Karolingische en/of Ottoonse gebied behoorde?

Vermoedelijk werd het gebied voor agrarische doeleinden gebruikt. Archeologisch valt hierover echter niets te zeggen.

3. Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing en het grondgebruik zich?

Het terrein is voor het eerst bebouwd in of na 1607. Ter plekke van het onderzoeksterrein was een laagte aanwezig, die werd opgehoogd en vervolgens bebouwd.

3.1 Wat is de aard van deze bebouwing en het grondgebruik?

De huizen waren eenvoudig en klein van aard. Sporen van muren of funderingen zijn niet aangetroffen. Kennelijk waren de huizen niet zwaar gefundeerd. Wel zijn enkele 17de-eeuwse kelders gevonden.

3.2 Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?

Binnen de huizen valt geen ontwikkeling waar te nemen. Mogelijk zijn de huizen al in de

late 17de eeuw of 18de eeuw gesloopt, waardoor weinig verbouwingen aan de huizen hebben plaatsgevonden.

3.3 Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen?

Het meest oostelijke huis had een voorkamer en daarachter een opkamer met grote kelder daaronder. Deze kelder is bij het onderzoek aangetroffen.

3.4 Hoe groot zijn de percelen?

De omvang van de percelen is niet bekend. Daarvoor is het onderzochte oppervlak te gering.

3.5 Wanneer zijn de huizen gesloopt?

De huizen zijn zeker gesloopt voor 1825 aangezien ze ontbreken op de kadastrale kaart uit dat jaar. Het nagenoeg ontbreken van sporen en vondstmateriaal uit de 18de eeuw wijst erop dat de sloop al vroeg in de 18de eeuw of misschien al eind 17de eeuw heeft plaatsgevonden.

3.6 Hoe ontwikkelt de Wik zich; resten van beschoeiingen, bruggen?

Langs de Wik werd vermoedelijk in 1607 een beschoeiing geslagen. Deze is in 1673 of 1674 hersteld of extra versterkt. In de 19de eeuw is de Wik in een aantal fasen versmald door nieuwe beschoeiingen te slaan. Van een van deze beschoeiingen zijn resten aangetroffen. Vervolgens is omstreeks 1900 de Wik gedempt en is een bakstenen goot in de voormalige loop gelegd ter vervanging van de afwaterende functie.

4. Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

Afval dat met zekerheid aan de bewoners van het onderzoeksgebied kan worden gekoppeld, is weinig aangetroffen. De grote hoeveelheid vondstmateriaal uit de stadsafvallaag uit 1607 is van elders uit de stad afkomstig. Hieronder bevinden zich voorwerpen die wijzen op rijke context, maar dit zegt niets over de bewoners van het onderzoeksgebied.

Het vondstmateriaal achter de beschoeiing dat dateert uit de periode 1625-1670 kan mogelijk met de bewoners in verband worden gebracht. Dit materiaal wijst op een lage sociale status. Chinees porselein en importkeramiek uit Italië, Frankrijk en Portugal ontbreekt vrijwel volledig. Het complex bevat vooral het goedkope segment majolica en faience. De tabakspijpen zijn van eenvoudige kwaliteit.

4.1 Wijzigt dit in de loop der tijd? 4.2 Hoe uit zich dit archeologisch?

Bij de opgraving is onvoldoende materiaal gevonden dat aan de bewoners is te koppelen, om eventuele wijzigingen in sociale status waar te nemen.

4.3 Zijn er indicaties voor de etniciteit van de gebruikers op het naastgelegen perceel, de Synagoge?

Vondsten die in verband te brengen zijn met de synagoge zijn niet aangetroffen.

5. Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit (in samenhang met vraag 4)?

5.1 Komt deze materiële cultuur overeen met het bestaande beeld van de materiële cultuur van de inwoners van Medemblik?

Een vergelijking tussen het vondstmateriaal van de onderzoekslocatie met vondstmateriaal uit andere delen van de stad is niet mogelijk door het gebrek aan uitgewerkt archeologisch vondstmateriaal.

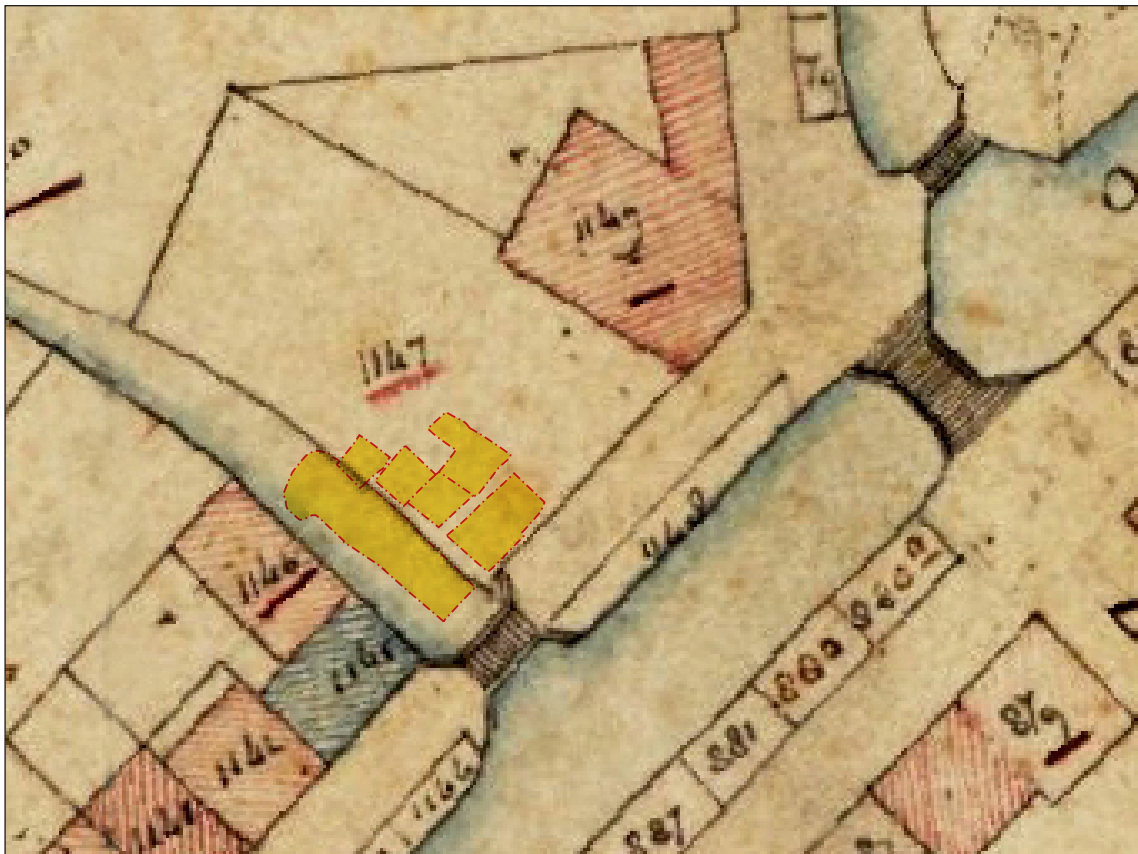
5.2 Geeft de materiële cultuur informatie omtrent de beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?

De archeologische vondsten geven geen informatie over de uitgeoefende beroepen van de bewoners.

5.3 Verschilt het afvalpatroon in de Wik van dat in en achter de huizen?

In en vlak achter de huizen is nauwelijks afval aangetroffen. De bewoners stortten wel afval vlak achter de beschoeiing in het water van de Wik.

In het archeologisch bureauonderzoek is geen rekening gehouden met een grote hoeveelheid stadsafval. Het belang van dit archeologisch onderzoek blijkt achteraf vooral in dit materiaal te liggen. Bij de uitwerking is veel aandacht hieraan besteed en is de keramiek zowel in MAE als EVE gekwantificeerd. Dit heeft een nieuw beeld van de materiële cultuur van Medemblik omstreeks 1600 opgeleverd. Economisch was dit de bloeiperiode van de stad. Dit komt sterk tot uiting in de vondsten. We zien veel importkeramiek uit Duitsland en Italië. Onder de vondsten bevinden zich enkele bijzondere stukken zoals een fragment van een fraai Boheems glas en een potje van terra sigillata met ingelegde steentjes uit Portugal. In hoeverre dit een algemeen beeld is voor Medemblik in deze periode valt vooralsnog niet te zeggen doordat geen vergelijkingsmateriaal voor handen is.

96. Kadasterkaart uit 1825 met ligging werkputten.

6. Samenvatting

Bij het archeologisch onderzoek zijn sporen van de Wik en van de 17de-eeuwse huizen aangetroffen. Langs de Wik was een houten beschoeiing aanwezig die begin 17de eeuw is gemaakt. De Wik was een brede sloot (meer dan 8 meter breed). De tegenhanger van de beschoeiing aan de westkant van het water moet ergens onder de synagoge worden gezocht. Dit water is in de 19de eeuw versmald en is omstreeks 1900 gedempt.

De sporen van twee 17de-eeuwse huizen zijn aangetroffen. Het waren eenvoudige gebouwen, zoals ook op basis van het historisch onderzoek is verondersteld. Deze zijn eind 17de eeuw of in de 18de eeuw afgebroken. Begin 19de eeuw was het terrein in gebruik als boomgaard. In de loop van de 19de eeuw is het perceel opnieuw bebouwd.

Het archeologisch onderzoek aan het Gedempt Achterom in Medemblik heeft een nieuw beeld van de materiële cultuur van Medemblik in de Gouden Eeuw van de stad opgeleverd. In zekere zin is dit een toevalsvondst. Uit historisch kaartmateriaal was duidelijk dat het terrein na 1599 en voorafgaand aan 1649 moet zijn opgehoogd ten behoeve van de bouw van enkele eenvoudige huizen. Dat hierbij gebruik is gemaakt van stadsafval was niet bekend. In het veld is besloten zoveel mogelijk vondstmateriaal uit deze laag met de hand te verzamelen. Bij de uitwerking is gebleken dat zich onder de vondsten zeer bijzondere stukken bevinden zoals een fragment van een pot van terra sigillata met ingelegde steentjes uit Portugal. Hiervan is nog niet eerder bij een archeologisch onderzoek in West-Friesland een scherf gevonden, ondanks het grote aantal opgravingen in Hoorn en Enkhuizen. Ook een bord van sgraffito-aardewerk is bijzonder. Hiervoor zijn geen parallellen bekend en de herkomst moet ergens in het buitenland worden gezocht. De grote hoeveelheid importkeramiek, met name Weser-aardewerk uit Duitsland en berrettino-faience uit Italië, geeft een beeld van de variatie in de materiële cultuur omstreeks 1600. Medemblik doet hierin niet onder voor Hoorn en Enkhuizen.

Literatuur

- Aa, A.J. van der, 1846: *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel.
- Alders, G.P., 1991: 'Medemblik: Oosterpoort' in: P.J. Woltering (red.), *Archeologische kroniek van Holland over 1990, I Noord-Holland, Holland* 23, 325.
- Alders, G.P., 2009: 'Windmolenarcheologie aan de Oosterdijk te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 76. 83-98.
- Baart, J.M., 1992, 'Terra Sigillata from Estremoz, Portugal', in: D. Gaimster en M. Redknapp, *Everyday and Exotic Pottery from Europe c. 650-1900. Studies in honour of John G. Hurst*, 273-278.
- Bartels, M.H., 2011: *Het Gedempt Achterom 45 te Medemblik, Archeologisch Bureauonderzoek*, Hoorn.
- Beenakker, J., 1988: *Van Rentersluze tot strijkmolen: de waterstaatgeschiedenis en landschapsontwikkeling van de Schager- en Nedorperkoggen tot 1653*.
- Belonje, J. en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* deel 64, 45-107.
- Benthem Jutting, W.S.S. van, 1955: 'Vondsten van tropische kauri's in Nederland', *Basteria* 57, 115-124.
- Berg, H.M. van den, 1955: *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel VIII De Provincie Noordholland, 's-Gravenhage*.
- Bergh, L.P.C. van den, 1866: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*.
- Berkel, G. van en K. Samplonius; 1995: *Prisma Nederlandse plaatsnamen. De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen*, Utrecht.
- Besteman, J.C., 1989a: 'The pre-urban development of Medemblik: from an early medieval trading centre to a medieval town' in: H.A. Heidinga en H.H. van Regteren Altena (red.), *Medemblik ans Monnickendam. Aspects of Medieval Urbanization in northern Holland*, 1-30.
- Besteman, J.C., 1989b: 'De pre-stedelijke ontwikkeling van Medemblik van vroeg-middeleeuwse handelsplaats naar middeleeuwse stad' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 13-38.
- Blok, D.P., 1959: 'Naar aanleiding van de naam Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 18-21.
- Boon, P., 1989: 'Medemblik en de zeevaart' in: in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 55-66.
- Brand, A. van den, 2012: 'Met de mond vol tanden staan de Bosschenaren en hun gebit' in: R. van Genabeek e.a., *Putten uit het Bossche verleden. Vriendenbundel voor Hans Janssen ter gelegenheid van zijn afscheid als stadsarcheoloog van 's-Hertogenbosch*, 263-270.
- Bremer, J.T., 1989: 'De Marine in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 77-86.
- Brieffies, W.F.M., 1989: 'De Pekelharinghaven' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 67-76.
- Burger van Schoorel, D., 1767: *Chronyk van de stad Medemblik*, Hoorn.

- Daalen, S. van, 2012: *Dendrochronologisch onderzoek Medemblik, Gedempte Achterom 45*.
- De Jonge, J.H.R.M., 1860: *Nederlandsche zeevezen*. Derde deel, Haarlem.
- Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse kleipijp*.
- Duijn, D.M., 2011: Het verhaal van een West-Friese wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen. *West-Friese Archeologische Rapporten 31*, Hoorn.
- Duijn, D.M., 2011: Een nieuwbouwwijk uit de Gouden Eeuw. Archeologisch onderzoek aan de Molenweg binnen de Vest van Enkhuizen. *West-Friese Archeologische Rapporten 33*, Hoorn.
- Egmond, W.S. van, 2005: 'Radbod van de Friezen, een aristocraat in de periferie', *Millennium tijdschrift voor middeleeuwse studies* jaargang 19, 24-44.
- Gaimster, D., 1997: *German stoneware 1200-1900*, Londen.
- Gelder, H.E. van, 1959: 'De munt te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 26-29.
- Graaf, R.P. de, 1996: *Oorlog om Holland, 1000-1375*.
- Halbertsma, H., 1982: *Frieslands oudheid. Het rijk van de Friese koningen, opkomst en ondergang*.
- Hamaker, H.G., 1876: *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*.
- Henkes, H.E., 1994: Glas zonder glans. Vijf eeuwen gebruiksglas uit de bodem van de Lage Landen, 1300-1800. *Rotterdam Papers 9*, Rotterdam.
- Hurst, J.G., D.S. Neal en H.J.E. van Beuningen, 1986: *Pottery produced and traded in North-West Europe 1350-1650. Rotterdam Papers VI*, Rotterdam.
- IJzereef en Laarman, 1986, in: J.B. Kist e.a. (red.), *Van VOC tot Werkspoor. Het Amsterdamse industrieterrein Oostenburg*, Utrecht.
- Illisch, P., 1997: 'Münzprägung im Hertogtum Niederlotharingen', *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84/85.
- Jaspers, N.L., 2007: *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem* (ongepubliceerde doctoraalscriptie), Amsterdam.
- Jaspers, N.L., 2010: 'Roerende goederen aan de Dokkershaven: materiële cultuur tussen 1550 en 1850' in: J. Claeys, N.L. Jaspers en S. Ostkamp (red.), *Vier eeuwen leven en sterven aan de Dokkershaven. Een archeologische opgraving van een postmiddeleeuwse stadswijk in het Scheldekwartier in Vlissingen. ADC Monografie 9*, Amersfoort.
- Jayasena, R. en J. Gawronski, 2011: Ophogingen en bedrijfsafval van de VOC-werf Oostenburg. *Amsterdamse Archeologische Rapporten 58*, Amsterdam.
- Junius, H.: *Holland is een eiland. De Batavia van Hadrianus Junius (1511-1575)*. Inleiding en vertaling door Nico de Glas, 2011, Hilversum.
- Kamma, A., 2008: 'De interne strijd (tegen het water) in De Vier Noorder Koggen', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medenblik" opgericht 1962*, 3-11.
- Koch, A.C.F. e.a., 1970: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, Den Haag.
- Lesger, C.M., 1990: *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd*.
- Mieris, F. van, 1753: *Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland en Heeren van*

Vriesland, beginnende met de eerste en eindigende met Jacoba van Beyeren, Leiden.

Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982: Holocene stratigraphy, radiocarbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands), *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36, 111-116.

Oppermann, O., 1919: *Untersuchungen zur nordniederlandischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts*, Utrecht.

Schrickx, C.P., 2012: Vijf eeuwen Vijzeltuin. Inventariserend archeologisch onderzoek binnen het plangebied De Vijzeltuin in Enkhuizen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 25, Hoorn.

Swart, P., 2008: 'Wij willen Haarlemmer bier! Bier, bierhandelaren en bierbrouwerijen in Medemblik', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medenblik" opgericht 1962*, 13-27.

Swart, P., 2009a: 'De Zuidermeelmolen van Medemblik', in: *Medemblik, Jaaruitgave 2009 Oudheidkundige Vereniging "Medenblik" opgericht 1962*, 4-10.

Swart, P. 2009b: 'Medemblik en de West-Friese admiraliteit', *Westfrieslands Oud en Nieuw* 76, 28-57.

Teeling, P.S., 1988: *De zeven eerste eeuwen van het stadsbestaan van Medemblik 1289-19^e eeuw*.

Teeling, P.S., 1989: 'Landmeters in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 100-105.

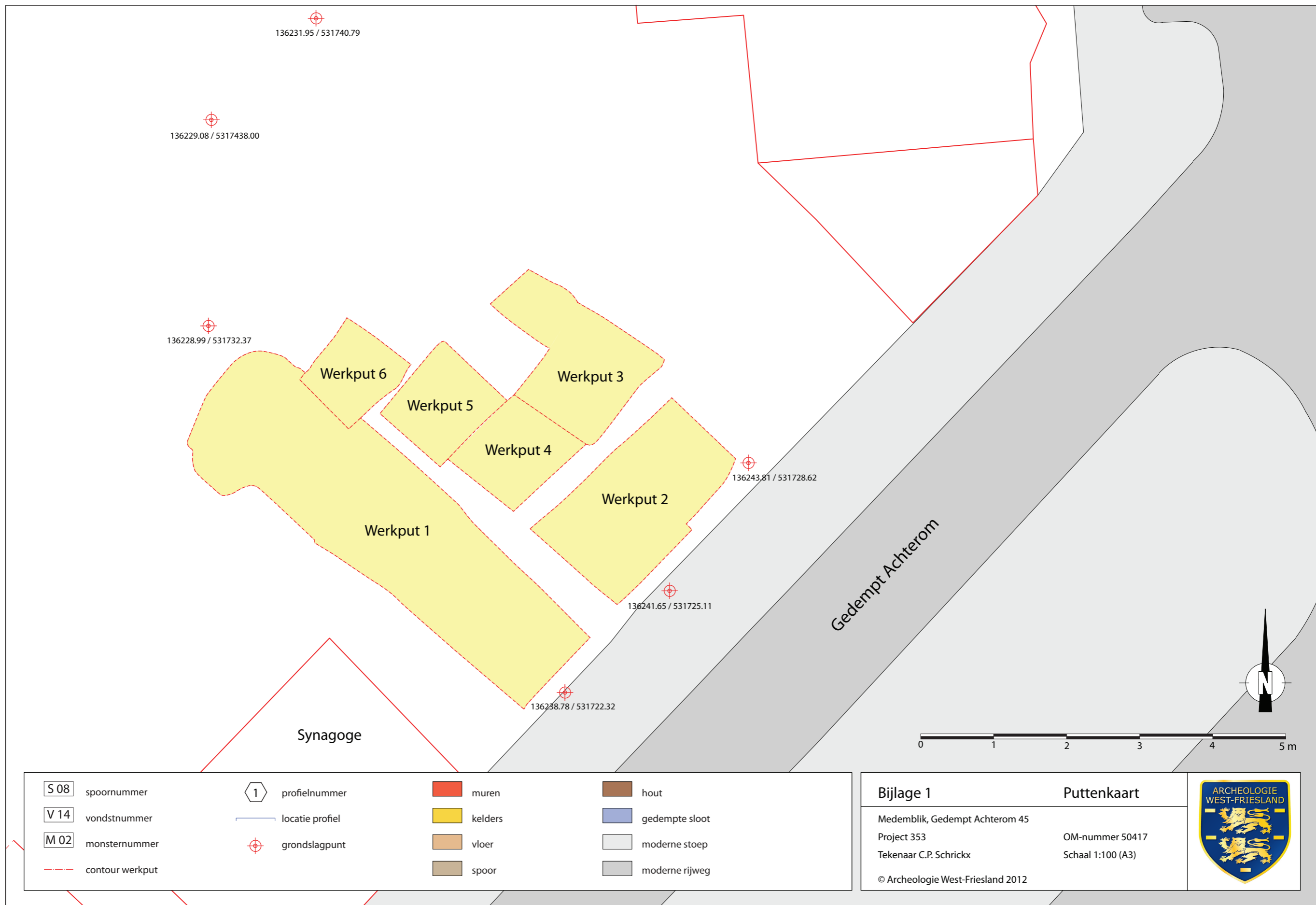
Tirion, I., 1744: *Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van alle volkeren; XVde deel*, Amsterdam.

Veeckman, J., 1994: 'Iberian Unglazed Pottery from Antwerp (Belgium)', *Medieval Ceramics* 18, 9-18.

Venhuis, S., H. van Gangelen en P. Kersloot, 1997: *Hoorn des Overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580-ca. 1650)*.

Vinhais, L. & J. Welsh (ed.), 2008: *Kraakporcelain. The rise of global trade in the late 16th and early 17th centuries*, Londen.

Winsemius, P., 1622: *Chronique ofte historische geschiedenis van Vrieslant*.

S 08

spoornummer

1

profielnummer

muren

hout

V 14

vondstnummer

locatie profiel

kelders

gedempte sloot

M 02

monsternummer

grondslagpunt

vloer

moderne stoep

contour werkput

spoor

moderne rijweg

Bijlage 1

Puttenkaart

Medemblik, Gedempt Achterom 45

Project 353

Tekenaar C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland 2012

OM-nummer 50417

Schaal 1:100 (A3)

- S 08 spoornummer
- V 14 vondstnummer
- M 02 monsternummer
- contour werkput
- 1 profielnummer
- locatie profiel
- + grondslagpunt
- muren
- kelders
- vloer
- spoor
- ophogingslaag
- hout
- gedempte sloot
- moderne stoep
- moderne rijweg

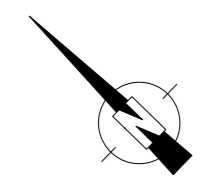
136228.99 / 531732.37

136243.81 / 531728.62

136241.65 / 531725.11

136238.78 / 531722.32

Gedempt Achterom

Bijlage 2 **Fase 2 (17de eeuw)**

Medemblik, Gedempt Achterom 45 OM-nummer 50417

Project 353 Schaal 1:50 (A3)

Tekenaar C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland 2012

Synagoge

- S 08 spoornummer
- V 14 vondstnummer
- M 02 monsternummer
- contour werkput
- 1 profielnummer
- locatie profiel
- + grondslagpunt
- muren
- kelders
- vloer
- spoor
- ophogingslaag
- hout
- gedempte sloot
- moderne stoep
- moderne rijweg

Gedempt Achterom

Bijlage 2 **Fase 2 (17de eeuw)**

Medemblik, Gedempt Achterom 45 OM-nummer 50417

Project 353 Schaal 1:50 (A3)

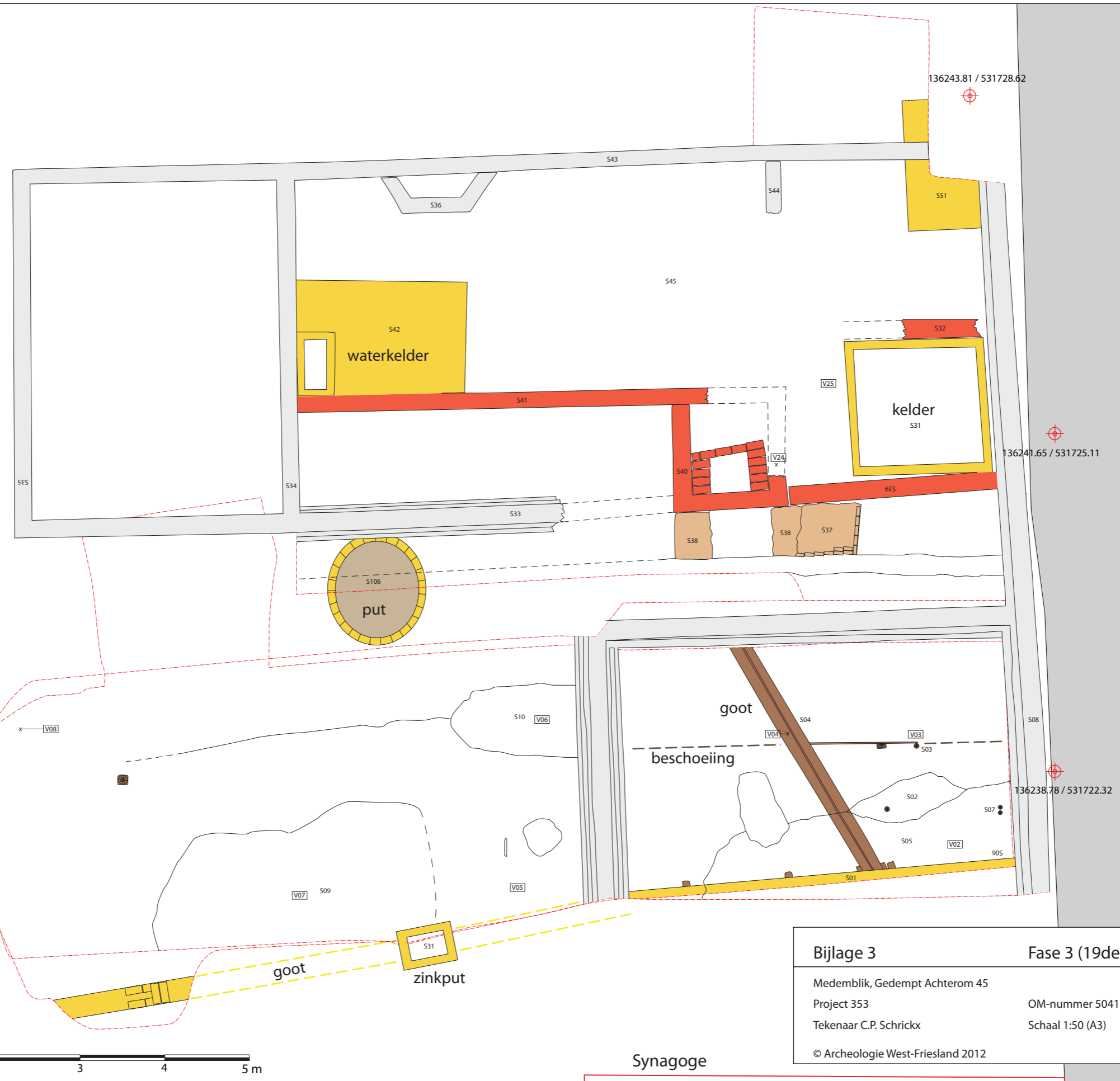
Tekenaar C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland 2012

Synagoge

- S 08 spoornummer
- V 14 vondstnummer
- M 02 monsternummer
- contour werkput
- 1 profielnummer
- locatie profiel
- grondslagpunt
- muren
- kelders
- vloer
- spoor
- ophogingslaag
- hout
- gedempte sloot
- moderne stoep
- moderne rijweg

Gedempt Achterom

Bijlage 3 **Fase 3 (19de eeuw)**

Medemblik, Gedempt Achterom 45 OM-nummer 50417

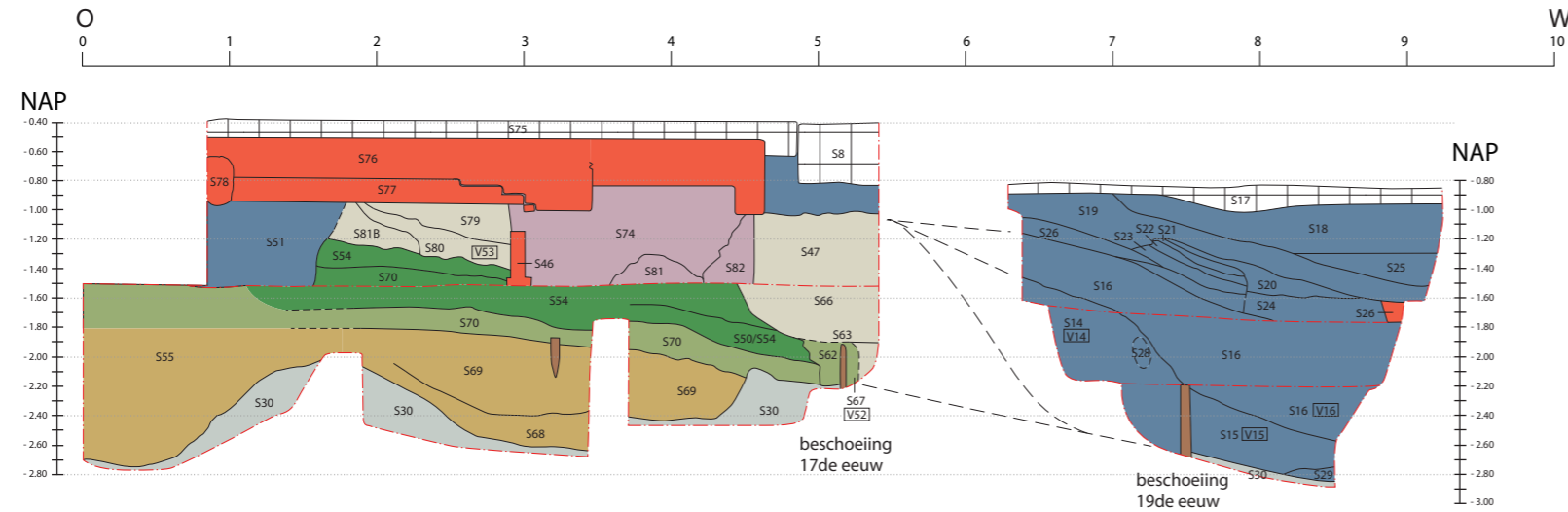
Project 353 Schaal 1:50 (A3)

Tekenaar C.P. Schrickx

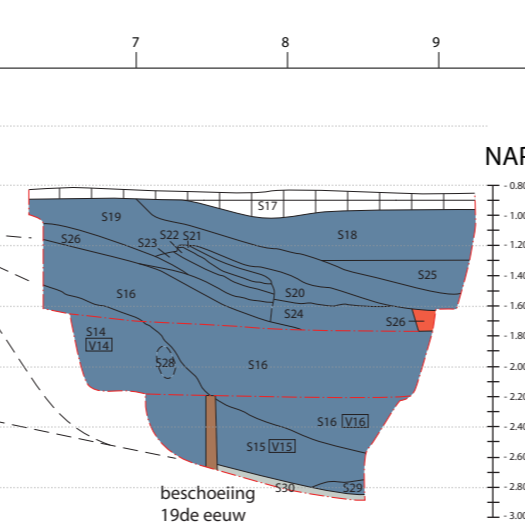
© Archeologie West-Friesland 2012

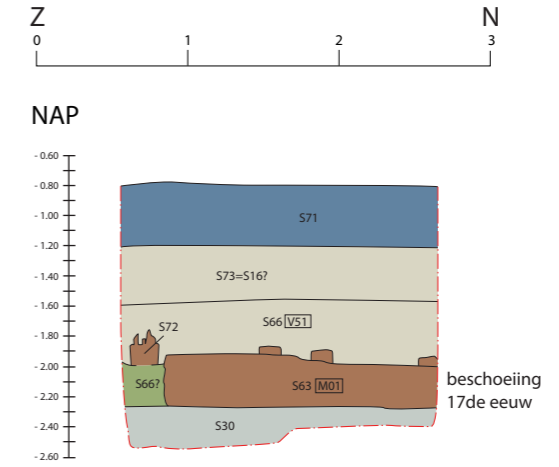
① Zuidprofiel werkput 2

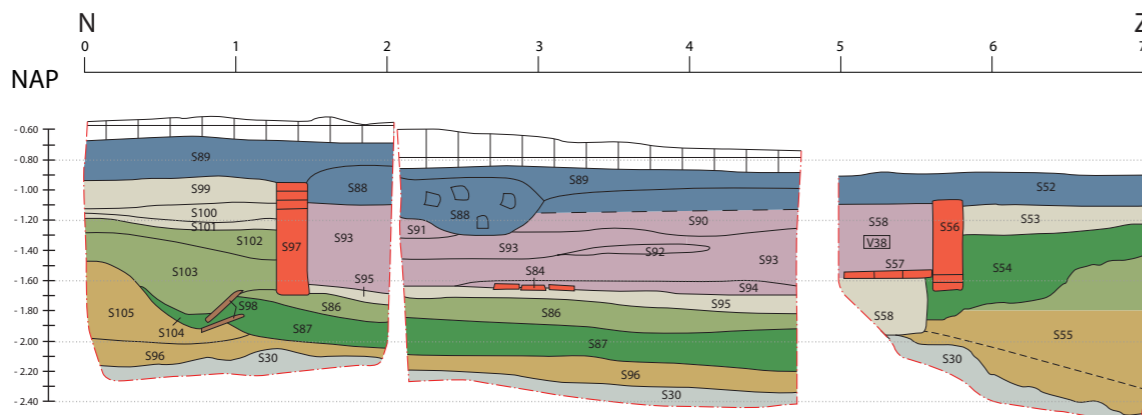
② Zuidprofiel werkput 1

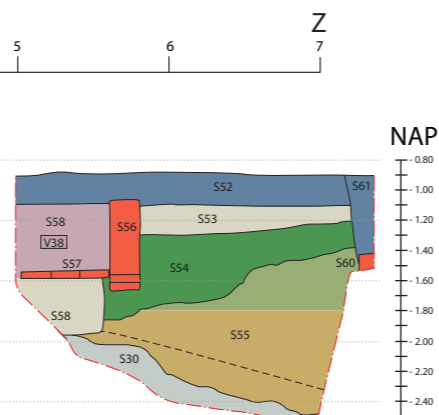
③ Westprofiel werkput 2

④ Oostprofiel werkput 3

⑤ Oostprofiel werkput 2

Westprofiel werkput 2

Oostprofiel werkput 2

S 08 spoornummer	muren	fase 1: <16de eeuw	fase 2: 17de/18de eeuw
V 14 vondstnummer	hout	fase 2: ca. 1607	fase 3: 19de eeuw
contour profiel	natuurlijke klei	fase 2: ca. 1607 (stadsafval)	verstoorde bovenlaag
1 profielnummer	Hollandveen	fase 2: 17de eeuw	

Bijlage 4

Profielen

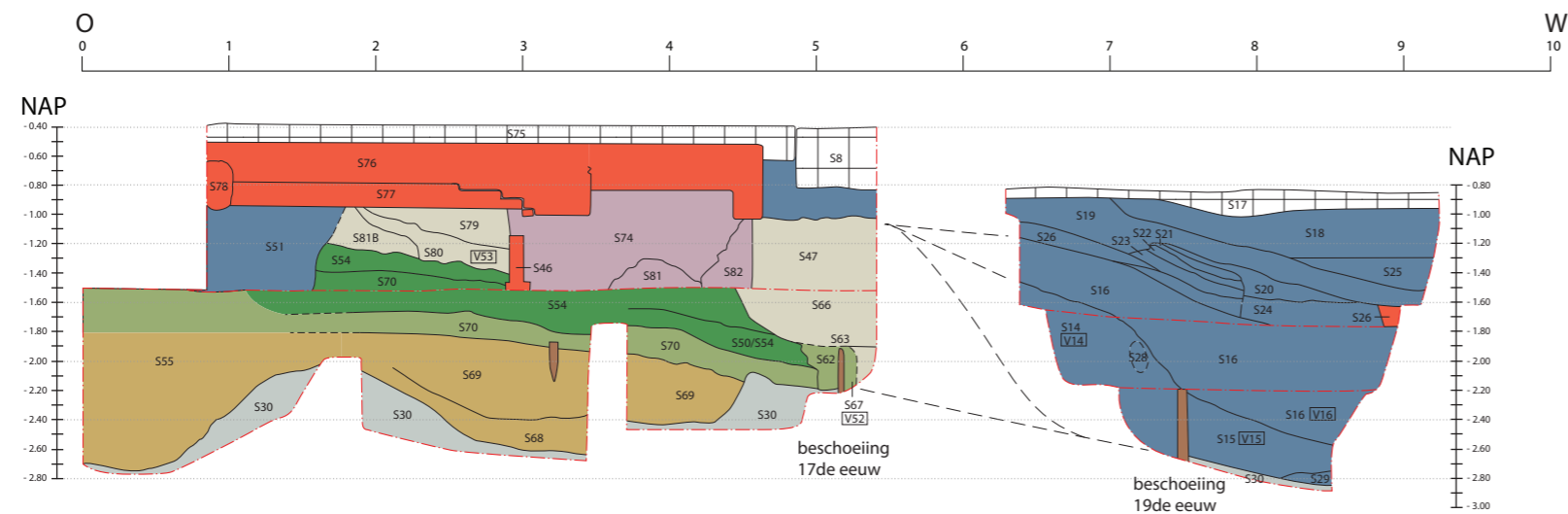
Medemblik, Gedempt Achterom 45
Project 353
Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 50417
Schaal 1:50 (A3)

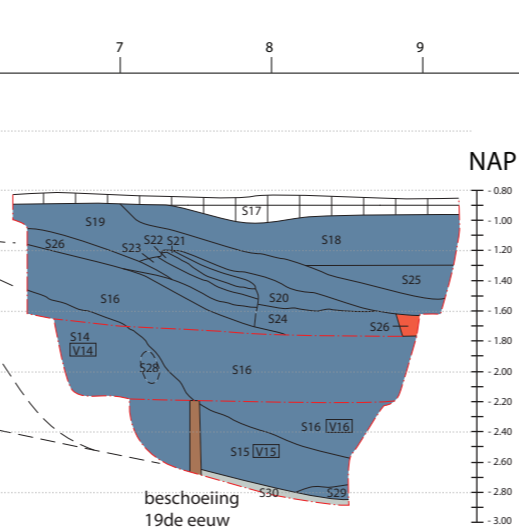
© Archeologie West-Friesland 2012

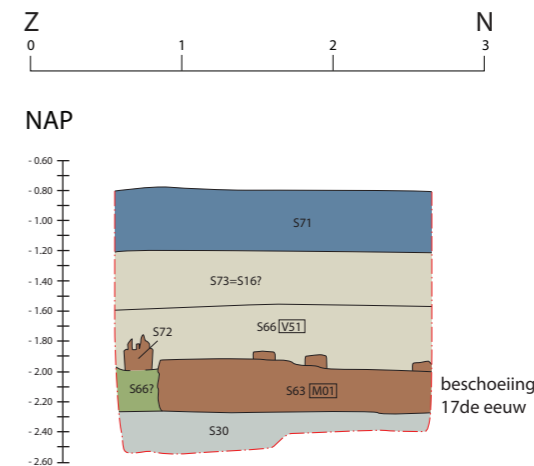
① Zuidprofiel werkput 2

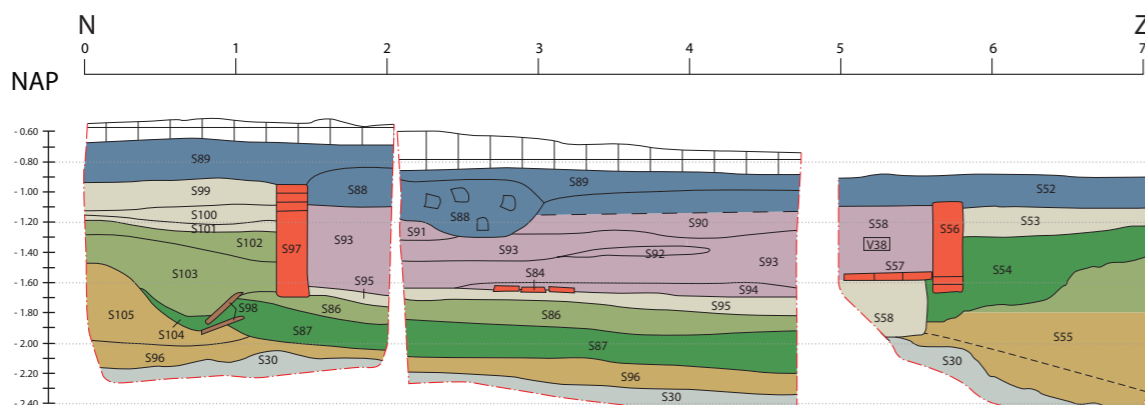
② Zuidprofiel werkput 1

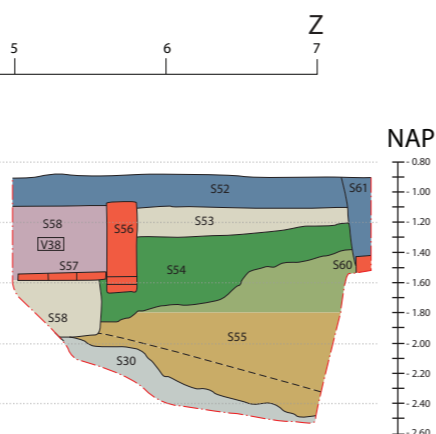
③ Westprofiel werkput 2

④ Oostprofiel werkput 3

⑤ Oostprofiel werkput 2

Westprofiel werkput 2

Oostprofiel werkput 2

S 08 spoornummer	muren	fase 1: <16de eeuw	fase 2: 17de/18de eeuw
V 14 vondstnummer	hout	fase 2: ca. 1607	fase 3: 19de eeuw
contour profiel	natuurlijke klei	fase 2: ca. 1607 (stadsafval)	verstoorde bovenlaag
1 profielnummer	Hollandveen	fase 2: 17de eeuw	

Bijlage 4

Profielen

Medemblik, Gedempt Achterom 45
Project 353
Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 50417
Schaal 1:50 (A3)

© Archeologie West-Friesland 2012

Bijlage 5 Determinatielijst keramiek

Vnr	Snr	Fase	Complex	Begin	Eind	Materiaal	ID	Vorm	Type	Rand	Wand	Totaal	MAE	Begin	Eind	Omschrijving
2	0	3	bovenlaag	1750	1850	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1			spiegel: blauwe ster; Friesland
						majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1			massieve steel
						roodbakkerd		bakpan	r-bak-	1	0	1	1			
						roodbakkerd		indet	r-	1	2	3	1			
						roodbakkerd		pot	r-pot-	4	5	9	2			
3	0	3	ophogingslaag	1600	1800	roodbakkerd		bakpan	r-bak-	1	0	1	1			
						roodbakkerd		indet	r-	0	1	1	0			
5	0	3	bovenlaag	1800	1900	europ. porselein		beeld	ep-bee-	1	0	1	1	1850	1900	leeuw
						europ. porselein		bord	ep-bor-1	1	0	1	1	1850	1850	gouden rand
						europ. porselein		bord	ep-bor-5	1	0	1	1	1850	1850	relief, kleur
						europ. porselein		kop	ep-kop-	0	1	1	1	1850	1900	
						europ. porselein		pijpenkop	-	1	0	1	1	1800	1900	
						industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1	1850	1900	violet drukdecor, tekst: Das iugend.... Bergnügen
						industrieel wit		bord	iw-bor-4	1	0	1	1	1800	1900	wit
						industrieel wit		indet	iw-	0	1	1	1	1850	1900	blauw drukdecor
						industrieel wit		kom	iw-kom-	1	0	1	1	1800	1900	wit
						It. faience		bord	i-bor-	1	0	1	1	1575	1625	klein fragment Ligurisch blauw; opsit
						majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1800	1850	tekst: verzuimde tijd baart; Friesland
						pijpaarde		pijpenkop	-	2	0	2	2			94 gekroond, zeer grote kop WII
						roodbakkerd		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1	1800	1900	hoge kraagrand
						roodbakkerd		bord	r-bor-17	1	0	1	1	1700	1750	Nederrijns
						roodbakkerd		indet	r-	0	1	0	0	1700	1800	ringeloor
						steengoed 2		fles	s2-fle-	0	2	2	1	1800	1900	mineraalwaterfles
						steengoed 2		pot	s2-pot-	0	1	1	1	1800	1900	Westerwald
						werra aardewerk		bord	wa-bor-	0	1	1	1	1580	1625	opsit
						witbakkerd		lekschaal	w-lek-1	1	0	1	1	1700	1800	groen
6	10	3	puinspoor	1600	1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1800	1900	
						majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1600	1625	spiegel blauw en oranje
						roodbakkerd		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1	1750	1850	hoge kraagrand
						roodbakkerd		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1550	1650	spiegel geel
						roodbakkerd		grape	r-gra-	1	0	1	1	1550	1650	kraagrand
						steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1600	1650	Westerwald
7	9	3	ophogingslaag	1800	1900	europ. porselein		bord	ep-bor-	1	0	1	1	1850	1900	
						faience		pot?	f-pot?	1	0	1	1	1700	1750	blauwe beschildering
						industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1800	1900	wit
						industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1	1850	1900	veelkleurig drukdecor, landschap
						industrieel wit		bord	iw-bor-6	1	0	1	1	1850	1900	blauw drukdecor
						majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1600	1650	blauwe beschildering
						pijpaarde		pijpenkop	-	2	0	2	2			

12	0	3	bovenlaag	1800	1900	roodbakkerend steengoed 2	C01	test fles	2	0	2	2	1800	1900	vierkante bak mineraalwaterfles onderzijde geel, bovenzijde groen
13	11	3	ophogingslaag	1800	1900	industrieel wit roodbakkerend		fles deksel	1	1	2	1	1800	1900	
						industrieel wit roodbakkerend	C01	indet	1	0	1	1	1800	1900	
						pijpaarde roodbakkerend		indet	0	5	5	0	1739	1750	
14	14	3	profiel	1800	1900	roodbakkerend witbakkend		indet	0	2	2	1	1800	1850	oor ontbreekt, M.W.HEPPINGER, E.DHAL.JUNIOR
						faience		bord	1	0	1	1	1800	1900	merk: PR9 = Petrus Regout
						industrieel wit		indet	0	2	2	1	1800	1900	compleet profiel, relief op vlag
						industrieel wit		kop	0	1	1	1	1800	1750	merk: schip, Gouda
						roodbakkerend		kop	2	3	5	1	1739	1750	standring, volledig geglazuurd
						roodbakkerend		indet	1	0	1	1			
15	15	3	profiel	1800	1900	faience		indet	1	0	1	1			zwarte opdruk, kom met ringeloor
						industrieel wit		indet	1	1	2	1			blauwe beschildering
						industrieel wit		indet	1	1	1	0			
						industrieel wit		indet	0	1	1	0			
						industrieel wit		indet	1	0	1	1			
						roodbakkerend		indet	0	1	1	1			
						steengoed 2		fles	1	0	1	1			mineraalwaterfles
						steengoed 2		plispot	1	0	1	1	1650	1750	Westerwald
16	16	3	profiel	1800	1900	industrieel wit		indet	1	1	2	1	1800	1900	
						industrieel wit		indet	0	1	1	0			
						porselein		indet	0	1	1	1	1700	1800	hoort bij scherf uit V11
						roodbakkerend		indet	0	1	1	1			
18	0	3	aanleg	1800	1925	europ. porselein	C01	beeld	1	0	1	1	1900	1950	compleet, schoen
						europ. porselein		bord	1	0	1	1	1900	1950	
						europ. porselein		bord	1	0	1	1	1900	1950	
						industrieel wit		indet	0	0	1	1			
						It. faience		bord	1	0	1	1	1575	1625	Ligurisch blauw, opspit
						roodbakkerend		bord	1	0	1	1	1600	1650	NH-slib, opspit
						roodbakkerend		bord	1	0	1	1			
						roodbakkerend		indet	1	0	1	1			
						roodbakkerend		kop	2	0	2	1	1800	1900	grote kom, ringeloor
						roodbakkerend		pot	2	0	2	1			grote pot
						steengoed 2		knikker	1	0	1	1			
19	0	2	bij beschoeiing	1725	1800	faience		bord	3	0	3	3	1700	1800	
						faience		bord	2	0	2	2	1725	1775	
						faience		bord	1	0	1	1	1700	1800	
						industrieel wit		indet	0	1	1	0			
						industrieel wit		kop	1	0	1	1	1800	1900	blauwe opdruk

roodbakkend	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-34	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-34	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-46	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-62	2	1	3	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-8	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-91	3	1	4	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-91	1	0	1	1	1
roodbakkend	grape	r-gra-98	1	0	1	1	1
roodbakkend	indet	r-	0	16	16	0	0
roodbakkend	indet	r-	1	2	3	1	1
roodbakkend	indet	r-	0	70	70	0	0
roodbakkend	indet	r-	0	10	10	0	0
roodbakkend	indet	r-	0	12	12	0	0
roodbakkend	indet	r-	0	23	23	0	0
roodbakkend	indet	r-	0	240	240	0	0
roodbakkend	indet	r-	19	0	19	5	5
roodbakkend	kom	r-kom-	1	2	3	1	1
roodbakkend	kom	r-kom-	1	0	1	1	1
roodbakkend	kom	r-kom-58	1	0	1	1	1
roodbakkend	kom	r-kom-58	1	0	1	1	1
roodbakkend	kom	r-kom-58	1	2	3	1	1
roodbakkend	kop	r-kop-	0	1	1	0	0
roodbakkend	kop	r-kop-2	15	10	25	5	5
roodbakkend	kop	r-kop-2	5	1	6	2	2
roodbakkend	kop	r-kop-2	1	0	1	1	1
roodbakkend	lekschaal	r-lek-1	1	0	1	1	1
roodbakkend	lekschaal	r-lek-8	2	3	5	1	1
roodbakkend	lekschaal	r-lek-8	2	0	2	1	1
roodbakkend	miniatuur	r-min-	1	0	1	1	1
roodbakkend	olielamp	r-oli-2	1	0	1	1	1
roodbakkend	olielamp	r-oli-2	1	0	1	1	1
roodbakkend	olielamp	r-oli-2	1	0	1	1	1
roodbakkend	olielamp	r-oli-2	3	1	4	0	0
roodbakkend	pispot	r-pis-	2	0	2	1	1
roodbakkend	pispot	r-pis-	1	0	1	1	1
roodbakkend	pispot	r-pis-	1	0	1	1	1
roodbakkend	pot	r-pot-	1	0	1	1	1
roodbakkend	pot	r-pot-	1	0	1	1	1
roodbakkend	pot	r-pot?-	2	0	2	1	1

holle steel, uitstaande kraagrand met dekseigeul, groenig glazuur

wijde grape
wijde grape
manchetrand, buikknik
inwendig groen

uitwendig silbersiering
wandscherven met roetaanslag (meest grape)

10 wandfragm. met roetaanslag met 11 poten (meest grape)
fragmenten standringen

23 wandscherven met 27 poten (meest grape)
diverse wandscherven

randscherven van diverse vormen (kan, pot, grape?)
bodem groen, verwant aan r-kom-58 andere rand

silbersiering
bodem groen

bodem groen
volledig geglazuurd, bodem groen

inwendig gemarmerd
volledig geglazuurd

volledig geglazuurd
volledig geglazuurd

miniaturgrape, inwendig bodem groen
gemeten aan bovenste bak

gemeten aan bovenste bak
gemeten aan bovenste bak

onderste bak
platte rand

pot met oren op rand
oor op rand

inw. bodem groen, hor. en vert. oor, onverdikte rand, standing

It. faience	C62	bord	i-bor-1	1	0	1	1	1	Ligurisch blauw, klein model, rozet en Ligurisch randje = V66
It. faience	C63	bord	i-bor-1	1	1	2	1	1	Ligurisch blauw, rozet en Ligurisch randje = V66 en V67
It. faience	C64	bord	i-bor-1	1	1	2	1	1	Ligurisch blauw, vogliemotief en Ligurisch randje = V42, V44, V67 en V78
It. faience	C67	bord	i-bor-1	1	0	1	1	1	Ligurisch blauw, rand: plamblieders = V66
It. faience		bord	i-bor-1	2	1	3	2	1	Ligurisch blauw, rand: Ju-i motief
It. faience		bord	i-bor-1	2	1	3	1	1	Ligurisch blauw, rozet en Ligurisch randje = V29 en V42
It. faience		bord	i-bor-1	7	0	7	6	1	Ligurisch blauw, rand: Ligurisch randje
It. faience		bord	i-bor-1	2	2	4	1	1	Ligurisch blauw, rozet?, rand: conc. cirkels en karteltje = V57, V58 en V72
It. faience		bord	i-bor-1	2	1	3	1	1	Ligurisch blauw, rozet en concentrische cirkels = V66 en V67
It. faience		bord	i-bor-1	5	0	5	4	1	Ligurisch blauw, rand: concentrische cirkels
It. faience		bord	i-bor-1	6	0	6	0	0	Ligurisch blauw, kleine randjes
It. faience	C65	bord	i-bor-3	1	1	2	1	1	Ligurisch blauw, vogliemotief en Ligurisch randje = V44enV48
It. faience	C66	bord	i-bor-3	1	0	1	1	1	Ligurisch blauw, rozet en Ligurisch randje = V42
It. faience		bord	i-bor-3	1	0	1	1	6	Ligurisch blauw, Ligurisch randje
It. faience		bord	i-bor-3	1	1	2	1	1	Ligurisch blauw, rozet en concentrische cirkels = V44
It. faience		bord	i-bor-3	1	0	1	1	1	Ligurisch blauw, rozet en concentr. cirkels = V62
It. faience	C16	bord	i-bor-9	2	1	3	1	1	Ligurisch blauw, rand: concentrische cirkels
It. faience	C17	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1	Montelupo monochr., vlakdekkend floraal = V35, V40 en V66
It. faience	C22	bord	i-bor-9	4	3	7	4	0	Montelupo polychroom, landschap en rand = V66
It. faience		indet	i-	0	2	2	0	0	witte scherf = V42 en V67
It. faience	C20	kom	i-kom-3	0	1	1	1	1	Montelupo, kom op voet = V67
It. faience	C68	kom	i-kom-5	1	1	2	1	1	Ligurisch blauw, vogliemotief en Lig. randje = V27, V29 en V72
It. faience		kom	i-kom-5	2	1	3	2	1	Ligurisch blauw, Ligurisch randje
It. faience	C18	kom	i-kom-8	1	0	1	1	1	Montelupo, polychroom, afwijkend decor = V67
It. faience	C21	plooischotel	i-plo-	0	1	1	1	1	Montelupo, polychroom, afwijkend decor = V62
It. faience	C25	plooischotel	i-plo-	1	0	1	1	1	Montelupo, polychroom, afwijkend decor = V62
It. faience	C24	plooischotel	i-plo?-	0	2	2	1	1	Faenza = V72
It. faience	C19	plooischotel	i-plo-3	0	1	1	1	1	compendiario?, gedetailleerde voorstelling met mensfiguur = V66 en V67
It. faience		plooischotel?	i-plo?-	0	1	1	1	1	Montelupo, bodem met hond = V67
jydepot aw	C05	grape	i-plo?-	0	1	1	1	0	Montelupo, bodem met hond = V67
majolica		bord	m?-bor-	1	0	1	1	1	hoge standring = V28
majolica	C47	bord	m-bor-	0	1	1	1	1	hoge poot, glad en olieachtige glans inwendig = V34
majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1	majolica, achterzijde blauw, voorzijde polychroom; Ned?
majolica	C49	bord	m-bor-	0	1	1	0	0	polychroom, rozet, groot fragment = V66
majolica		bord	m-bor-	0	1	1	0	0	polychroom, granaatappeldecor = V66 en V67
majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	8	polychroom, granaatappeldecor = V57 en V58
majolica		bord	m-bor-	0	1	1	0	0	polychroom
majolica	C42	bord	m-bor-12	1	0	1	1	1	wandfragmenten meest polychroom
majolica		bord	m-bor-14	1	0	1	1	1	diep bord vloeiend, polychroom vogel = V66 en V67
majolica	C45	bord	m-bor-21	1	0	1	1	1	diep bord, brede geknikte vlag met noppen, donkerblauw
majolica	C43	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1	diep bord, brede geknikte vlag met noppen, donkerblauw
									fond = V66
									polychroom, sgraffitto-rand, wentelend decor (Montelupo-imitatie) = V29

majolica	C44	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1550	1600	polychroom, spiegel: bloemen? = V66
majolica	C48	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1550	1600	monochroom, blokjespatroon en kabelrand = V29
majolica		bord	m-bor-5	3	7	10	3	1550	1600	monochroom, blokjespatroon, standringen = min 5 borden
majolica		bord	m-bor-5	4	0	4	4	1550	1600	polychroom
majolica		kan	m-kan-	0	1	1	1	1550	1600	voet van kan
majolica	C46	zalfpot	m-zal-	0	1	1	1	1550	1600	polychroom, floraal = V27
Pafraath-aw		zalfpot	m-zal-	0	1	1	0	1550	1600	wandfragmentje monochroom
porselein	C07	kogelpot	bg-kog-	0	1	1	1	1590	1610	opspit
porselein	C08	bord	p-bor-	1	0	1	1	1590	1610	vroeg kraakporselein = V67
porselein	C10	bord	p-bor-	1	0	1	1	1590	1610	vroeg kraakporselein = V62, identiek decor als C07
porselein	C09	bord	p-bor-4	1	0	1	1	1575	1600	vroeg kraakporselein volledig witte rand met relief (border I) = V40
roodbakkend		bord	p-bor-4	1	0	1	1	1590	1610	vroeg kraakporselein = V58 (zie kraakporcelain p. 133)
roodbakkend		bakpan	r-bak-	1	0	1	1			bodemfragmenten
roodbakkend		bakpan	r-bak-	0	29	29	0			8 toegevoeuwen stelen
roodbakkend		bakpan	r-bak-23	8	0	8	8			kleine bakpan, vrijwel compleet (steel afgebroken)
roodbakkend		bakpan	r-bak-23	14	0	14	0			opspit?
roodbakkend		bakpan	r-bak-23	1	0	1	1			2 toegevoeuwen stelen
roodbakkend		bakpan	r-bak-35	1	0	1	1			15 toegevoeuwen en 1 holle steel
roodbakkend		bakpan	r-bak-4	4	0	4	2			
roodbakkend		bakpan	r-bak-5	16	0	16	16			
roodbakkend		bakpan	r-bak-5	28	0	28	0			
roodbakkend		bakpan	r-bak-8	2	0	2	1			
roodbakkend		bakpan	r-bek-N	1	2	3	1			
roodbakkend	C88	beker	r-bek-NIEUW	1	0	1	1			als C88
roodbakkend	C94	bloempot	r-blo-	0	1	1	1			beker op standvlak met oor
roodbakkend	C95	bord	r-bor-	0	6	6	0			standing met vier gaten, ongeglazuurd
roodbakkend	C96	bord	r-bor-	0	1	1	0			NH-slib, dubbelkoppie adelaar (= V58, V67)
roodbakkend		bord	r-bor-	0	2	2	0			NH-slib, jaartal .5... (=V66)
roodbakkend		bord	r-bor-	0	1	1	0			NH-slib, wapenschild, vuurslag (=V66)
roodbakkend		bord	r-bor-	0	1	1	0			NH-slib
roodbakkend		bord	r-bor-	0	4	4	0			spiegel scherven met slibboogjes
roodbakkend		bord	r-bor-	5	0	5	2			onder- en bovenzijde geglaazuurd
roodbakkend	C61	bord	r-bor-?	1	0	1	1	1500	1600	Duits model, slib en sgraffito, vrouw met kraag en kroon
roodbakkend		bord	r-bor-1	3	0	3	2	1500	1550	slibboogjes op vlag en spiegel
roodbakkend		bord	r-bor-1	0	1	1	0			sgraffito
roodbakkend	C91	bord	r-bor-50	4	0	4	1			NH-slib, gedecoreerde rand (= V44, V57, V62, V66)
roodbakkend	C98	bord	r-bor-50	2	0	2	1			slib op rand, groene spiegel (= V62, V64)
roodbakkend	C99	bord	r-bor-50	1	0	1	1			slib op rand, groene spiegel (= V62, V64)
roodbakkend		bord	r-bor-50	1	0	1	8			slib op rand (diverse soorten), groene spiegel
roodbakkend	C90	bord	r-bor-6	2	1	3	1			NH-slib, kabelrand (=V21, V42, V43, V44)
roodbakkend	C92	bord	r-bor-6	2	0	2	1			NH-slib, kabelrand, weinig groen (= V66, V67, V72)
roodbakkend	C93	bord	r-bor-6	3	1	4	1			NH-slib, kabelrand (=V57, V66, V67, V72)
roodbakkend	C97	bord	r-bor-6	1	0	1	1			NH-slib, kabelrand (=V40)

weser aardewerk	C80	bord	w-bor-1	1	1	2	1	1	oranje fond, gele en groene verf = V62 en V64
weser aardewerk	C81	bord	w-bor-1	2	0	2	1	1	oranje fond, gele en groene verf = V62
weser aardewerk	C82	bord	w-bor-1	3	0	3	1	1	oranje fond, gele en groene verf = V44, V62, V65, V66 en V78
weser aardewerk	C83	bord	w-bor-1	1	2	3	1	1	oranje fond, gele en groene verf = V48, V57, V58, V62 en V66
weser aardewerk		bord	w-bor-1	2	0	2	2	2	oranje fond, gele en groene verf
weser aardewerk		bord	w-bor-1	1	0	1	1	1	rood fond, gele verf
weser aardewerk		bord	w-bor-1	14	0	14	11	11	geel fond, oranje, groene en rode verf
weser aardewerk		grape	w-gra-	0	2	2	1	1	poot van grape en massieve steel
weser aardewerk		indet	w-	0	16	16	0	0	bodemfragmenten
weser aardewerk	C73	kan	w-kan-	2	3	5	2	2	2 randen, 2 bodem en 1 oor min. 2 kannen, 1 met fragm. tinnen oor
weser aardewerk	C86	kom	w-kom-	0	1	1	0	0	complete spiegel = V67
weser aardewerk		kom	w-kom-	0	5	5	0	0	bodemfragmenten
weser aardewerk	C84	kom	w-kom-1	1	0	1	1	1	geel fond, bruine verf; oor = V29 en V43
weser aardewerk	C85	kom	w-kom-1	2	0	2	1	1	geel fond, rode en groene verf; 2 oren = V64, V66
weser aardewerk		kom	w-kom-1	10	0	10	9	9	geel fond, oranje, groene en bruine verf; 3 oren
weser aardewerk		kom	w-kom-1	5	0	5	4	4	oranje fond, gele, groene en bruine verf; 1 oor bodem met roetaanslag
weser aardewerk		pot	w-pot-	0	1	1	0	0	of we-gra-1; kraagranden, radspempel en verfstrepen
weser aardewerk		pot	w-pot-1	2	0	2	2	2	of we-gra-2; radstempel en verfstrepen = V72
weser aardewerk	C72	pot	w-pot-2	3	0	3	2	2	1 holle steel en 1 toegevouwen steel
witbakkend		bakpan	w-bak-	0	10	10	0	0	inwendig groen
witbakkend		bakpan	w-bak-3	2	0	2	1	1	1 holle steel en 6 toegevouwen stelen; inwendig groen
witbakkend		bakpan	w-bak-5	24	0	24	7	7	halve bakpan, inwendig groen
witbakkend		bakpan	w-bak-5	1	0	1	0	0	inwendig geel, 1 toegevouwen steel
witbakkend		bakpan	w-bak-5	3	0	3	3	3	groen geglaazuurd, fraai gekartelde rand, ribben (bord of fruittest?)
witbakkend		bord	w-bor-	1	0	1	1	1	groen geglaazuurd
witbakkend		bord	w-bor-	2	0	2	2	2	alles groen geglaazuurd
witbakkend		grape	w-gra-	6	0	6	6	6	klein model, groeg geglaazuurd
witbakkend		grape	w-gra-13	1	0	1	1	1	meest groen, enkele geel en 1 mangaan
witbakkend		indet	w-	0	40	40	0	0	4 holle stelen, 1 tuit
witbakkend		indet	w-	0	5	5	0	0	geel geglaazuurd, kaarsenhouder
witbakkend		kandelaar	w-kdl-	1	0	1	1	1	horizontaal oor, geschulpte rand, groen geglaazuurd
witbakkend		kom	w-kom-6	1	0	1	1	1	alles groen geglaazuurd
witbakkend		kop	w-kop-	0	8	8	0	0	1 lint oor, inwendig groen
witbakkend		kop	w-kop-19	1	0	1	1	1	3 lintoren, inwendig groen
witbakkend		kop	w-kop-2	5	0	5	2	2	1 lintoor, inwendig groen
witbakkend		kop	w-kop-7	2	0	2	2	2	groen geglaazuurd
witbakkend		ondersteek	w-ond-1	1	0	1	1	1	geel geglaazuurd
witbakkend		pispot	w-plis-	1	1	2	1	1	geel geglaazuurd
witbakkend		pot	w-pot-	1	0	1	1	1	groen geglaazuurd
witbakkend		schepbeker	w-spb-5	1	0	1	1	1	klein potje, standring, oor, groen geglaazuurd = V66
witbakkend	C71	schepbeker	w-spb-5	1	0	1	1	1	als C71 = V34

Bijlage 7 Determinatielijst glas

Vnr	Snr	Fase	Complex	Datering	ID	Vorm	Type	Aantal	MAE	Datering	Omschrijving
5	0	3	bovenlaag	1800-1900		deksel kelglas	gl-dek- gl-kel-	1 1	1 1		deksel van wek/snoeppot, lichtgroen glas kelglas met spiraal in stam, kleurloos glas
7	9	3	ophogingslaag	1800-1900		kelglas	gl-kel-	1	1		voet van een kelglas, kleurloos glas
11	11	3	ophogingslaag	1800-1900		fles	gl-fle-	1	1		hals en rand cilindrische fles, groen glas
19	0	2	bij beschoeiing	1725-1800		fles	gl-fle-	1	1		ziel zeer hoog opgestoken van bolle fles, groen glas
22	36	3	uit spoor	1800-1900		fles	gl-fle-	1	1		compleet cilindrisch medicijnflesje, kleurloos glas
31	0	2	ophogingslaag	1570-1607		fles vensterglas	gl-fle- gl-	1 1	1 1		fragment ziel bolle fles
62	87	2	ophogingslaag	1570-1607		vensterglas	gl-	2	1		
64	87	2	stort S87	1570-1607		fles	gl-fle-	1	1		bodem vierkante (kelder)fles met pontilmerk, groen glas
66	0	2	afvallaag	1570-1607	G01	beker fles	gl-bek- gl-fle-	1 1	1 1	1575-1600	blauw glas, emaildecoratie: springende hond (afb. 43.3) fles met zeer korte hals, wrsch kelderfles, groen glas
67	0	2	stort afvallaag	1570-1607		fles vensterglas	gl-fle- gl-	1 1	1 1		fragment bolle fles, groen glas zeer klein fragmentje gebrandschilderd glas
73	0	2	stort afvallaag	1570-1607		fles indet vensterglas	gl-fle- gl- gl-	1 1 1	1 1 1		groen glas voet beker/bokaal/kelglas? met witte glasdraad in kleurloos glas
75	106	3	beerput	1800-1900		fles	gl-fle-	5	1		cylindrische fles, groen glas
76	106	3	beerput	1800-1900	G01 G02	fles fles fles fles fles fles fles indet kelglas stop vensterglas	gl-fle- gl-fle- gl-fle- gl-fle- gl-fle- gl-fle- gl gl-kel- gl- gl-	1 1 1 11 2 1 3 1 1 1 2	1 1 1 3 2 1 3 1 1 1 1	complete cilindrische fles, groen glas complet 6-kantig flesje, kleurloos glas, J.M.FARINA A.COLOGNE rand, hals en deel buik bolle fles cylindrische flessen: 3 bodems, 2 halzen waarvan 1 met kurk 2 randen en korte hals kleine flesjes, kleurloos glas complete cilindrische fles met zeer hoge hals, groen glas lichtgroen en blauw glas voet van kelglas, kleurloos stop, kleurloos glas 2 stukjes vensterglas	
77	106	3	beerput	1800-1900		fles indet	gl-fle- gl-	3 3	1 1		bodem cilindrische fles, groen glas lichtgroen en kleurloos glas
79	0	3	bovenlaag	1600-1900		indet	gl-	1	1		modern glazen vorm
83	0	2	afvallaag	1625-1670		beker	gl-bek-	1	1		klein wandfragment wafelbeker

45	0	2	ophogingslaag	1570-1607		tin	speelgoed	1	1	1	fragment kom met oor
46	0	2	ophogingslaag	1600-1700	M01	lood	lakenlood	1	1	1	vz: wapen, kz: XX en klop 97 duit Gelderland indet
						koper	munt	1	1	1	
						koper	munt	1	1	1	
						lood	indet	2	2	2	
						lood	indet	2	2	2	
						lood	kogel?	1	1	1	
						lood	lakenlood	2	2	2	Stendal
						messaging	kledinggoog	1	1	1	getordeerd oogje
						messaging	vingerhoed	1	1	1	
47	0	2	ophogingslaag	1570-1607	M01	tin/lood	riemtong	1	1	1	versierd, kz: huismmerk
54	0	2	stort	1570-1650	M02	ijzer	ring	1	1	1	
						lood	gewicht	1	1	1	wapen Medemblik
						lood	indet	2	1	1	indet lood
						lood	kogel	2	2	2	ronde kogels
						lood	lakenlood	1	1	1	klop
						messaging	gesp	1	1	1	fragment
						messaging	indet	1	1	1	gestanste versiering
						messaging	ring	1	1	1	
56	0	2	ophogingslaag	1570-1607	M01	lood	lakenlood	1	1	1	vz: wapen + tekst DELF
59	0	2	op plavuizen vloer	1600-1700		koper	munt	1	1	1	duit Reckheim / Friesland
60	0	2	ophogingslaag	1600-1700		ijzer	zaag	1	1	1	deel van blad zaag
						messaging	riemtong	1	1	1	slechte staat
						messaging	tapkraan?	1	1	1	fragment kraan van een tap?, merk
61	0	2	ophogingslaag	1600-1700	M01	messaging	kledinghaak	1	1	1	
62	87	2	ophogingslaag	1570-1607		koper	munt	1	1	1	duit Holland
						lood	dop?	1	1	1	
						lood	kogel	1	1	1	ronde loden kogel
						lood	werpkoot	1	1	1	benen koot met lood verzwaard
						messaging	indet	1	1	1	indet voorwerp
						tin/lood	indet	1	1	1	beslag?
66	0	2	ophogingslaag	1570-1607		koper	munt	1	1	1	duit West-Friesland (fraai) vervuiling
						koper	munt	9	9	9	duiten Holland, alles slechte staat
						lood	gewicht	1	1	1	stempel onduidelijk
						lood	indet	1	1	1	
						lood	kogel	2	2	2	twee ronde loden kogels
						lood	lakenlood	1	1	1	vz: huismmerk + IH
						lood	lakenlood	2	2	2	kleine lakenloden, onduidelijke stempels

Bijlage 9 Determinatielijst leer

A. Vissie en E. Winters-Ran

Vnr	ID	Vorm	Type	Begin	Eind	Aantal fragm	Sluitingstype	Schoenmaat	Omschrijving
62	62-L00	schoen		0	0	2		0	meervoudige zool met houten pennetjes
	62-L00	schoen		0	0	1		33	zool
	62-L00	schoen		0	0	1		36	zool
	62-L00	schoen		0	0	1		37	zool
	62-L00	schoen		0	0	3		0	zoolstrip
	62-L01	schoen	Goubitz 85	1500	1700	5	riempje en gesp	25	zool, zoolstrip, hak, voorblad; reparatie aan neus voorblad
	62-L02	schoen	Goubitz 105	1600	1700	1	geen	0	voorblad
	62-L03	schoen	Goubitz 130	1500	1700	1	veter	0	voorblad
68	68-L00	schoen		0	0	11		22 en 23	diverse fragmenten: bovenleer, hielstuk, zool, zoolstrip, contrefort
80	80-L00	schoen		0	0	4		0	zool, hak, zoolstrip

Bijlage 10 Determinatielijst overig

Vnr	Snr	Fase	Complex	Datering	ID	Materiaal	Vorm	Aantal	Omschrijving
7	9	3	ophogingslaag	1800-1900		been	borstel	1	steel van tandenborstel
21	0	3	bovenlaag	1550-1800		been	knoop	1	ronde platte knoop met vier gaatjes
66	0	2	ophogingslaag	1570-1607		natuursteen	slijpsteen	1	langwerpige slijpsteen
67	0	2	stort: ophogingslaag	1570-1607	B01	been	rinkelbel	1	mondstuk
76	106	3	beerput	1800-1900		been	knoop	1	ronde platte knoop met oog
85	109	2	ophogingslaag	1625-1670		schelp	kaurischelp	1	kleine kaurischelp
								6	

Bijlage 11 Botanische macroresten

A.L. de Sitter-Homans

Monster	M 9	M10	
Werkput context datering	3 ophogingslaag 1570-1607	5 put S106 1800-1900	
Gebruiksplanten			
Meelvruchten			
Cerealia	fr	fr	graanvliesfrag.
Fagopyrum esculentum	6 klepfr	11 klepfr	boekweit
Panicum miliaceum	1 kaffr		giert
Noten			
Juglans regia		1/2,en fr	walnoot
Vruchten			
Ficus carica	3	2	vijg
Fragaria vesca		2	aardbei
Ribes spec		3 en kroon	aalbes
Rubus spec		1	braam
Vitis vinifera		2	druif
Groenten en kruiden			
Brassica nigra		2 en fr	zwarte mosterd
Humulus lupulus	4		hop
Olie en vezelplanten			
Cannabis sativa		vezels	hennep
Brassica spec	2 hauwfr		kool/raapzaad
Linum usitatissimum	1 fr		vlas/lijnzaad
Wilde planten			
Agrostemma githago	fr	2 fr	bolderik
Apiaceae		1	schermbloemachtige
Atriplex prostata	+		spiesmelde
Bellis perennis	2		madeliefje
Calluna vulgaris	takjes	takjes	struikheide
Carex spec,div types	8		zegge
Centaurea cyanus	fr	2 fr	korenbloem
Cerastium spec	1		hoornbloem
Ceratophyllum submersum	1/2 fr		fijn hoornblad
Chenopodium album		1	melganzevoet
Chenopodium/Atriplex spec	++	+	ganzevoet / melde
Eleocharis palustris	9	2	waterbies
Fallopia convolvulus		1 en 1fr	zwaluw tong
Galeopsis spec	1		hennepnetel
Gramineae	++	+	grassen
Juncus spec		+	rus
Knautia arvensis	1/2 fr		beemdkroon
Leontodon spec	2		leeuwetand
Lepidium draba	1 fr hauw		pijlkruidkers
Oenanthe spec	1/2 fr		torkruid
Papaver spec		1 en 1 fr	klaproos

Persicaria lapathifolia	1/2 fr		beklierde duizendknoop
Poa spec		+	beemdgras
Polygonum aviculare/oxysperm	20	1	varkensgras
Potamogeton spec		1?	fonteinkruid
Potentilla anserina	11		zilverschoon
Ranunculus acris/repens	7	4	scherpe/kruipende boterbloem
Ranunculus bulbosus	5	1	knolboterbloem
Ranunculus sardous	12		behaarde boterbloem
Rhianthus spec	1		ratelaar
Rumex maritimus	1 met omh		goudzuring
Rumex spec	1	1 fr kapsel	zuring
Solanum dulcemara	1		bitterzoet
Sonchus spec		1	melkdistel
Stellaria media	1		vogelmuur
Stellaria spec		2	muur
Suaeda maritima		3	klein schorrekruid
Taraxacum officinale	2	2 en fr	paardebloem
Thlaspi arvense	1 fr		witte krodde
Trifolium spec	2 kelkfr		klaver
Triglochin maritima	7		schorrezoutgras
Urtica urens	6		kleine brandnetel
Bomen			
Betula pendula	takjes		berk
Varia			
Schelpen	+	+	
Bot	+	+	
Vis ook schubben	+	+	
Eischaal	+	+	
Insektenonderdelen	+	+	
Mos	+	+	
Sphagnum	+	+	
Stengel/grasfr	+	+	
Houtsnippers	+	+	
Touw en Haar	+	+	
Leerfragmenten	+	+	
Houtskool	+	+	
Foraminiferen	+	+	

